

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Viešosios teisės katedra**

Emilio Bolio,
V kurso, taikomosios jurisprudencijos
studijų šakos studento

Magistro darbas

Pagrindinės antstolio funkcijos ir jų reikšmė teisingumo įgyvendinimui

Vadovė: doc. dr. Giedrė Lastauskienė
Recenzentas: lekt. dr. Arnas Stonys

Vilnius
2018

Turinys

ĮVADAS	2
1. Priverstinis sprendimų vykdymas – istorinėje plotmėje	5
1.1. Istorinė „sprendimų vykdytojo“ apžvalga – bendrosios nuostatos	5
1.2. Teismų sprendimų vykdymas iki XX a.	6
1.3. Vykdyimo procesas nuo XX a.	12
1.4. Vykdyimo procesas nepriklausomoje Lietuvoje	13
2. Antstolių veiklą reglamentuojantys įstatymai ir kiti teisės aktai	18
3. Antstolis kaip valstybės kontroliuojamas pareigūnas	23
3.1. Antstolių veikla	31
3.1.1. Antstolio funkcijos	32
3.1.1.1. Vykdomųjų dokumentų vykdymas	32
3.1.1.2. Faktinių aplinkybių konstatavimas teismo pavedimu	37
3.1.1.3. Dokumentų įteikimas teismo pavedimu	42
3.1.1.4. Kitos antstolių funkcijos	44
3.1.2. Antstolio teikiamos paslaugos	47
3.1.3. Funkcijų ir paslaugų atribojimas	49
4. Antstolio veiklos reikšmė teisingumo įgyvendinimui	54
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	59
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	62
SANTRAUKA	66
SUMMARY	67

ĮVADAS

Teisingumo vykdymas yra priskiriamas išimtinai teismui, tai išimtinė teismo kompetencija. Vien vykdyti teisingumą nepakanka, reikia papildomai užtikrinti įvykdyti teisingumo realų įgyvendinimą. Teisingumo įgyvendinimas gali būti labai paprastas, kai ginčo šalis, turinti įvykdyti sprendimą, jį įvykdo savanoriškai, arba komplikuoatas, kai ginčo šalis vengia savanoriškai įvykdyti sprendimą, kuriuo nustatytas teisingumas. Teisingumo įgyvendinimą padeda realizuoti įvairūs subjektai: advokatai, prokurorai, antstoliai ir kt. Tačiau šios temos kontekste nagrinėjamas antstolio indėlis į teisingumo įgyvendinimą.

Fatetur facinus is, qui iudicium fugit (lot. kas bėga nuo teismo, tas prisipažįsta kaltas). Bėgimas nuo teisingo teismo yra atsakomybės naštos vengimas. Atsakomybės vengimas gali pasireikšti ir kitose proceso stadijose. Teismui priėmus sprendimą, o asmeniui, kurio atžvilgiu sprendimas priimtas, vengiant vykdyti teismo sprendimą – atsiranda galimybė teisingumą įgyvendinti priverstinai. Antstolis teisingumo įgyvendinimo procese atsiranda tuo metu, kai ginčo šalis geranoriškai nevykdo prisiimtų įsipareigojimų ar neatlieka teismo nutartyje, kuria siekiama įgyvendinti teisingumą, nustatytų pareigų. Sprendimų įvykdymo gera valia nebuvimas paskatina priverstinį sprendimų įgyvendinimą, kurį atlieka antstolis.

Nagrinėjamos temos kontekste, svarbu išsiaiškinti, kas yra antstolis ir kaip šis institutas formavosi istorinėje plotmėje. Kaip pakito antstolio veiklos reglamentavimas ir veiklos amplitudė. Taip pat svarbu išsiaiškinti, kaip vykdydamas valstybės deleguotas funkcijas ir teikdamas Lietuvos Respublikos antstolių įstatyme numatytas paslaugas prisideda prie teisingumo įgyvendinimo.

Atskirai, kas yra teisingumas, šiame darbe aptariama nebus, nes dėl teisingumo sąvokos reikšmių ir turinio tebevyksta diskusijos nuo antikos laikų. Šio darbo kontekste, teisingumas bus suprantamas kaip teismo priimtų sprendimų tinkamas įgyvendinimas.

Temos aktualumas ir mokslinis naujumas. Nagrinėjant mokslinio naujumo aspektą, galima pastebėti, kad mokslinės literatūros apie šiuolaikinių antstolių atliekama veiklą yra labai nedaug. Autoriai, kurie bent kažkiek nagrinėjo antstolių vykdomos veiklos temą, yra doc. dr. Giedrė Lastauskienė vadovėlyje „Lietuvos teisinės institucijos“, D. Ambrasienė ir V. Višinskis knygoje „Vykdymo proceso šaltiniai. Šiuolaikinės civilinio proceso teisės paskirtis“ ir E. Stauskienė, V. Višinskis knygoje „Teismo sprendimų vykdymas“. Apžvelgus viešai publikuojamus magistro rašto darbus parašytus nuo 2009 metų pastebėta, kad rašto darbuose analizuotos konkrečios problemos ir klausimai susiję

su konkrečiu antstolio veiksmu, atliekamu vykdymo proceso metu: institucinės antstolių reformos svarba, turto įkainojimo problematika vykdymo procese, išieškojimas iš bendrosios jungtinės nuosavybės ir lyginamieji tyrimai su Vokietijos teisės sistema. Tačiau ankstesniais metais išnagrinėtos temos smarkiai skiriasi nuo šiame rašto darbe nagrinėjamos temos, kuri savyje apima antstolio vykdomą veiklą ir teisingumo realizavimo aspektą. Nagrinėjamos temos aktualumas pasireiškia nuolat kintančiu sprendimų vykdymo procedūros reglamentavimu, su kuriuo visuomenė nespėja gerai susipažinti, todėl nuolat piktinasi antstolių vykdoma veikla. Žinių trūkumas apie sprendimų vykdymo procesą yra viena iš priežasčių prailginančių išieškojimo procedūras, kurias atlieka antstolis.

Hipotezė. Lietuvos Respublikos antstolių įstatyme nepagrįstai išskiriamos keturios antstolio funkcijos, tačiau praktinėje veikloje antstoliai įgyvendina tik dvi funkcijas.

Darbo objektas. Šio darbo objektu yra Lietuvoje veikiančio antstolio veikla, pasireiškianti ir jo atliekamomis funkcijomis, ir jo teikiamomis paslaugomis. Nors temos pavadinime kalbama apie antstolio funkcijas, tačiau, rašto darbo autoriaus manymu, antstolio funkcijų turinį ir jų reikšmę teisingumo įgyvendinimui įmanoma atskleisti tik tuo atveju, jeigu analizuojama ir vertinama antstolio vykdomos veiklos visuma. Šiame rašto darbe analizuojama tik Lietuvos antstoliams būdinga veikla, kadangi skirtingose užsienio valstybėse skiriasi antstolių veikla, o šiuo atveju skirtingų dalykų lyginimas nebūtų prasmingas ir nėra susijęs su atliekamu tyrimu.

Darbo tikslas. Pagrindinis šio rašto darbo tikslas yra išsiaiškinti ir atskleisti, kokią veiklą vykdo Lietuvoje veikiantys antstoliai ir kokią įtaką šios antstolių veiklos vykdymas turi teisingumo įgyvendinimui.

Darbo uždaviniai.

1. Nustatyti kaip kito antstolio pirmtakų funkcijos skirtingais istoriniais laikotarpiais ir kokios funkcijos išliko iki šių dienų.
2. Nustatyti antstolių veiklos teisinio reglamentavimo trūkumus.
3. Išsiaiškinti antstolio funkcijų paplitimą.
4. Nustatyti, kuo skiriasi faktinių aplinkybių konstatavimas teismo pavedimu nuo faktinių aplinkybių konstatavimo suinteresuoto asmens prašymu, įvertinti šios funkcijos ir paslaugos paplitimą.
5. Nustatyti, kuo skiriasi dokumentų įteikimas arba perdavimas Lietuvos Respublikoje esantiems fiziniams ir juridiniams asmenims teismo pavedimu nuo suinteresuoto asmens prašymu ir nustatyti šios funkcijos ir paslaugos paplitimą.

6. Išsiaiškinti ketvirtąją antstolio funkciją, jos paplitimą ir taikymo problematiką.

Metodai. Atliekant temos tyrimą, buvo taikomi šie pagrindiniai metodai:

1. Istorinis metodas – šio metodo pagalba, nagrinėtas šiandieninio antstolio modelio instituto susiformavimo prielaidos.

2. Lyginamasis metodas – rašto darbe lyginamos sprendimus vykdančių pareigūnų funkcijos skirtingais istoriniais laikotarpiais.

3. Teleologinis metodas – pasitelkiant šį metodą, analizuota įvairių teisės aktų, kuriais vadovaujasi veiklą vykdydamas antstolis, paskirtis.

4. Sisteminis metodas – šio metodo pagalba, sistemiškai aiškinant įvairių teisės aktų normas, buvo išgryninti antstolio veiklos principai, vykdant teisingumą.

Darbo originalumas. Šis magistro rašto darbas, skirtingai nei kiti ankščiau rašyti ir viešai publikuojami rašto darbai (bakalauro, magistro), nukreiptas išsiaiškinti teisingumo įgyvendinimo klausimą atliekant antstolio veiklą, o ne ištirti antstolio atliekamo konkretaus veiksmo problematiką. Šiame magistro darbe analizuojamos visos antstolio vykdomos funkcijos ir visos teikiamos paslaugos atskirai bei analizuojama kaip kiekvienos iš jų atlikimas prisideda prie teisingumo įgyvendinimo.

Svarbiausi šaltiniai. Rašant šį magistro darbą buvo sunku rasti mokslinės literatūros, kurioje būtų nagrinėta antstolių veikla, todėl darbo autoriui teko analizuoti norminę medžiagą ir aktualiausią teismų praktiką taip siekiant ištirti vykdymo proceso modelį. Rašant šį magistro darbą buvo peržiūrėti greičiausiai visi įmanomi šaltiniai. Daug dėmesio skirta prof. dr. (HP) Jevgenijaus Machovenko darbams, kuriuose tyrinėtas sprendimus vykdančio pareigūno institutas: „Teisingumo vykdymas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje. Diskusiniai klausimai“, „Vaznys, kaip teismo antstolio pirmtakas, Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje“, „Diečkaus ir vižo institutų užuomazga ir raida Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje“. Taip pat nemažai analizuota E. Stauskienės ir V. Višinskio knyga „Teismo sprendimų vykdymas“ bei šių autorių disertacijos vykdymo proceso temomis. Papildomai analizuotas Armano Abramavičiaus ir bendraautorių vadovėlis „Lietuvos teisinės institucijos“. Siekiant išsiaiškinti antstolių modelių ypatumus buvo tyrinėjami A. W. Jongbloed pastebėjimai kūrinyje „The Bailiff in Europe, utopia or reality“.

1. Priverstinis sprendimų vykdymas – istorinėje plotmėje

1.1. Istorinė „sprendimų vykdytojo“ apžvalga – bendrosios nuostatos

Išvengti kylančių ginčų neįmanoma, o juos tinkamai išspręsti yra būtina. Su ginčų sprendimu ir ginčų sprendimų taisyklėmis susiduriama nuo senų senovės. Kartais ginčui išspręsti užtekdavo susitarti dėl tam tikrų sąlygų ir priimti konsensusą. Tačiau pasiekti kompromisą nebūdavo taip paprasta, o jei net ir pasiekus susitarimą – jis dažnai likdavo neįvykdytas. Tokios, vis dažnėjančios, situacijos paskatino sprendimus vykdančio pareigūno atsiradimą. Jei prievolė neįvykdyta savanoriškai, tuomet tuo turi pasirūpinti „sprendimų vykdytojas“.

Iš pradžių tokie pareigūnai tik tarpininkaudavo sprendimų vykdymo stadijoje, t. y. jų akivaizdoje sprendimai turėdavo būti įvykdyti natūra. Vėliau tokiems pareigūnams buvo pavesta ne tik stebėti, bet ir patiems įsikišti į šių sprendimų realizavimo procedūrą. Sprendimus įgyvendinantys pareigūnai už atliktą darbą gaudavo atlyginimą. Atlyginimo dydis priklausydavo nuo atliktų darbų. Apmokėjimas už jų paslaugas keitėsi, kartu su sprendimų vykdymo pareigūno funkcijomis ir jų gausa.

Teisingumui realizuoti ir tinkamai įgyvendinti teismų sprendimus nepakakdavo vien teisme priimti sprendimą. Papildomai reikėdavo šį sprendimą realizuoti fiziškai, o tai savaime reiškia valstybės prievarta užtikrinamą sprendimų įgyvendinimą. Jei priverstinis sprendimų įgyvendinimas nebūtų taip išplitęs, tai dauguma sprendimų, daugeliu atveju, tiesiog būtų likę neįvykdytais, todėl labai toli nuo realaus teisingumo įgyvendinimo. Tam, kad taip nenutiktų ir tam, kad teismas pateisintų savo, kaip teisingumą kuriančios institucijos, įvaizdį, jog teismo sprendimai būtų realiai įvykdomi, atsiranda „teismų vykdomieji agentai“¹, kurie kontroliuoja teismo sprendimų įgyvendinimo procedūrą.

Remiantis Giedrės Lastauskienės atlikta analize², galima teigti, jog teismų vykdomiesiems agentams suteikiami tam tikri valdingi įgalimai, kuriais jie remdamiesi turi kontroliuoti teismo priimtų sprendimų faktinį įgyvendinimą. Šiems asmenims suteikiami valdingi įgalinimai, kurie turi padėti užtikrinti ir kontroliuoti priimtų sprendimų realizavimą. Tačiau tai nėra vienintelė teismų sprendimus vykdančių pareigūnų funkcija. Be sprendimų priverstinio įgyvendinimo ir kontrolės, šie pareigūnai papildomai atlieka ir kitas įstatymų numatytas funkcijas – vykdomieji agentai gali perduoti ar įteikti tam tikrus procesinius dokumentus arba net konstatuoti esant tam tikras

¹ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Lietuvos teisinės institucijos*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 665.

² *Ibidem*, p. 667-674.

sąlygas, tačiau vis tiek manytina, kad vykdymo pareigūnų pagrindinė veiklos sritis yra teismų priimtų sprendimų priverstinis vykdymas.

1. 2. Teismų sprendimų vykdymas iki XX a.

Teisinėje literatūroje apie vykdymo procesą iki XVI a. beveik nekalbama, todėl sprendimus įgyvendinančių ir vykdančių pareigūnų pareigybės kilmė nėra iki galo aiški.

Iki XIV a. pabaigos Lietuvoje egzistavo paprotinė teisė³, o tai reiškia, kad rašytinės teisės nebuvo – sprendimų vykdymo klausimas liko nereglamentuotas rašytinės teisės, todėl iki XIV a. pabaigos kalbėti apie sprendimų vykdytojus nėra prasmės, nes ši veiklos sritis nebuvo teisiškai sureguliuota. Reglamentavimo nebuvimas dar nereiškia, kad nereikėjo nustatyti ginčo sprendimų taisyklių. Kodifikuotos teisės nebuvo, todėl iki XIV a. pabaigos nesutarimai buvo sprendžiami laikantis paprotinės teisės padiktuotų papročių.

Nuo XIV a. pabaigos, pradėdant plačiau naudoti rašytinę teisę, atsiranda vis daugiau rašytinės teisės šaltinių. Šios temos kontekste svarbu paminėti du tuometinės teisės šaltinius: 1387 metų Jogailos žemės privilegija bajorams katalikams ir 1468 metų Kazimiero teisynas⁴. Būtent iš šių teisės šaltinių daugiau sužinoma apie tuometinius papročius, taip pat ir tai, kad pagrindinis to meto teisės bruožas – civilinei ir baudžiamajai teisei taikomos tos pačios taisyklės⁵. Tai reiškia, kad civilinės teisės santykiai nėra atribojami nuo baudžiamosios teisės. Todėl remiantis susiklosčiusiais tuometiniais papročiais, pareigą įvykdyti sprendimus iki XIV a. turėdavo pati šalis laimėjusi bylą, nes, kaip minėta, tuo laikotarpiu jokių pareigūnų, atsakingų už sprendimų vykdymo priežiūrą nebuvo. Taigi jei teismas nubaudė vagį nužudyti, tai kaltininkas atiduodamas ieškoviui. Ieškovas turi vagį nužudyti, vagis negali atsipirkti ar ieškovas negali jo pavergti. Už susitarimą su vagimi ieškovą teismas baustų, nes kartuvių kuo nors kitu niekas negalėjo pakeisti.⁶ Nors už teisingumo realizavimą atsakinga pati šalis, laimėjusi ginčą, tačiau vis tiek galima įžvelgti atitinkamą kontrolės mechanizmą, kuriuo siekiama užtikrinti teisingumo įgyvendinimą. Ieškovas negali susitarti su kaltinamuoju ir šis privalo įgyvendinti teismo paskirtą bausmę, nes kitu atveju atsakomybė, už susitarimą su atsakovu, grėstų pačiam ieškoviui.

Visuomeniniams santykiams tampant vis sudėtingesniems, ima ryškėti teisingumą realizuojančio pareigūno poreikis. Dėl šios priežasties apie XVI a. vidurį atsiranda teismo sprendimų vykdytojas – diečkus. Diečkiaus pareigybė Lietuvos teritorijoje nebuvo unikali,

³ *Ibidem*, p. 667.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*.

⁶ JURGINIS, J.; TYLA, A. *Kazimiero teisynas (1468 m.)*. Vilnius, 1967, p. 13-14.

Lietuva šį institutą buvo perėmusi iš Kijevo Rusios⁷. Diečkaus pareigybės įteisinimas Lietuvoje turėjo lemiamos įtakos, formuojant teisinio reguliavimo nišą vykdymo procesui. Teisinis reglamentavimas pasireiškia diečkaus funkcijų įtvirtinimu. Kazimiero teisyne diečkus suprantamas kaip teisingumo vykdytojas, kurio akivaizdoje turėdavo būti įvykdomas teisingumas, t. y. „dažniausiai laimėtojas turėjo pats pasirūpinti sprendimo įvykdymu, o teismas tik skyrė jam diečkų padėti“⁸. Tai reiškia, kad diečkus atlikdavo tarpininko ar net prievaizdo funkciją, nes sprendimai privalėdavo būti įvykdomi dalyvaujant diečkui.

Diečkaus skyrimas pareigoms atlikti tampa nuosekliu – jį skirdavo teisėjas teismo pavestiems reikalams atlikti, tačiau diečkus nebūdavo teismo etatinis pareigūnas. Teisėjas savo nuožiūra galėdavo paskirti kiekvieną savo tarną, tarnybinį žmogų arba administracijos pareigūną⁹, eiti diečkaus pareigas. Nepaisant to, pagrindinė diečkaus funkcija buvo ne prižiūrėti teisingumo įgyvendinimą, įvykdant sprendimu, o atvesdinti atsakovą arba kaltinamąjį į Didžiojo kunigaikščio ar jo vietininko teismą, kai tėvoninis teismas vengė nagrinėti bylą¹⁰. Tačiau net ir šių funkcijų atlikimu diečkaus veikla neapsiribodavo. Diečkaus veiklos kryptys buvo kur kas platesnės nei reglamentuotos tuometinės rašytinės teisės. Šis teisėjui atskaitingas pareigūnas „teisėjo potvarkiu šaukė asmenį į teismą, sulaikydavo ar atvesdindavo į teismą kaltinamąjį, skyrė turto areštą, vykdė teismo sprendimus ir atliko kitus teisėjo pavedimus“¹¹. Teismo pavedimų atlikimą ir teismo sprendimų vykdymą galima prilyginti veiklai, kurią taip pat, praėjus keliems šimtmečiams, vis dar reikia vykdyti. Sprendimų vykdymas tai viena iš šiandieninių antstolių veiklos krypčių. Tačiau kaip ir minėta anksčiau, diečkus būdavo skiriamas tik konkrečiam teismo pavedimui atlikti ir jo kaip diečkaus įgaliojimai pasibaigdavo iš karto atlikus pavestą pavedimą ir už jį atsiskaičius teisėjui¹². Taigi diečkaus vaidmuo teisingumo vykdymo procese būdavo labiau antraeilis, kaip konkrečios pagalbos, reikalingos teisėjui, suteikimas.

Nors diečkaus funkcijos neapsiribodavo vien tik funkcijomis atsispindėjusiomis rašytinės teisės šaltiniuose, t. y. Kazimiero teisyne ir Žemės ir sričių privilegijose¹³, tačiau feodalinės žemėvaldos plitimas ir būtinumas ją ginti nulėmė naujos pareigybės

⁷ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Lietuvos teisinės institucijos*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 667.

⁸ MACHOVENKO, J. *Teisingumo vykdymas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje. Diskusiniai klausimai*. Vilnius: Justitia, 2007, p. 76.

⁹ *Ibidem*, p. 75.

¹⁰ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Lietuvos teisinės institucijos*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 667.

¹¹ MACHOVENKO, J. *Teisingumo vykdymas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje. Diskusiniai klausimai*. Vilnius: Justitia, 2007, p. 74.

¹² *Ibidem*, p. 75.

¹³ *Ibidem*, p. 74.

atsiradimą¹⁴. Naujasis vykdomo proceso pareigūnas, papildantis diečkaus veiklos sritis, pavadintas vižu.

Vižo pagrindinė funkcija buvo valstybės vardu užtikrinti teisingumo vykdymą, atsirandant vis sudėtingesniems ginčams nei būdavo anksčiau. Vižas kaip ir diečkus suteikdavo pagalbą teisėjui. Teisėjais būdavo stambieji feodalai ar aukštieji pareigūnai ir dažnai dėl savo užimtumo negalėdavo patys apžiūrėti teisės pažeidimo vietas¹⁵. Daugėjant ginčų ir didėjant teisėjų užimtumui, pagalbos teikimas teisėjui tapo reikalingas daugeliu atveju, todėl buvo privalu išplėsti diečkaus kompetencijos ribas, o diečkui nespėjant vykdyti visų teismo pavedimų, atsiranda papildomų pareigūnų vadinamų vižais.

Vižas perėmė dalį diečkaus funkcijų, tačiau jo veikla tik ilgainiui tapo reglamentuota rašytinės teisės. Vižo pagrindinės funkcijos būdavo apžiūrėti teisės pažeidimo vietas, apklausti liudytojus, patikrinti skundų pagrįstumą, o taip pat vižas tapo atsakingu už teisingumo vykdymo priežiūrą nevalstybiniuose teismuose¹⁶, siekiant užtikrinti vienodą teisės normų taikymą. Iš pat pradžių vižas veikdavo pagal susiklosčiusius papročius, o tik vėliau, priėmus 1529 metų, Pirmąjį Lietuvos Statutą, vižo veikla pradėta reglamentuoti norminiais teisės aktais¹⁷. Pirmajame Lietuvos Statute vižas įvardijamas kaip teisingumą vykdančios grandies dalis, kaip teismo pareigūnas, kuris atlikdavo pagalbines funkcijas teisėjo pavedimu. Vižo pareigybė tapo gana modernia lyginant su diečkaus pareigybe, nes atsiradusios naujovės leido vižui būti liudytoju tam tikrų faktinių aplinkybių, o tai reiškia, kad teismo potvarkiu ar suinteresuoto asmens prašymu vižas oficialiai paliudydavo tam tikras reikšmingas aplinkybes ar apžiūrėdavo pažeidimo vietą ir nustatydavo padarytos žalos dydį¹⁸. Tačiau ilgainiui vižo veikla imta vis labiau nepasitikėti, o to priežastimi tapo vižo lengvas paperkamumas ir vižo šališkumas to asmens naudai, kuris daugiau sumokėdavo¹⁹. Be jau išvardintų pareigų, vižas galėdavo atlikti ir kitus teismo pavedimus bei teikti kurjerio paslaugas išvežiodamas ir pristatydamas šaukimus į teismą. Būtent tokios vižo pareigybės naujovės taip pat siejasi su šiandienio antstolio vykdoma veikla – faktinių aplinkybių konstatavimu ir dokumentų perdavimu ar įteikimu.

¹⁴ *Ibidem*, p. 76.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Ibidem*, p. 77.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ MACHOVENKO, J. Vaznys, kaip teismo antstolio pirmtakas, Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje. [interaktyvus]. *Teisė*, 2004, Nr. 50, p. 96. [žiūrėta 2018 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/get/LT-LDB-0001:J.04~2004~1367189887870/DS.002.0.01.ARTIC>>.

Nors diečkaus ir vižo institutai gana panašūs, tačiau laikytina, kad vižo pareigybė buvo kur kas plačiau taikoma ir didžioji ginčų dalis apsieidavo be diečkaus įsikišimo, kurio esant reikalui reikėdavo laukti ilgiau nei vižo²⁰, tai reiškia, kad teismo sprendimas, kuris turėdavo būti įvykdomas dalyvaujant diečkui, galėjo būti įvykdomas ir diečkui nedalyvaujant, tačiau privalomai dalyvaujant vižui. Vižo dalyvavimas teisės pažeidimo fakto vietoje, kur kas palengvindavo įrodinėjimo procesą, nes ne tik oficialiai paliudydavo pasikreipusiam asmeniui tam tikrus faktus, bet taip pat išduodavo atitinkamos formos pažymą apie tų aplinkybių buvimo paliudijimą, kad pasikreipęs asmuo remdamasis vižo surašytu aktu galėtų kreiptis į teismą ir apginti savo pažeistas teises²¹. Tiek diečkus, tiek vižas už savo teikiamas paslaugas gaudavo atitinkamą atlygį, kuris dažniausiai priklausydavo nuo atlikto darbo sunkumo ir teisėjo valios. Atlygis priklausydavo nuo įvairių aplinkybių, tokių kaip pasiuntusio asmens padėties vietos hierarchijoje, nuvažiuoto kelio ar išieškotų sumų²², o tai šiek tiek panašu į apmokėjimą už šiandieninių antstolių teikiamas paslaugas, tačiau ne už funkcijų vykdymą.

Nors tiek diečkus, tiek vižas savo pareigomis primena šiandienį antstolį, tačiau reikėtų nepamiršti dar vienos pareigybės. Vaznys – oficialiai teisinėje literatūroje vadinamas teismo antstolio pirmtaku²³. Vaznio atsiradimą paskatino daugybė nusiskundimų dėl diečkaus ir vižo atliekamų pareigų kokybės ir nuolatinių rinkliavų didinimo Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje²⁴. Viena iš nepasitikėjimo vižu priežasčių buvo vižo nesugebėjimas išlikti nešališku, jį paskyrusio teisėjo atžvilgiu taip sukuriant neprofesionalumo įvaizdį.

XVI a. viduryje buvo pradėta teismo reforma, kurios vienas iš tikslų buvo sukurti funkcionaliau veikiančią sprendimų vykdymo mechanizmą²⁵. Šios teismo reformos metu sukurta vaznio pareigybė, turinti ganėtinai daug funkcionalių panašumų su šiandien veiklą vykdančiais antstoliais. Vaznys eidavo praktiškas tas pačias pareigas kaip ir vižas,

²⁰ MACHOVENKO, J. *Teisingumo vykdymas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje. Diskusiniai klausimai*. Vilnius: Justitia, 2007, p. 78.

²¹ MACHOVENKO, J. Diečkaus ir vižo institutų užuomazga ir raida Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje. [interaktyvus]. *Teisė*, 2003, Nr. 46, p. 93. [žiūrėta 2018 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/get/LT-LDB-0001:J.04~2003~1367189402643/DS.002.0.01.ARTIC>>.

²² MACHOVENKO, J. *Teisingumo vykdymas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje. Diskusiniai klausimai*. Vilnius: Justitia, 2007, p. 79.

²³ MACHOVENKO, J. Vaznys, kaip teismo antstolio pirmtakas, Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje. [interaktyvus]. *Teisė*, 2004, Nr. 50, p. 50. [žiūrėta 2018 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/get/LT-LDB-0001:J.04~2004~1367189887870/DS.002.0.01.ARTIC>>.

²⁴ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Lietuvos teisinės institucijos*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 667.

²⁵ MACHOVENKO, J. Vaznys, kaip teismo antstolio pirmtakas, Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje. [interaktyvus]. *Teisė*, 2004, Nr. 50, p. 50. [žiūrėta 2018 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/get/LT-LDB-0001:J.04~2004~1367189887870/DS.002.0.01.ARTIC>>.

tačiau buvo kur kas labiau kontroliuojamas valstybinės valdžios. Visų pirma, vazniu negalėjo būti skiriamas bet kas, vaznius skirdavo vaivada ir jiems buvo keliami atitinkami reikalavimai, o juos paskyrus, vazniai privalėdavo prisiekti tinkamai ir sąžiningai eiti jiems pavestas pareigas²⁶. Antra, vaznio, kaip teismo antstolio pirmtako, priesaika tinkamai eiti jam pavestas pareigas niekur neišnyko ir šiandien. Antstolis, prieš pradėdamas eiti pareigas, taip pat turi prisiekti kaip tai numato Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas (toliau – Antstolių įstatymas)²⁷.

Dar viena naujovė, kuo vaznys skyrėsi nuo vižo, buvo tai, kad vaznio veikla neapsiribodavo konkreto teismo ar teisėjo pavedimo atlikimu, tačiau vaznys turėdavo savo veiklos teritoriją, kurioje galėdavo vykdyti jam pavestas funkcijas, ir jo įgaliojimai nenutrūkdavo šiam įvykdžius konkretų teismo pavedimą²⁸. Vaznys savo veiklos teritorijoje atlikdavo jam pavestas funkcijas – išvežiodavo teismo šaukimus ir kitus dokumentus susijusius su valstybės valdymu, atlikdavo teismų sprendimų vykdytojo funkciją, prižiūrėdavo tvarką teisme, prisaikdindavo bylininkus teisme, oficialiai liudydavo esant ar nesant tam tikras aplinkybes bei žalos faktą²⁹. Veiklos teritorijos apibrėžimo nebuvo iki vaznio instituto atsiradimo, tačiau šis išliko iki šių dienų. Šiandien Lietuvoje veikiantys antstoliai taip pat yra ribojami jų veiklos teritorijomis, kaip tai numato Antstolių įstatymas³⁰.

Be jau aptartų naujovių, taip pat atsiranda ir vaznio atsakomybė už netinkamą, jam pavestų pareigų, vykdymą. Atsakomybė vazniui diferencijuojama atitinkamai vaznio netinkamai atliktoms pareigoms. Vaznys už melagingus parodymus turėdavo būti baudžiamas mirties bausme, o už kitus tarnybinius nusikaltimus turėjo būti baudžiamas kalėjimu ir papildomai turėjo atlyginti jo neteisėtais veiksmais ar neveikimu padarytą žalą³¹. Šiandien veikiantys antstoliai taip pat yra atsakingi už savo paties ir savo darbuotojų padarytą žalą, už kurią atsako įstatymų nustatyta tvarka³².

Vazniui už paslaugų teikimą ir funkcijų vykdymą taip pat būdavo atlyginama, bet jam neberekėjo savo gaunamu atlygiu dalintis su teisėju³³, kaip tai daryti tekdavo diečkui ir vižui. Ši priežastis gerokai sumažino teismo rinkliavas. Siekiant dar tinkamiau

²⁶ ABRAMAVIČIUS, A., *et al.* Lietuvos teisinės institucijos. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 668.

²⁷ Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002-05-29, nr. 53-2042.

²⁸ ABRAMAVIČIUS, A., *et al.* Lietuvos teisinės institucijos. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 668.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002-05-29, nr. 53-2042.

³¹ MACHOVENKO, J. Vaznys, kaip teismo antstolio pirmtakas, Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje. [interaktyvus]. *Teisė*, 2004, Nr. 50, p. 100. [žiūrėta 2018 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/get/LT-LDB-0001:J.04~2004~1367189887870/DS.002.0.01.ARTIC>>.

³² Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002-05-29, nr. 53-2042.

³³ ABRAMAVIČIUS, A., *et al.* Lietuvos teisinės institucijos. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 669.

organizuoti vaznių darbą buvo bandoma sukurti organizuotos struktūros formą, kuri padėtų kontroliuoti vaznių veiklą, o tai reiškia, kad kiekviename paviete turėdavo būti iš visų vaznių išrenkamas vyriausiasis vaznys, kuris vėliau imtas vadinti generolu³⁴. Generolo numatymas davė pradžią organizuotos struktūros veiklai įsigalėti. Esant organizuotai struktūrai, vaznio funkcijos atliekamos tinkamiau, nes jį prižiūri ir kontroliuoja ne tik valstybė, kuri visų vaznių sužiūrėti nepajėgia, bet taip pat kontroliuoja paviete išrinktas generolas.

Vaznys tapo atsakingas už sprendimų vykdymą, todėl teismas pats net nesiimdavo vykdyti sprendimo, o paprasčiausiai atsiųsdavo vaznį, kurio akivaizdoje sprendimo įvykdymą turėdavo užtikrinti pati byla laimėjusi šalis³⁵. Ankščiau, pagal 1566 m. Antrąjį Lietuvos Statutą, pasipriešinus teismo sprendimui ir jo nevykdant seniūnas šaukdavo pavieto bajorus, kad pasitelkiant jų pagalbą, sprendimas būtų per prievartą įvykdytas. Tačiau patys bajorai nenorėdavo ir stengdavosi visaip išvengti ėjimo vienas prieš kitą, todėl vėliau ši bajorų pareiga buvo panaikinta³⁶. Ilgainiui buvo nustatyta, kad tie kas priešinsis teismo sprendimui, turės atsakyti Didžiojo kunigaikščio teisme, kur galėjo sulaukti griežtų bausmių³⁷.

Vaznio institutas Lietuvos teritorijoje buvo unikalus ir moderniausias iki tol buvęs vykdymo proceso institutas. Analizuojant vaznio instituto reikšmę šiandieniniam antstolio profesijos modeliui – galima teigti, kad išliko daug vaznio pareigų jas modernizavus ir perdavus jas vykdyti antstoliams. Šiandienos antstolio veikla apima praktiškai visas vaznio vykdytas funkcijas ir turėtas pareigas, teises. Antstolis, kaip ir vaznys, turi valdingus įgalinimus, privalo būti nepriekaištingos reputacijos, privalo prisiekti ir sąžiningai vykdyti pavestas funkcijas, o ir antstolio veikla ribojama veiklos teritorijos.

Kiek vėliau, Lietuvai atsidūrus Rusijos imperijos sudėtyje, keitėsi sprendimus vykdanči institucija ir sprendimus vykdė tik policija³⁸. Tuomet Lietuvoje pradėti taikyti Rusijos įstatymai ir panaikintas nuo 1588 metų galiojęs Trečiasis Lietuvos Statutas. Taikant Rusijos įstatymus ir įvykus teismų reformai, 1864 metais Lietuvoje buvo įvesta pristavo pareigybė³⁹. Pristavas buvo specialus valstybės tarnautojas, kuris privalėjo būti ir likti nepriklausomas nuo kitų proceso dalyvių. Siekiant garantuoti pristavo

³⁴ MACHOVENKO, J. Vaznys, kaip teismo antstolio pirmtakas, Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje. [interaktyvus]. *Teisė*, 2004, Nr. 50, p. 101. [žiūrėta 2018 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/get/LT-LDB-0001:J.04~2004~1367189887870/DS.002.0.01.ARTIC>>.

³⁵ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Lietuvos teisinės institucijos*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 669.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ MACHOVENKO, J. *Nelietuviškų žemių teisinė padėtis Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje (XIV-XVIII a.)*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1999, p. 78-79.

³⁸ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Lietuvos teisinės institucijos*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 669.

³⁹ *Ibidem*.

nepriklausomumą -atlyginimas jam buvo mokamas iš valstybės biudžeto. Pristavų kiekis būdavo limituojamas, jų etatų skaičių tvirtindavo teisingumo ministras, o juos parinkdavo teismų pirmininkai⁴⁰. Asmeniui, norinčiam tapti pristavu, buvo keliami ne tik moralės reikalavimai, bet jam būdavo numatytas nario mokestis. Asmuo prieš tapdamas pristavu privalėdavo atitikti patikimumo kriterijų testą ir prisiekti ir susimokėti nustatytą rinkliavą. Jų buvimą pristavais patvirtindavo jiems išduodamas pareigybės pažymėjimas. Apibendrinat tai kas išdėstyta, galima teigti, kad ši pareigybė netapo šiandienio antstolio modelio etalonu, o buvo tik pereinamasis etapas. Tačiau nepaisant to, pristavo pareigybė atnešė nemažai naujovių taikomų iki šių dienų: tarnybinis pažymėjimas, antstolio nario mokestis, limituotą pareigūnų kiekio nustatymą.

1. 3. Vykdyto procesas nuo XX a.

Nepriklausomoje Lietuvoje, nuo 1919 m. sausio mėnesio, kai buvo priimtas Laikinasis Lietuvos teismų ir jų darbo sutvarkymo įstatymas, teismų sprendimus buvo pavesta vykdyti teismo antstoliams, skiriamiems apygardos teismo pirmininko. Pagal šį įstatymą, teismo sprendimus ir įsakymus vykdyti galėjo būti pavedama ir policijos pareigūnams⁴¹. Policijos pareigūnai teisę įgyvendinti sprendimų vykdymo funkciją įgaudavo tose teritorijose, kuriose nebuvo teismo antstolių. Teismo antstolių institutas tapo kur kas modernesniu sprendimų vykdymo mechanizmu, nei iki tol buvę institutai.

Siekiant užtikrinti teismo antstolio tinkamą kompetenciją, jam buvo keliami išsilavinimo, amžiaus, sėslumo ir kiti reikalavimai. Teismo antstoliu negalėdavo būti skiriami nepilnamečiai asmenys, svetimšaliai, o taip ir asmenys, pripažinti neišsimokančiais skolininkais, ir asmenys, kurie buvo išmesti iš dvasininkų luomo ar valstybės tarnybos⁴². Taigi teismo antstoliu galėdavo tapti asmuo atitinkantis, 1933 metais priimto, Teismų santvarkos įstatymo nustatytus reikalavimus. Asmuo turėdavo būti ne jaunesnis nei 25 metų Lietuvos Respublikos pilietis, baigęs aukštąjį mokslą ir išlaikęs teismo antstolio egzaminą ir turintis 6 mėnesių darbo stažą⁴³.

Teismo antstolių instituto nepanaikino net ir 1940 metų okupacija. Okupacijos metu Lietuvos teritorijoje toliau galiojo Lietuvos civilinio proceso teisės normos, tačiau tik tiek, kiek jos neprieštaravo sovietinės valdžios kuriamiems įstatymams. Nuo 1940 metų gruodžio mėnesio Lietuvos teritorijoje buvo pradėti taikyti sovietinės Rusijos įstatymai, ir

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ Sprendimų vykdymas XVI – XIX a. [interaktyvus]. [žiūrėta 2018 m. balandžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.antstoliurumai.lt/index.php?id=1919>>.

⁴² ABRAMAVIČIUS, A., *et al.* Lietuvos teisinės institucijos. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 670.

⁴³ Teismo antstolių veikla nepriklausomoje Lietuvoje. [interaktyvus]. [žiūrėta 2018 m. balandžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.antstoliurumai.lt/index.php?id=1919>>.

šių įstatymų pagrindu teismo antstoliai buvo pervardinti į teismo vykdytojus⁴⁴. Be kita ko, teismo vykdytojus skyrė vykdomoji valdžia, tačiau jie nebuvo vieninteliai sprendimus vykdančys asmenys. Be teismo vykdytojų, sprendimus vykdyti galėjo ir Valstybinio banko skyriai, finansų ministerijos inspektoriai ir kt.⁴⁵ Tai reiškia ne ką kita, kaip tik bandymą pasidalinti kompetencijomis. Toks bandymas tinkamos ir siekiamos naudos neatnešė ir dauguma sprendimų liko neįvykdyti dėl netinkamo vykdymo proceso įgyvendinimo. Todėl reikėjo sukurti instituciją, kuri užtikrintų tinkamą teisingumo realizavimą vykdymo procese.

1. 4. Vykdomo procesas nepriklausomoje Lietuvoje

Nepriklausomos Lietuvos antstolių institutą vertėtų vertinti atliekant analizę laikotarpiu: iki 2003 metų ir po 2003 metų. Atgavus Nepriklausomybę, vykdymo procese, buvo sugrįžta prie teismo antstolių kaip sprendimus vykdančių pareigūnų. Po Nepriklausomybės atgavimo Lietuvoje buvo stengiamasi operatyviai reformuoti visas teisės reguliuojamas ir socialines sritis, tačiau sprendimų vykdymo sritis dar ilgai liko menkai pakitusi. Vykdomo procese pakito tik vykdymo proceso pareigūno pavadinimas, teismo vykdytojas buvo pervadintas teismo antstoliu, o pats vykdymo procesas liko nepakitęs.

Teismo antstoliai veikė prie apylinkės teismų⁴⁶ ir buvo išlaikomi valstybės biudžeto lėšomis. Tai nebuvo efektyvi priemonė teismų sprendimų priverstiniam įgyvendinimui. Iki 2003 metų visiškai įvykdyti teismų sprendimai ir išieškotos priteistos skolos siekė vos 9 procentus⁴⁷ visų metinių bylų skaičiaus. Tai reiškia, kad absoliuti dauguma bylų taip ir likdavo neįvykdytos. Negana to, teismo antstolių veikla taip pat netenkino visuomenės ir ilgainiui tapo blogos biurokratijos pavyzdžiu. Biurokratizmui daug įtakos turėjo prastas įvykdomų bylų procentas, apie 90 procentų vykdomųjų bylų likdavo neįvykdytos. Blogą antstolių įvaizdį formavo ir faktas, kad informacija apie vykdomąsias bylas buvo sunkiai prieinama net ir tiems asmenims, kurių atžvilgiu buvo vykdomos vykdomosios bylos. Biurokratizmas ir dirbtinų eilių sudarymas asmenims, siekiantiems sužinoti, pas kokį teismo antstolį vykdoma jo vykdomoji byla, neišvengiamai skatino mąstyti apie vykdymo proceso reformą. Vien tik visuomenės nepasitenkinimas teismo antstoliais buvo ne vienintelė priežastis paskatinusi įvykdyti antstolių institucinę reformą. Reformai ypač

⁴⁴ ABRAMAVIČIUS, A., *et al.* Lietuvos teisinės institucijos. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 670.

⁴⁵ *Ibidem.*

⁴⁶ *Ibidem*, p. 671.

⁴⁷ Lietuvos antstolių rūmai. *Antstoliai Lietuvoje profesijos atgimimas*. Vilnius: Lietuvos antstolių rūmai, 2008, p. 7.

didelę įtaką turėjo ir teismo antstolių išlaikymo kaštai. Teismo antstolių išlaikymas kasmet valstybei kainuodavo apie 2,9 mln. eurų, tačiau turint omenyje tai, kad įvykdomų vykdomųjų bylų skaičius neviršydavo 10 procentų, 2,9 mln. eurų kasmet⁴⁸, buvo itin didelė suma skirta teismo antstolių išlaikymui ir jų veiklos finansavimui. Tačiau net ir ši suma nebuvo pakankama, kad teismo antstolių institutas veiktų nepriekaištingai arba bent jau vidutiniškai – todėl būtų reikėję skirti dar bent kelis kartus tiek lėšų, kurios vargu ar būtų garantavusios sėkmingą vykdomųjų bylų įvykdymo procesą. Toks biurokratinis ir brangus vykdymo procesas privalėjo būti reformuotas siekiant geresnio valstybės įvaizdžio teisingumo įgyvendinimo srityje, geresnių sprendimų vykdymo rezultatų ir mažesnių kaštų reikalaujančio vykdymo proceso.

Teisinėje literatūroje išskiriami trys antstolių instituto modeliai: valstybinių antstolių, privačių antstolių arba mišrus⁴⁹. Valstybinių antstolių institutą formuoja antstoliai išlaikomi iš valstybės biudžeto ir traktuojami kaip valstybės pareigūnai. Privačių antstolių atveju – teismo išduotus ar kitus teisingumą įgyvendinančius sprendimus vykdo privatūs asmenys, kurie yra kontroliuojami valstybės, tačiau nėra jos išlaikomi, tai reiškia, kad privatūs antstoliai užmokestį gauna už konkrečių funkcijų vykdymą. Mišrią antstolių sistemą turinčiose valstybėse veikia valstybės išlaikomi antstoliai, tačiau tam tikras specifines funkcijas atlieka privatūs asmenys.

Vis dažnėjančios diskusijos apie institucinės teismo antstolių reformos reikiamybę, vertė analizuoti užsienio šalių praktiką. Buvo analizuojami ne tik Prancūzijos, bet ir Olandijos, Estijos pavyzdžiai. Tik gerai susipažinus su užsienio valstybėse taikomų antstolių modelių egzistavimu buvo nuspręsta ir Lietuvoje įvykdyti institucinę antstolių reformą, o valstybės išlaikomus teismo antstolius pakeisti privačiais antstoliais. Šis siekis buvo įtvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintose Teismo antstolių institucinės reformos metmenyse⁵⁰ (toliau – reformos metmenys). Šie reformos metmenys buvo prilyginti lyg programai, kuria nuosekliai remiantis buvo įgyvendinta antstolių institucinė reforma. Egidijaus Kūrio nuomone⁵¹, tinkama teisinės sistemos reforma privalo užtikrinti tęstinį nacionalinės teisės veikimą ir taip pat tinkamai perimti vakarų valstybių sukauptą praktiką.

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ STAUSKIENĖ, E.; VIŠINSKIS, V. *Teismo sprendimų vykdymas*. Vilnius: Saulelė, 2008, p. 37.

⁵⁰ *Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl Teismo antstolių institucinės reformos metmenų patvirtinimo*. Valstybės žinios, 1999-12-31, nr. 114-3306.

⁵¹ KŪRIS, E. Atskiroji nuomonė Konstituciniame Teisme. *Pirmosios patirtys. Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis, ateitis: Liber Amicorum profesoriui Jonui Prapiesčiui*. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Alumni draugija, 2012, p. 177-179.

Reformos metu buvo pasirinktas, manyta, moderniausias ir Europoje jau išbandytas ir pasiteisinęs privačių antstolių veiklos modelis. Buvo nuspręsta įdiegti prancūzų teisės tradicijos valstybėse įsitvirtinusį privačių antstolių veiklos modelį⁵². Iki tol šis modelis buvo įvestas Lietuvos kaimyninėse valstybėse – Lenkijoje ir Latvijoje, taip pat ir Estijoje⁵³. Šiose valstybėse teismo priimto sprendimo realus įvykdymas taip pat buvo atiduotas į privačių antstolių rankas. Prancūziškasis instituto modelis pasireiškia dviejų subjektų dalyvavimu vykdymo procese, t. y. sprendimus vykdančios institucijos ir ją prižiūrinčios institucijos. Teismo sprendimų priežiūrą vykdančias teismas sprendžia tik ginčus kylančius vykdymo proceso metu, tačiau pats sprendimų vykdymo teisės neturi, tokią teisę turi vykdymo veiksmus atliekanti institucija⁵⁴.

Atsižvelgiant į aukščiau aptartas antstolių instituto pertvarkos gaires, galima teigti, kad tokia antstolių institucinė reforma, remiantis teisininkų pastebėjimais ir visuomenėje paplitusia nuomone, buvo vertinama dvejopai – teigiamai ir neigiamai. Rimanto Simaičio nuomone⁵⁵, privačių antstolių darbo sėkmė slypi gebėjime derinti verslumą su valdingumu. Šiuo atveju teigiama, kad geriausias sprendimų vykdymo rezultatas užtikrinamas, kai antstolis įgyvendindamas valstybės deleguotas funkcijas gali siekti pelno ir naudotis valstybinių institucijų pagalba. Šio darbo autorius pritaria Rimanto Simaičio nuomonei, nes antstolio finansinės naudos siekimas savaime garantuoja sprendimų vykdymo sėkmę, todėl kad pagal šandien galiojančią antstolio atlygio paskaičiavimo formulę – atlygis antstoliui yra proporcingas jo atliktam darbui. Reformos kritikai manė, kad pavojinga teisingumo įgyvendinimo funkciją perduoti į privačių antstolių rankas, nes remiantis visuomenėje susiklosčiusia nuomone manoma, kad privataus antstolio pelno siekimas gali pakeisti antstolio požiūrį skolininką, t. y. kaip į pelno šaltinį. Tačiau darbo autoriaus nuomone, toks požiūris yra kritikuotinas ir niekuo nepagrįstas, nes antstolio veiklos sąžiningumas priklauso ne tik nuo institucijų, atliekančių jo veiklos kontrolę, bet ir nuo pačio antstolio moralinių vertybių. Jeigu antstolis sulaužo priesaiką, jo veiksmai prieštarauja teisei ir moralinėms vertybėms – suveikia kontrolės mechanizmas ir antstoliui taikoma atitinkama atsakomybė. Taigi įvertinus tiek teigiamus, tiek neigiamus antstolių institucinės reformos padarinius, bet ypatingą dėmesį skiriant ekonominiam kriterijui buvo nuspręsta, kad valstybės lėšų

⁵² VIŠINSKIS, V. *Teismo sprendimų vykdymo procesinės problemos*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Lietuvos teisės akademija, 1999, p. 23-24.

⁵³ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Lietuvos teisinės institucijos*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 671.

⁵⁴ VIŠINSKIS, V. *Teismo sprendimų vykdymo procesinės problemos*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Lietuvos teisės akademija, 1999, p. 24.

⁵⁵ SIMAITIS, R. *Kokio Lietuvai reikia antstolio – turtingo ar vargšo?* Vilnius: Justitia, 2006, p. 2

nereikalaujanti antstolių institucija bus kur kas naudingesnė, nei iki tol buvę valstybės išlaikomi teismo antstoliai.

Įgyvendinant šią reformą, 2002 m. gegužės 9 d. išleistas antstolių veiklą reglamentuojantis Antstolių įstatymas⁵⁶, kuris įsigaliojo 2003 m. sausio 1 d.⁵⁷ ir pakeitė iki tol galiojusį Lietuvos Respublikos teismo antstolių įstatymą (toliau – Teismo antstolių įstatymas)⁵⁸. Formaliai iki reformos veikę teismo antstoliai buvo panaikinti, sukuriant naują antstolių institutą. Pradėjus taikyti privačių antstolių modelį, antstoliai galėjo ne tik vykdyti vykdomąsias bylas siekiant kuo didesnio efektyvumo, bet taip pat siekti pelno. Kadangi antstolio atlygis tiesiogiai priklauso nuo išieškotų sumų, todėl pelno siekimas kartu didino vykdomųjų bylų įvykdymo procentą. Tai iliustruoja išieškomų skolų dalis, kuri nuo 2003 metų kasmet padidėdavo po 3 – 4 procentus, bet esminis šuolis įvyko 2005 metais kai skolų išieškojimo vidurkis šoktelėjo net 32,5 procento⁵⁹. Remiantis Lietuvos antstolių rūmų pateiktais duomenimis galima pastebėti tęstinį vykdomųjų bylų įvykdymo procento didėjimą. 2013 metai įvykdomų bylų buvo apie 50 procentų, 2014 ir 2015 metai visiškai įvykdomų bylų procentas kilo labai nedaug, tik iki 51 procento. Sekančiais 2016 metais iki 55 procentų, o 2017 metais pastebimas rekordinis visiškai įvykdomų bylų procentinis kiekis – net 69,8 procento. Taigi, šios reformos teigiamas tęstines pasekmes galima pastebėti net po antstolių institucinės reformos praėjus 15 metų.

Nors nuo 2003 metų antstoliais buvo skiriami privatūs asmenys, tačiau jie vis tiek buvo atsakingi ir kontroliuojami valstybės. Tobulinant sprendimų vykdymo procesą buvo nuspręsta peržiūrėti ir reikalavimus kandidatui, norinčiam tapti antstoliu. Pirmą kartą nustatytas asmeniui, norinčiam tapti antstoliu, universitetinio teisinio išsilavinimo reikalavimas⁶⁰, kaip tai numatyta Antstolių įstatymo 4 straipsnyje. Vien šis universitetinio teisinio išsilavinimo reikalavimo įtvirtinimas reiškė, kad tuometiniai teismo antstoliai, neįgiję tinkamos kvalifikacijos neteks teisės eiti antstolio pareigų. Dėl šio priežasties, buvo nustatytas pereinamasis laikotarpis, kurio metu viešą konkursą laimėjusiems antstoliams buvo privaloma iki 2007 metų spalio 1 dienos įgyti reikiamą išsilavinimą ir tik po šio reikalavimo įgyvendinimo antstolio profesija tapo visaverte teisine profesija⁶¹.

Įgyvendinus institucinę antstolių reformą, buvo konkretizuotos funkcijos ir praplėstas funkcijų sąrašas, taip pat leista antstoliams papildomai teikti paslaugas,

⁵⁶ Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002-05-29, nr. 53-2042.

⁵⁷ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Lietuvos teisinės institucijos*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 671.

⁵⁸ *Valstybės žinios*, 2000-10-31, nr. 92-2846.

⁵⁹ Lietuvos antstolių rūmai. *Antstoliai Lietuvoje profesijos atgimimas*. Vilnius: Lietuvos antstolių rūmai, 2008, p. 70.

⁶⁰ Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002-05-29, nr. 53-2042.

⁶¹ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Lietuvos teisinės institucijos*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 672.

numatytas Antstolių įstatyme. Taip pat Antstolių įstatymas numatė antstolių struktūros pasikeitimus. Įstatymas numatė antstolių padėjėjus, kurių iki tol nebuvo, todėl 2003 metais įsigalioję Antstolių įstatymas tapo naujo teismų sprendimų vykdymo etapo pradžia, o dabartiniai antstolių veiklos rezultatai įtikina, kad šiandien veikiantis antstolių modelis yra modernus, tikslingas, rezultatyvus ir valstybei nekainuojantis.

2. Antstolių veiklą reglamentuojantys įstatymai ir kiti teisės aktai

Svarbiausias vykdymo teisės šaltinis yra Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas⁶² (toliau – Civilinio proceso kodeksas). Civilinio proceso kodeksas reguliuoja visą vykdymo proceso eigą, tam tikrų procesinių veiksmų atlikimo tvarką. Pagrindinis antstolio veiklą reglamentuojantis įstatymas yra Antstolių įstatymas. Antstolių įstatymas yra specialusis įstatymas numatantis antstolių funkcijas ir paslaugas, reikalavimus asmeniui norinčiam tapti antstoliu ir atsakomybės taikymo ribas. Taip pat nemažiau svarbūs yra teisingumo ministro leidžiami teisės aktai. Prie teisingumo ministro leidžiamų teisės aktų galima priskirti Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymą Dėl sprendimų vykdymo instrukcijos patvirtinimo (toliau – Sprendimų vykdymo instrukcija)⁶³, Antstolių viešo konkurso komisijos nuostatai, Antstolių viešo konkurso tvarkos aprašas, Antstolių veiklos tikrinimo aprašas, Antstolių informacinės sistemos nuostatai, Antstolių atestavimo komisijos nuostatai, Antstolių atestavimo taisyklės, Antstolių garbės teismo veiklos nuostatai ir kt.⁶⁴ Svarbu paminėti, kad be šių teisingumo ministro tvirtinamų teisės aktų, atskirais teisingumo ministro įsakymais buvo paskelbti antstolių savivaldos aktai – Antstolių rūmų įstatai ir Antstolių profesinės etikos kodeksas. Teisės aktų, reglamentuojančių antstolių veiklą ir patį vykdymo procesą, yra begalė, tačiau svarbu įdėmiau panagrinėti tuos teisės aktus, kurie reikšmingi antstolio veikloje kiekvieną dieną.

Kadangi Lietuvoje vykdymo procesas suvokiamas kaip galutinė civilinio proceso stadija, todėl ne mažiau svarbu aptarti Civilinio proceso kodekse esančią 6 dalį reglamentuojančią vykdymo procesą. Vykdymo procesą reglamentuojančiame Civilinio proceso kodekse galima rasti detalai aprašomą kiekvieną priverstinio vykdymo etapą. Vykdymo procesą reglamentuojančios teisės normos pradedamos nuo bendrųjų nuostatų ir bendrų vykdymo veiksmų atlikimo taisyklių, vykdymo veiksmų atidėjimo ar sustabdymo, taip pat aptariamų vykdymo procesų dalyvių ir raginimo įvykdyti sprendimą svarba. Toliau aptariamieji dokumentai, jų rūšys, jų išdavimo tvarka ir jų pateikimo vykdyti tvarka. Civilinio proceso kodeksas taip pat detalai numato išieškojimo iš skolininko turto taisyklės, turto arešto taikymo galimybes, turto realizavimo tvarką, o taip pat reglamentuoja išieškojimą iš hipoteka įkeisto turto, išieškojimą iš turtinių teisių. Galiausiai vykdymo procesas Civilinio proceso kodekse baigiamas aptariant išieškotų lėšų paskirstymo išieškotojams tvarką, nepiniginio pobūdžio reikalavimus, sprendimų

⁶² Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002-04-06, nr. 36-1340.

⁶³ Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas. *Valstybės žinios*, 2005-11-03, nr. 130-4682.

⁶⁴ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Lietuvos teisinės institucijos*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 673.

įvykdymo atgrėžimą ir užsienio teismų ar arbitražų sprendimų vykdymo ypatumus⁶⁵. Ši Civilinio proceso kodekso struktūra atitinka vykdymo proceso veiksmus, nuosekliai juos aprašant, pradedant nuo vykdomosios bylos iškelimo ir užbaigiant vykdymo veiksmų užbaigimu⁶⁶. Taigi Civilinio proceso kodekso struktūra nuosekliai atitinka vykdymo proceso stadijas, todėl yra lengvai perprantamas vykdymo proceso teisės šaltinis.

Antstolių įstatymas yra vienas pagrindinių įstatymų reglamentuojančių antstolių veiklą⁶⁷. Šis teisės aktas numato svarbiausius antstolių veiklos pagrindus, antstolio įgaliojimų įgijimo, pasibaigimo ir sustabdymo momentą. Šiame įstatyme detalizuojama antstolio veikla, išskiriant antstolio funkcijas ir jas atskiriant nuo kitos antstolio vykdomos veiklos – paslaugų teikimo, taip pat išsprendžiami kiti antstolio darbo organizavimo klausimai: antstolio atstovavimo ir pavadavimo. Antstolių įstatyme numatyti reikalavimai antstoliui, apibrėžta jo veikla – jo funkcijos ir teikiamos paslaugos ir kylanti atsakomybė dėl netinkamų antstolio pareigų įgyvendinimo.

Reikalavimai, numatyti Antstolių įstatyme, asmenims pretenduojantiems tapti antstoliais yra ganėtinai panašūs į reikalavimus su kuriais susiduria ir kiti karjeros siekiantys teisininkai. Reikalavimus galėtume išskirti į dvi grupes:

- a) pirmoji grupė – asmeniui keliami reikalavimai;
- b) antroji grupė – tinkamos kvalifikacijos ir išsilavinimo reikalavimas.

Aptariant aukščiau nurodytus išskiriamus reikalavimus, galima teigti, kad pirmoji reikalavimų grupė turėtų būti suprantama taip, kad asmuo norintis tapti antstoliu privalo būti Lietuvos Respublikos pilietis ir būti nepriekaištingos reputacijos. Antrajai reikalavimų grupei – kvalifikacijos ir išsilavinimo reikalavimų sąrašas yra kur kas platesnis. Asmuo turi turėti aukštąjį teisinį universitetinį išsilavinimą, turi būti ne mažiau kaip dvejus metus dirbęs antstolio padėjėju, išlaikęs antstolių egzaminą ir laimėjęs viešą konkursą. Taip pat antstoliu gali tapti asmuo, kuris penkerius metus dirbo teisinį darbą, išlaikė antstolių egzaminą ir laimėjo viešą konkursą. Kvalifikacinio antstolių egzamino reikalavimas netaikomas socialinių mokslų krypties daktarams, habilituotiems daktarams arba ne mažiau nei penkerius metus antstoliu buvusiems asmenims, jei nuo jų atleidimo iš antstolių praėjo ne daugiau kaip treji metai, tačiau net ir tokie asmenys turi laimėti viešą konkursą (Antstolių įstatymo 4 str. 1 d.)⁶⁸. Darbo autorius visiškai pritaria reikalavimams, priskiriamiems pirmajai grupei, tačiau dėl antrosios grupės reikalavimų nesutinka. Darbo

⁶⁵ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002-04-06, nr. 36-1340.

⁶⁶ STAUSKIENĖ, E. *Teismo vaidmuo vykdymo procese: daktaro disertacija*. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas, 2006, p. 136.

⁶⁷ AMBRASIENĖ, D. ir VIŠINSKIS, V. *Vykdomo proceso šaltiniai. Šiuolaikinės civilinio proceso teisės paskirtis*. Vilnius: Registrų centras, 2008, p. 54.

⁶⁸ Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002-05-29, nr. 53-2042.

autorius mano, jog negalima socialinių mokslų daktarų ir habilituotų daktarų atleisti nuo antstolių kvalifikacinio egzamino, nes būtent jo metu yra įvertinami pretendentų gebėjimai specifinėje vykdymo proceso teisėje, o asmens turimas mokslinis laipsnis, nebūtinai reiškia, kad asmuo puikiai supranta vykdymo procesą ir antstolių veiklą. Taip pat darbo autorius mano, kad asmenims buvusiems antstoliais ir atleistiems iš antstolių nebeturėtų apskritai būti galima siekti antstolio pareigų, nes jeigu šie asmenys buvo atleisti iš antstolių, reiškia nesugebėjo tinkamai vykdyti įstatymo pavestų funkcijų. Šis reikalavimas asmenims siekiantiems tapti antstoliais išliko nepakitęs nuo pirmosios Sprendimų vykdymo instrukcijos redakcijos, o tai leidžia darbo autoriui daryti išvadą, kad šis reikalavimas buvo nustatytas asmenims, iki institucinės antstolių reformos buvusiems teismo antstoliais, ir nespėjusiais per pereinamąjį laikotarpį įgyti teisinio išsilavinimo, dėl ko neteko antstolių įgaliojimų.

Antstolių įstatymas, apibrėždamas antstolių veiklą, atskiria antstolių vykdomas funkcijas ir teikiamas paslaugas. Remiantis šio įstatymo 21 straipsniu, galime išskirti šias antstolio funkcijas⁶⁹:

1. vykdyti įstatymų nustatytus vykdomuosius dokumentus;
2. teismo pavedimu konstatuoti faktines aplinkybes;
3. teismo pavedimu perduoti ir įteikti dokumentus Lietuvos Respublikoje esantiems fiziniams ir juridiniams asmenims;
4. atlikti kitas įstatymų nustatytas funkcijas.

Be įstatyme numatytų antstolio funkcijų, antstolis gali teikti šiame įstatyme numatytas paslaugas – saugoti (administruoti) turtą vykdymo procese, konstatuoti faktines aplinkybes, perduoti ir įteikti dokumentus Lietuvos Respublikoje esantiems fiziniams ir juridiniams asmenims nesant teismo pavedimo, teikti teisinės konsultacijas, aukciono tvarka realizuoti įkeistą kilnojamąjį turtą, antstolis taip pat gali tarpininkauti vykdant turtines prievoles, teikti bankroto administravimo paslaugas ir mediatoriaus paslaugas kai sprendžiami ginčai⁷⁰. Atlikti paslaugas antstolis gali atsisakyti, dėl paslaugų atlikimo tariamasi individualiai, tačiau atsisakyti vykdyti funkcijas, kurios numatytos Antstolių įstatyme – negali, jei tam nėra teisėto pagrindo. Taip pat svarbu paminėti, kad antstolio paslaugų teikimas negali trukdyti antstoliui vykdyti įstatymo pavestas funkcijas.

Kadangi tai yra vienas pagrindinių antstolių veiklą reglamentuojančių įstatymų – nenuostabu, kad šiame įstatyme aptariama ir atsakomybė, grėšianti antstoliui už funkcijų nevykdymą ar netinkamą jų vykdymą. Antstolio atsakomybė gali būti skirstoma į trijų

⁶⁹ *Ibidem.*

⁷⁰ *Ibidem.*

rūšių atsakomybes – drausminė⁷¹, civilinė⁷², baudžiamoji ir administracinė⁷³. Šiame įstatyme labiausiai detalizuojama drausminė antstolio atsakomybė. Drausminė atsakomybe gali būti taikoma antstoliui už jam pavedamų pareigų nevykdymą ar netinkamą jų vykdymą. Drausmės bylą antstoliui gali iškelti teisingumo ministras arba Lietuvos antstolių rūmų prezidiumas, o drausminę bylą turėtų nagrinėti Antstolių garbės teismas. Drausminės bylos gali baigtis bylos nutraukimu nenustačius nusižengimo fakto arba jei praleistas šios bylos iškėlimo terminas, apsiriboti drausminės bylos svarstymu arba Antstolių garbės teismas gali pasiūlyti teisingumo ministrui paskirti vieną iš šių nuobaudų – pastabą, atimti teisę teikti paslaugas iki šešių mėnesių, atimti teisę atlikti funkcijas iki šešių mėnesių arba griežčiausią drausminę nuobaudą, kuri taikoma kaip *ultima ratio* – atleisti antstolį iš antstolio pareigų⁷⁴. Kaip aptarta aukščiau, darbo autoriaus nuomone – toks asmuo, kuriam buvo taikyta griežčiausia drausminė atsakomybė, nebeturėtų turėti galimybės grįžti vykdyti antstolio veiklos.

Antstolių drausminės kontrolės mechanizmo taikymą patvirtina teismų praktika. Vienas įdomesnių drausminių nuobaudų taikymas antstoliui atsiskleidžia 2016 metų Lietuvos apeliacinio teismo nutartyje. Šioje byloje antstolis kreipėsi į teismą prašydamas panaikinti Lietuvos antstolių rūmų Antstolių garbės teismo (toliau – Antstolių garbės teismas) sprendimą skirti jam drausminę nuobaudą – atleidimą iš antstolių. Griežčiausia drausminė nuobauda paskirta už tai, kad neatvyko į Antstolių atestavimo komisijos pasėdį, dėl priežasties, kuri Antstolių atestavimo komisijos sprendimu buvo pripažinta nesvarbia. Apelianto nuomone už formalų pažeidimą negalėjo būti paskirta griežčiausia nuobauda, tačiau teismas vertino per visą antstolio karjerą jo atžvilgiu taikytas drausmines nuobaudas (buvo iškelta 12 drausmės bylų), taip pat teismas pažymėjo, kad šiuo atveju apeliantui paskirta nuobauda ne tik už neatvykimą į Antstolių atestacinės komisijos pasėdį (egzaminą), bet ir už pareigos pateikti gautų pajamų ir patirtų išlaidų atliekant antstolio funkcijas ir teikiant paslaugas ataskaitą už praėjusius metus – taigi nuobauda skirta už du pažeidimus. Teisėjų kolegija taip pat padarė išvadą, jog Antstolių garbės teismas, vertindamas Antstolių įstatymo 14 straipsnio 2 dalį, Antstolių garbės teismo veiklos nuostatų 29 punkte nurodytas aplinkybes, kartu pagrįstai atsižvelgė ir į ieškovui iškeltų drausmės bylų, ir į paskirtų drausminių nuobaudų skaičių, kadangi itin didelis svarstytų bylų bei paskirtų nuobaudų skaičius neigiamai charakterizuoja antstolio asmenybę ir jo veiklą, suponuoją išvadą, kad antstolis nuolat ir piktybiškai pažeidžia jo

⁷¹ *Ibidem.*

⁷² *Ibidem.*

⁷³ *Ibidem.*

⁷⁴ *Ibidem.*

veiklą reglamentuojančių teisės aktų reikalavimus, ir šios nustatytos aplinkybės negali neturėti įtakos Antstolių garbės teismo galutiniam apsisprendimui parenkant skirtingą drausmės nuobaudą. Taigi teismas papildomai charakterizuodamas antstolio asmenybę paliko galioti apygardos teismo nutartį, t. y. atleisti antstolį iš pareigų⁷⁵. Apibendrinant šią teismo nutartį darbo autorius pastebi, kad įstatyme esanti, aukščiau aptarta, spraga leidžia tokiam asmeniui, kuris buvo atleistas iš antstolių, vėl bandyti tapti antstoliu ir netgi nelaikant kvalifikacinio egzamino.

Antstolio civilinė atsakomybė yra draudžiama privalomuoju civilinės atsakomybės draudimu. Šiuo atveju, antstolis už žalą, padarytą atliekant antstolio funkcijas, fiziniams ir juridiniams asmenims, atsako pats tik tais atvejais, kai žala neviršija 290,00 eurų, o jei viršija, tada tiek kiek nepadengia draudimas, kai draudimo išmokos, atlyginti padarytą žalą, nepakanka. Visais kitais atvejais žalą atlygina draudimas. Baudžiamosios ir administracinės atsakomybės atveju, antstolis atsako kaip valstybės pareigūnas. Taigi Antstolių įstatymas, kaip pagrindinis įstatymas reguliuojantis antstolių veiklą, ją reglamentuoja nuosekliai – nuo asmens skyrimo antstolio pareigoms eiti iki įgaliojimų būti antstoliu netekimo.

Dar vienas, ne mažiau svarbus vykdymo teisės šaltinis yra Sprendimų vykdymo instrukcija. Tai įstatymo įgyvendinamasis teisės aktas, nustatantis vykdymo proceso teisės normų taikymo tvarką, vykdant įstatymų numatytus vykdomuosius dokumentus ar atliekant kitas įstatymo numatytas funkcijas, vykdymo išlaidų dydį, apmokėjimo, išieškojimo ir atleidimo nuo jų tvarką⁷⁶. Sprendimų vykdymo instrukcija yra nuolat kintanti, nuo pirmosios redakcijos įsigaliojimo ji buvo keista net 14 kartų, o tai reiškia, kad Sprendimų vykdymo instrukcija keista beveik kiekvienais metais po karta. Darbo autorius pastebi, kad kintantis reguliavimas nėra gerai ir rodo teisinės sistemos nestabilumą, tačiau taip pat pozityviai vertina Sprendimų vykdymo instrukcijos pakeitimus inspiruotus kintančio visuomenės požiūrio ir ekonomikos. Be kita ko, ši instrukcija numato antstolių priimamų procesinių dokumentų pavyzdines formas.

Atlikus teisės aktų analizę, galima teigti, kad antstolio veikla ribojama daugybės teisės aktų reikalavimų, todėl juos reikia aiškinti sistemiškai. Atkreiptinas dėmesys, jog visi teisės aktai reglamentuojantys antstolių darbą yra nuoseklūs, kai kurie darantys nuorodas į kitus teisės aktus. Taigi norint tinkamai suvokti antstolio veiklos esmę, reikia sistemiškai aiškinti bent jau šiuos aukščiau aptartus teisės aktus.

⁷⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2016-03-31 nutartis Nr. 2A-186-516/2016.

⁷⁶ Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymas Dėl sprendimų vykdymo instrukcijos. *Valstybės žinios*, 2005-11-03, nr. 130-4682.

3. Antstolis kaip valstybės kontroliuojamas pareigūnas

Po 2003 metais įvykdytos institucinės antstolių reformos privalomai vykdytinus sprendimus vykdo privatūs antstoliai. Nors antstoliais tapo privatūs asmenys, tačiau jie veikia kaip valstybės įgaliojti asmenys ir yra valstybės kontroliuojama profesija. Valstybė jiems suteikia valdingus įgalinimus ir taip pat vykdo jų veiklos kontrolę.

Antstoliui valstybė suteikia vykdomųjų dokumentų vykdymo, faktinių aplinkybių konstatavimo, dokumentų įteikimo ir kitas įstatyme numatytas funkcijas, tokias kaip paveldimo turto apyrašo sudarymas. Be įstatyme numatytų funkcijų, antstolis gali papildomai teikti paslaugas, kurios taip pat yra numatytos Antstolių įstatyme. Tačiau visais atvejais funkcijų vykdymui prieš paslaugų teikimą, antstolis privalo teikti pirmumą. Paslaugų atlikimas negali trukdyti antstoliui vykdyti jam įstatymu pavestų funkcijų.

Pažymėtina, kad antstolis nėra valstybės tarnautojas, jo veikla yra savarankiška, ir ji yra vykdoma pagal individualios veiklos pažymą. Tačiau nepaisant to, antstoliams yra suteiktos galimybės veikti valstybės vardu, todėl leista savo iškabose ir ruošiamuose dokumentuose naudoti Lietuvos Respublikos simboliką – herbą⁷⁷. Tai reiškia, kad antstoliai net būdami savarankiškai veikia valstybės vardu, o siekiant užtikrinti, kad teisėtų antstolių reikalavimų būtų laikomasi yra numatyta atsakomybė už antstolio teisėtų reikalavimų neįvykdymą. Antstolio reikalavimų nevykdymas, asmeniui, nevykdančiam antstolio reikalavimo, gali užtraukti civilinę (Civilinio proceso kodekso 585 str.)⁷⁸, administracinę ar net baudžiamąją (Baudžiamojo kodekso 231 str.)⁷⁹ atsakomybę. Tačiau antstoliai savo veikloje vadovaujasi nepriklausomumo principu, todėl jie vykdydami vykdomąsias bylas privalo išlikti nepriklausomais, negali pasiduoti bandymams daryti įtaką jų sprendimams ir taip pažeisti nepriklausomumo principo reikalavimą.

Nors antstoliai veikia savarankiškai ir tam tikra prasme yra laikomi nepriklausomais, tačiau jie kaip valstybės vardu prievartą įgyvendinantys asmenys privalo būti kontroliuojami. Antstolių kontrolės mechanizmas susideda iš kelių skirtingų dalių. Daugiausiai įtakos, kontroliuojant antstolių veiklą, turi teisingumo ministras. Jis nustato antstolių skaičių ir paskiria jiems veiklos teritorijas, kaip tai numato Antstolių įstatymo 2 str. ir 26 str.⁸⁰. Vykdydamas antstolių kontrolę, teisingumo ministras nustato tokį antstolių skaičių, kuris yra pakankamas tinkamai vykdyti vykdomuosius dokumentus. Antstolių skaičius yra griežtai normuotas (lot. *numerus clausus*). Pagal Lietuvos antstolių rūmų

⁷⁷ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Lietuvos teisinės institucijos*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 674.

⁷⁸ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002-04-06, nr. 36-1340.

⁷⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000-10-25, nr. 89-2741.

⁸⁰ Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002-05-29, nr. 53-2042.

pateiktus duomenis, 2017 metų pabaigoje Lietuvoje veiklą vykdė 118 antstolių, nors teisingumo ministrė nustatė 121 antstolio vietą⁸¹. Viena vertus, jei antstolių būtų per mažai, antstoliai nesugebėtų susitvarkyti su bylų kiekiu, dėl ko suprastėtų įvykdomų sprendimų procentas ir prailgėtų vykdymo veiksmų atlikimas. Esant priešingam variantui – kai antstolių kur kas daugiau nei iš tikrųjų jų reikia – antstoliai neuždirbtų pakankamai, o tai reikštų, kad nebūtų pakankamai apyvartinių lėšų išlaikyti antstolių kontoroms, ir tai atsilieptų sprendimų vykdymo kokybei. Nesant pakankamai apyvartinių lėšų, taip pat atsirastų rizika, kad antstolis gali tapti šališku, o ir įvykdytų bylų kiekis, tikėtina, sumažėtų, kas visuomenę priartintų prie biurokратиškai pasenusio ir realiai neveikiančios sprendimų vykdymo modelio.

Analizuojant kontrolės mechanizmą, svarbu paminėti, kad antstoliais negali tapti visi kas nori, antstoliams keliami teisės aktuose įtvirtinti reikalavimai, o ar šiuos reikalavimus atitinka kandidatas į antstolius vertina Teisingumo ministerija. Taip pat į kontrolės mechanizmą patekta ir antstolių rengiamų procesinių dokumentų pavyzdinių formų sudarymas antstoliams – siekiant vienodinti ir supaprastinti antstolio ir visuomenės santykį. Siekiant išlaikyti tam tikrą pusiausvyrą tarp antstoliui suteiktos laisvės veikti ir valstybės įgyvendinamos kontrolės, numatyta instrukcija, kaip antstoliai turi vykdyti vykdomąsias bylas – teisingumo ministro įsakymu patvirtintoje Sprendimų vykdymo instrukcijoje⁸².

Kita grandis kontroliuojanti antstolių veiklą yra antstolių savivaldą įgyvendinantys Lietuvos antstolių rūmai. Tai kontrolės mechanizmas skirtas kontroliuoti antstolių veiklą. Antstolių rūmai įgyvendina dvigubą antstolių kontrolę: antstolių veiksmų teisėtumo kontrolę ir antstolių bei antstolių savivaldos institucijų tarnybinę priežiūrą⁸³.

Antstolio veiksmų teisėtumo kontrolę vykdo teismas, kai suinteresuota bylos šalis skundžia antstolio veiksmus. Teismas, gavęs skundą dėl antstolio veiksmų, patikrina ar antstolis elgėsi sąžiningai ir neviršydamas jam suteiktų įgalinimų priėmė atitinkamą, skundžiamą procesinį sprendimą – patvarkymą. Be abejonės, antstolių veiksmai yra vieni dažniausiai skundžiamų, tačiau dažnai skundų pagrindas būna itin standartinis ar net šabloninis. Skundas dėl antstolio veiksmų paduodamas antstoliui, o šiam, skundo netenkinus arba netenkinus iš dalies, skundas persiunčiamas antstolio veiklos teritorijos apylinkės teismui (Civilinio proceso kodeksas 510 str.)⁸⁴. Skolininkai skundžia antstolių

⁸¹ Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymas dėl teisingumo ministro 2002 m. liepos 8 d. įsakymo Nr. 202 „Dėl teisės aktų, numatytų Lietuvos Respublikos antstolių įstatyme bei šio įstatymo įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatyme, patvirtinimo“ pakeitimo. TAR, 2017-11-30, nr. 19124

⁸² *Valstybės žinios*, 2005-11-03, nr. 130-4682.

⁸³ ABRAMAVIČIUS, A., *et al. Lietuvos teisinės institucijos*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 676.

⁸⁴ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002-04-06, nr. 36-1340.

veiksmus dėl įvairiausių priežasčių, viena iš jų galėtų būti vykdymo proceso vilkinimas, kai bandoma realizuoti skolininkui priklausantį turtą. Tokių atvejų, kai siekiant sustabdyti vykstančias varžytines paduodamas skundas dėl, skolininko manymu, antstolio neteisėtai paskelbtų varžytinių, tuo pačiu prašant teismo pritaikyti laikinąsias apsaugos priemonės ir sustabdyti vykdomas varžytines, yra daug.

Tokios praktikos tipiniu pavyzdžiu galėtų būti 2017 metais Vilniaus miesto apylinkės teisme nagrinėta byla, kurios metu pareiškėja skundė antstolio veiksmus ir prašė sustabdyti antstolio veiksmus jo vykdomoje vykdomojoje byloje kol bus išnagrinėtas pareiškėjos skundas dėl antstolio veiksmų. Pareiškėja teigė, kad jos atžvilgiu vykdomojoje byloje buvo paskelbtos pareiškėjai priklausančio turto pardavimo varžytinės, kuriose parduodamas pareiškėjai priklausantis turtas – butas. Pareiškėja nurodė, jog antstolis, prieš skelbdamas pakartotines varžytines, privalėjo atlikti pakartotinį parduodamo turto vertinimą, tačiau to nepadarė, todėl būtina tinkamai įvertinti parduodamą turtą. Civilinio proceso kodekso 510 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad skundo dėl antstolio veiksmų padavimas nesustabdo vykdymo veiksmų atlikimo, tačiau teismas, pripažinęs esant tai reikalinga, turi teisę sustabdyti vykdymo veiksmus rašytinio proceso tvarka. Pagal Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 145 straipsnio 1 dalies 10 punktą, teismas turi teisę sustabdyti išieškojimo veiksmus vykdymo procese. Atsižvelgiant į nurodytas aplinkybes, įvertinus kilusio ginčo esmę ir nesant byloje patikimų duomenų, patvirtinančių, jog parduodamo turto vertė yra nustatyta tinkamai, manytina, kad nesustabdžius varžytinių gali būti pažeistos pareiškėjos teisės, todėl vykdymo veiksmai vykdomojoje byloje buvo sustabdyti⁸⁵. Taigi tokiose sudėtingesnėse bylose paprastai vykdymo proceso veiksmai yra sustabdomi – siekiant išvengti galimų neigiamų padarinių, tačiau pats vykdymo procesas gerokai pailgėja. Tačiau teismas retai kada tokius atvejus pripažįsta piktnaudžiavimu procesinėmis teisėmis. Bylos šalis pripažįstama piktnaudžiaujančia procesinėmis teisėmis, kuri nesąžiningai pareiškia nepagrįstą reikalavimą arba sąmoningai veikia prieš teisingą ir greitą bylos išnagrinėjimą ir išsprendimą. Todėl pagal formuojamą Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką įstatyme nustatytos teisės įgyvendinimas gali būti laikomas piktnaudžiavimu tik išimtiniais atvejais, kai tokia teise akivaizdžiai naudojama ne pagal jos paskirtį⁸⁶. Tai pat toks sąmoningas proceso vilkinimas būtų Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijos (toliau – Europos žmogaus teisių konvencija)⁸⁷ 6 straipsnio

⁸⁵ Vilniaus miesto apylinkės teismo 2017-01-12 nutartis civilinėje byloje Nr. 2YT-7026-466/2017.

⁸⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartys civilinėse bylose Nr. 3K-3-224/2005; Nr. 3K-3-94/2010; Nr. 3K-3-146/2013.

⁸⁷ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencija. *Valstybės žinios*, 1995-05-16, nr. 40-987.

pažeidimas. Ši konvencija siekia užtikrinti tinkamą teismo proceso įgyvendinimą per kuo trumpesnę laiką, siekiant apsaugoti ginčo šalių interesus.

Tačiau piktnaudžiavimo procese išvengti neįmanoma – rodo tokia byla. Į Vilniaus miesto apylinkės teismą kreipėsi pareiškėjas, su skundu, kuriuo prašė antstolio per vieną darbo dieną nutraukti vykdomąsias bylas ir panaikinti bylose taikytus turto areštus, pranešti turtą areštavusiam teismui apie būtinumą panaikinti taikytas laikinąsias apsaugos priemones, panaikinti 2015 m. spalio 21 d. atliktą vykdymo išlaidų paskaičiavimą, skirti antstoliui baudą. Nurodė, kad išieškotojas 2015 m. spalio 19 d. pareiškimu atsisakė tolesnio skolos išieškojimo, t. y. tos skolos dalies, kuri buvo neišieškota iki 2015 m. liepos 24 d. pagal Vilniaus miesto apylinkės teismo 2014 m. birželio 3 d. išduotą vykdomąją raštą, tačiau antstolis vykdomosios bylos nenutraukė ir turto areštų nepanaikino. Šiuo atveju, pats ginčas kilo dėl vykdymo išlaidų, nes išieškotojas ir skolininkas sudarė taikos sutartį kurioje numatė, kad skola yra apmokėta, o ne jos atsisakyta – tai reiškia, kad antstoliui priklauso atlyginimas nuo išieškotos skolos, net ir tos, kurią skolininkas tiesiogiai sumokėjo išieškotojui. Šį faktą atskirajame skunde antstolis prašė laikyti prejudiciniu faktu, kurio tolimesniame procese įrodinėti nereikia. Tačiau, vėlesniuose procesiniuose dokumentuose buvo teigiama, kad skolos buvo atsisakyta, o tokiu atveju atlyginimas antstoliui nepriklauso. Galiausiai apeliacinės instancijos teismas nusprendė, kad pirmosios instancijos teismas ginčą išsprendė teisingai ir paliko galioti pirmosios instancijos teismo nutartį, kuria antstolis buvo įpareigotas bylas nutraukti, o išieškotojas apmokėti visas vykdymo išlaidas, jei tokių buvo, išskrus antstolio atlyginimą⁸⁸. Darbo autoriaus nuomone, ši nutartis rodo akivaizdų proceso šalių, šiuo atveju išieškotojo ir skolininko, piktnaudžiavimą procesinėmis teisėmis, kadangi sudarytoje taikos sutartyje numatė kad skola padengta, o vėliau pakeitė savo poziciją – kas leido išvengti sumokėti antstolio atlyginimą nuo išieškotos sumos.

Antstolių viena iš pagrindinių veiklos sričių yra priteistų piniginių skolų išieškojimas. Skolų išieškojimo tvarką numato įstatymas, o jos privalu laikytis antstoliams, atliekantiems piniginio pobūdžio išieškojimus. Kaip numato Civilinio proceso kodekso⁸⁹ 664 straipsnis – antstolis visų pirma vykdydamas piniginio pobūdžio išieškojimus privalo išieškojimą nukreipti pinigines lėšas, kilnojamąjį turtą, jei jo nėra arba jis nepakankamas, tuomet antstolis gali nukreipti išieškojimą į kitą skolininko turimą nekilnojamąjį turtą ir tik nesant jokio kito turto į skolininko turimą gyvenamąjį būstą, kuriame jis gyvena. Jeigu antstolis pasirinktų kitokią išieškojimo tvarką be skolininko

⁸⁸ Vilniaus apygardos teismo 2016-12-20 nutartis Nr. 2S-2570-661/2016.

⁸⁹ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002-04-06, nr. 36-1340.

rašytinio prašymo, tuomet antstolio veiksmai būtų neteisėti. Tokia situacija nagrinėta Europos Žmogaus Teisių Teismo byloje *Šidlauskas prieš Lietuvą*⁹⁰. Šioje byloje nagrinėjama situacija, kai iš skolininko buvo priteista skola už komunalines paslaugas, o šios skolos išieškojimas buvo perduotas antstoliui, kuris skolą išieškojo iš skolininko turimo gyvenamojo būsto nors skolininkas papildomai turėjo žemės sklypą. Šiuo atveju išieškant iš gyvenamojo būsto buvo pažeistos dvi nacionalinės teisės normos galiojusios bylos nagrinėjimo momentu, t. y. išieškojimas nukreiptas į gyvenamąjį būstą, nors skolos suma nebuvo pakankama nukreipti išieškojimą į paskutinį skolininko gyvenamąjį būstą ir išieškojimas turėjo būti nukreiptas pirmiau į skolininko turimą žemės sklypą. Nacionaliniai teismai pripažino, kad turto pardavimas buvo neteisėtas, todėl vėlesnis ginčas vyko tik dėl žalos dydžio. Pareiškėjas nacionalinių teismų prašė priteisti analogiško jo parduoto buto vertės, esančios sprendimo priėmimo dienai, ekvivalentą pinigais, tačiau buto vertė praėjus trims metams po neteisėto buto pardavimo buvo trigubai išaugus. Pirmosios instancijos teismas ieškinį dėl žalos atmetė, apeliacinės instancijos teismas – priteisė pareiškėjui 14770 eurų žalą iš antstolio profesinės civilinės atsakomybės draudiko. Draudikas šį teismo sprendimą apskundė ir prašė teismo priteisti buto vertę, buvusią buto pardavimo metu. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas priteisė 3504 eurų žalą atlyginimo. Europos Žmogaus Teisių Teismas nenagrinėjo neteisėto pardavimo klausimo – laikė, kad šis faktas yra tinkamai išnagrinėtas nacionalinių teismų ir sprendė tik žalą dydžio klausimą. Teismas įvertinęs pareiškėjo ir vyriausybės argumentus nustatė, kad buvo pažeistas Konvencijos pirmojo protokolo 1 straipsnis ir priteisė pareiškėjui 11580 eurų turinės žalą atlyginimo, 6500 eurų neturtinės žalą atlyginimo ir 690 eurų bylinėjimosi išlaidų patirtų nacionaliniuose teismuose. Taigi, antstoliai privalo laikytis įstatymų reikalavimų ir vykdydami išieškojimus iš turto tinkamai vertinti skolininko turimą turtą ir galimybes iš jo išieškoti, nes priešingu atveju yra pažeidžiami skolininko teisėti interesai.

Antstolio veiksmų teisėtumo kontrolę taip pat galima įžvelgti, tuomet kai antstolis pats kreipiasi į teismą dėl leidimo tam tikrus veiksmus atlikti. Šiuo atveju, teismas prieš duodamas leidimą tokiems veiksams atlikti įsitikina, kad tokiems veiksams atlikti yra teisėtas pagrindas. Šiuo atveju teismas atlieka ir prevencinę funkciją, ir patikrina ar antstolis nepiktnaudžiauja savo procesine padėtimi ir jam suteiktais valdingais įgalinimais. Visais atvejais norint patekti į gyvenamąsias patalpas reikalingas teismo leidimas – tokiu atveju antstolis matydamas būtinybę patekti į gyvenamąsias patalpas į

⁹⁰ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2017 m. liepos 11 d. sprendimas *Šidlauskas prieš Lietuvą* byloje Nr. 51755/10.

kurias jis nėra įleidžiamas geranoriškai – turi gauti teismo leidimą (Civilinio proceso kodekso 591 str. 615 str.)⁹¹.

Antstolių savivaldos institucijų tarnybinę priežiūrą pagal kompetenciją vykdo Teisingumo ministerija ir Antstolių rūmai. Šios institucijos kontroliuoja kaip antstoliai laikosi Lietuvos Respublikos antstolių įstatymo, Sprendimų vykdymo instrukcijos, Antstolių profesinės etikos kodekso ir kitų teisės aktų, kurie reglamentuoja antstolių veiklą. Šiuo atveju egzistuoja ir atgalinis ryšys. Kad Teisingumo ministerija ir Antstolių rūmai galėtų vykdyti antstolių priežiūrą, antstoliai patys turi pateikti reikalingą informaciją tokiai kontrolei vykdyti ir statistikai sudaryti⁹². Tačiau tam tikros informacijos, apie fizinio asmens privatų gyvenimą, profesines ar juridinių asmenų komercines paslaptis, sužinotas ar paaiškėjusias vykdant antstolio funkcijas ar teikiant paslaugas, antstolis negali pateikti ir atskleisti, nebent įstatymai numatyti išimtis.

Papildomai galima išvelgti ir visuomenės vykdomą antstolių kontrolę. Asmenys susiduriantys su antstoliais turi teisę skųsti antstolio veiksmus ir tai daro ganėtinai dažnai. Skundas paduodamas antstoliui, antstolis skundą nagrinėja ir jei mato teisėtą pagrindą – skundą patenkina. Tačiau kur kas dažnesni atvejai, kai skundus kartu su vykdomosios bylos medžiaga persiunčiamas nagrinėti apylinkės teismui. Dažniais atvejais teismas skundo netenkina, nes antstolio skundžiami veiksmai teisės aktų reikalavimų nepažeidžia.

Pareiškėjas pateikė antstoliui skundą dėl antstolio veiksmų, kuriuo prašė panaikinti antstolio 2015 m. gegužės mėn. 25 d. priimtą patvarkymą vykdomojoje byloje ir tenkinti pareiškėjo prašymą – sustabdyti vykdymo veiksmus iki kol pasibaigs terminas kasaciniam skundui pateikti. Vieną kartą antstolis veiksmus sustabdė, bet po to kai buvo atsisakyta kasacinį skundą priimti, antstolis veiksmus atnaujino, o šį veiksmų atnaujinimą skundė pareiškėjas. Antstolis Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 510 straipsnio 2 dalyje numatytais terminais išnagrinėjo pareiškėjo skundą, patvarkymu nustatė, jog skundas nepagrįstas, jo netenkino ir skundą kartu su vykdomąja byla perdavė nagrinėti Klaipėdos miesto apylinkės teismui. Įvertinus visas bylos aplinkybes, buvo nustatyta, jog antstolis Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso ir Sprendimų vykdymo instrukcijoje nustatytais terminais ir tvarka priėmė išieškotojo pateiktą vykdomąjį raštą vykdyti, užvedė vykdomąją bylą, vykdomojoje byloje tinkamai įvertino pareiškėjos prašymus ir nustatęs, jog nėra Civilinio proceso kodekso 626 straipsnyje, 627 straipsnyje numatytų pagrindų vykdomosios bylos stabdymui ar vykdomųjų veiksmų atidėjimui

⁹¹ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002-04-06, nr. 36-1340.

⁹² ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Lietuvos teisinės institucijos*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 676-677.

pagrįstai netenkino pakartotinio pareiškėjos prašymo dėl vykdomosios bylos sustabdymo⁹³, todėl įvertinus visas aplinkybes skundas buvo atmestas.

Kadangi, skundžiant antstolio veiksmus, žyminis mokestis šiose bylose nemokamas, kaip tai numatyta Civilinio proceso kodekso 510 straipsnyje⁹⁴, todėl pasitaiko ir kuriozinių skundų, kai skundžiama viskas, konkrečiai neapibrėžiant skundo dalyko, ir net praleidus naikinamuosius terminus. Viena tokių situacijų susiklostė, kai pareiškėjas antstoliui pateikė skundą, kuriame prašė nuimti areštą ir tuo atveju, jei buvo nurašytos lėšos grąžinti šias lėšas į jo sąskaitą. Taip pat nurodė, kad jo sąskaitoje esančios lėšos neviršija MMA (minimalios mėnesinės algos), todėl iš jų negali būti daromi išskaitymai. Su pateiktu skundu antstolis nesutiko ir priėmė patvarkymą, kuriuo nutarė pareiškėjo skundo netenkinti ir skundą kartu su vykdomąja byla perdavė nagrinėti Kauno apylinkės teismui. Patvarkyme dėl skundo netenkinimo antstolis nurodė, kad pareiškėjas skundą pateikė praleidus 20 dienų terminą skundui pateikti ir 90 dienų naikinamąjį terminą. Teismas, spręsdamas skundą dėl antstolio veiksmų, įvertino ne tik šio procesinio dokumento atitikimą įstatyme numatytiems turinio ir formos reikalavimams, bet papildomai apibendrino, kad skundas dėl antstolių veiksmų gali būti paduodamas ne vėliau kaip per dvidešimt dienų nuo tos dienos, kurią skundą pateikiantis asmuo sužinojo arba turėjo sužinoti apie skundžiamo veiksmo atlikimą arba atsisakymą jį atlikti, bet ne vėliau kaip per devyniasdešimt dienų nuo skundžiamo veiksmo atlikimo. Taip pat skundą pateikęs asmuo konkrečiai nenurodė, kokius antstolio patvarkymus skundžia, tačiau iš skundo ir vykdomosios bylos analizės buvo nustatyta, kad pareiškėjas skundžia antstolio patvarkymą areštuoti skolininkui priklausančių lėšų, esančių laisvės atėmimo vietos įstaigos sąskaitoje, išmokėjimą. Tačiau nuo šio veiksmo atlikimo buvo praėję daugiau nei 90 dienų, o šis terminas yra naikinamasis ir negali būti atnaujinamas⁹⁵. Taigi, teismas konstatavo, kad pareiškėjas pateikdamas skundą dėl antstolio veiksmų praleido naikinamąjį terminą ir bylą nutraukė⁹⁶. Taip pat esama daug atvejų kuomet skundai paduodami nesilaikant įstatymų nustatytos ikiteisminės ginčų nagrinėjimo tvarkos, o tai tik įrodo mažą asmenų, kurie nuolat skundžia antstolio atliekamus veiksmus, supratimą apie antstolių vykdomos veiklos priemonių teisėtumą ir apie tinkamas priemones ginti savo teises.

Nors antstolis veiklą vykdo kaip privatus valstybės įgaliotas ir kontroliuojamas pareigūnas, tačiau jis asmeniškai civiline tvarka atsako už savo ir savo darbuotojo

⁹³ Klaipėdos miesto apylinkės teismo 2015-06-29 nutartis civilinėje byloje Nr. 2-8875-328/2015.

⁹⁴ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002-04-06, Nr. 36-1340.

⁹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-578/2014.

⁹⁶ Kauno apylinkės teismo 2016-10-24 nutartis civilinėje byloje Nr. 2YT-24126-717/2016.

padarytą žalą. Antstoliams taip pat gali būti taikoma ir drausminė atsakomybė ar net baudžiamoji atsakomybė.

3. 1. Antstolių veikla

Kaip nurodyta Antstolių įstatyme antstolis vykdo veiklą įgyvendindamas jam paskirtas funkcijas ir teikdamas įstatyme nurodytas paslaugas. Įstatymo pavestos funkcijos ir paslaugos nėra tapatūs dalykai – todėl turėtų būti suprantami atskirai. Antstolio atliekamas funkcijas būtina atriboti nuo teikiamų paslaugų.

Antstolių įstatyme išskiriami keturi punktai, kurie apibrėžia antstolio vykdomas funkcijas. Antstolis veikdamas įstatymų nustatyta tvarka vykdo vykdomuosius dokumentus, konstatuoja faktines aplinkybes teismo pavedimu, perduoda arba įteikia dokumentus Lietuvos Respublikoje esantiems fiziniams ir juridiniams asmenims teismo pavedimu⁹⁷. Tačiau kaip ketvirtas punktas Antstolių įstatyme išskiriamas kitų įstatymuose numatytų funkcijų vykdymas. Tai ganėtinai abstraktus teiginys, į kurį atsakymo Antstolių įstatyme nėra, bet šią „paslėptą“ funkciją galima rasti Civilinio proceso kodekse – tai paveldimo turto apyrašo sudarymas (Civilinio proceso kodekso 634 str.)⁹⁸.

Nors antstolio funkcijų sąrašas nėra gausus, tačiau be funkcijų atlikimo antstolis papildomai gali teikti paslaugas, numatytas Antstolių įstatyme. Antstolių įstatymas išskiria septynias pagrindines antstolio teikiamas paslaugas: antstolis gali administruoti (saugoti) turtą vykdymo proceso metu, gali konstatuoti faktines aplinkybes ir įteikti dokumentus Lietuvos Respublikoje esantiems fiziniams ir juridiniams asmenims nesant teismo pavedimo, teikti teisinės konsultacijas teisės klausimais, aukciono tvarka realizuoti įkeistą kilnojamąjį turtą, tarpininkauti vykdant turtines prievoles, teikti bankroto administravimo paslaugas ir mediatoriaus paslaugas sprendžiant ginčus⁹⁹. Nors apie antstolių atliekamas funkcijas ir teikiamas paslaugas kalbama kaip apie bendrą antstolio atliekamą veiklą – labai svarbu nesupainioti, kad įstatymo pavestos funkcijos visada turi prioritetinę teisę prieš paslaugų teikimą ir yra privalomos vykdyti.

Svarbiausia antstolio veiklos kryptis ir yra pavestų funkcijų vykdymas. Dėl šios priežasties antstoliui nustatyti griežti reikalavimai ir suteikti valdingi įgalinimai. Antstolis atlikdamas jam pavestas funkcijas veikia kaip valstybės įgaliotas asmuo, tačiau išlaikantis privataus asmens statusą. Antstolis vykdydamas įstatymo pavestas funkcijas gali naudotis viešosios valdžios institucijų pagalba. Būtent antstolio funkcijų vykdymą griežtai kontroliuoja valstybė. Antstolis negali atsisakyti vykdyti antstolio funkcijų, jei nėra įstatyme numatytų kliūčių. Pavyzdžiui, antstolis gali atsisakyti priimti vykdyti vykdomąjį dokumentą, kai šis vykdomasis dokumentas turėtų būti vykdomas kito antstolio

⁹⁷ Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002-05-29, nr. 53-2042.

⁹⁸ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002-04-06, nr. 36-1340.

⁹⁹ Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002-05-29, nr. 53-2042.

aptarnaujamoje teritorijoje, tačiau, jei nėra kliūčių priimti vykdyti vykdomąjį dokumentą, priimtas vykdomasis dokumentas privalo būti vykdomas¹⁰⁰.

3. 1. 1. Antstolio funkcijos

3. 1. 1. 1. Vykdomųjų dokumentų vykdymas

Prieš pradėdamas vykdyti gautą vykdomąjį dokumentą antstolis privalo įsitikinti, kad nėra kliūčių priimti pateiktą dokumentą vykdymui. Antstolis per tris darbo dienas, nuo vykdomojo dokumento gavimo dienos, privalo patikrinti ar nėra akivaizdžių trūkumų priimti vykdomąjį dokumentą ir pradėti vykdymo veiksmus. Tačiau ne visais atvejais antstolis turi trijų darbo dienų terminą vykdomojo dokumento patikrinimui. Skubiai vykdytinų vykdomųjų dokumentų patikrinimas dėl galimų kliūčių privalo būti atliekamas nedelsiant (Civilinio proceso kodekso 651 str.)¹⁰¹. Patikrinus vykdomojo dokumento priėmimo teisėtumo klausimą – antstolis priima vieną iš dviejų patvarkymų. Jeigu kliūčių priimti vykdyti vykdomąjį dokumentą nėra – antstolis priima patvarkymą priimti vykdomąjį dokumentą vykdyti, o priešingu atveju nustatius, kad yra trūkumų, dėl kurių pateikto vykdomojo dokumento antstolis vykdyti negali – antstolis priima patvarkymą, kuriuo atsisako priimti ir vykdyti vykdomąjį dokumentą. Kartu su šiuo patvarkymu, kuriuo atsisakoma priimti vykdomąjį dokumentą, antstolis grąžina vykdomąjį dokumentą jį pateikusiam asmeniui, kartu išaiškindamas atsisakymo priimti priežastis.

Kai yra sprendžiama dėl kliūčių vykdomajam dokumentui priimti nebuvimo turi būti patikrinama ar vykdomąjį dokumentą vykdymui pateikia asmuo turintis tam teisę, t. y. vykdomąjį dokumentą antstoliui vykdyti gali pateikti išieškotojas ar jo atstovas, vykdomąjį dokumentą išdavusi institucija ar pareigūnas¹⁰². Sprendžiant ar nėra kliūčių tikrinama ar būtent antstolis, kuriam pateiktas vykdyti vykdomasis dokumentas, turi teisę atlikti priverstinio vykdymo veiksmus konkretaus skolininko atžvilgiu, nes kaip jau minėta antstolis vykdymo veiksmus atlieka antstolio veiklos aptarnaujamoje teritorijoje, o tai reiškia, kad jei skolininkas yra fizinis asmuo – vykdomąjį dokumentą antstolis vykdo pagal šio asmens gyvenamąją vietą, jo turto buvimo vietą arba jo darbo vietą¹⁰³. Nepiniginio pobūdžio vykdomuosius dokumentus dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo antstolis išieškotojo prašymu gali vykdyti pagal skolininko arba išieškotojo gyvenamąją vietą ar kitą jo buvimo vietą. Jei skolininkas yra juridinis asmuo –

¹⁰⁰ *Ibidem*, 26 str. 2 d.

¹⁰¹ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002-04-06, nr. 36-1340.

¹⁰² *Ibidem*, 650 str. 1 d.

¹⁰³ *Ibidem*, 590 str.

vykdomasis dokumentas yra vykdomas pagal skolininko buveinės vietą arba turto buvimo vietą¹⁰⁴. Antstoliui taip pat tenka pareiga patikrinti vykdomojo dokumento turinio ir formos atitiktį Civilinio proceso kodekso reikalavimams ir įsitikinti, kad vykdomasis dokumentas pateiktas vykdyti nepraleidus pateikimo vykdyti senaties termino, kuris skirtingiems vykdomiesiems dokumentams yra skirtingas ir numatytas Civilinio proceso kodekso 606 straipsnyje. Jeigu skolininkas arba išieškotojas yra fizinis asmuo, tačiau vykdomojo dokumento pateikimo dienos yra miręs – antstolis turi įsitikinti, kad tarp įpėdinio, kuris pateikia vykdomąjį dokumentą ir skolininko ar išieškotojo atsirado teisių ir pareigų perėjimas, tokia pati analogiška situacija atsiranda ir juridinio asmens atveju jį likvidavus ar reorganizavus, o vykdomąjį dokumentą pateikiant teisių perėmėjui. Be šių išvardintų pareigų antstoliui tenka papildoma pareiga patikrinti, kiek tai įmanoma, ar vykdomasis dokumentas prieš pateikiant jį vykdyti nebuvo įvykdytas. Taigi vien norėdamas priimti pateiktą vykdymui vykdomąjį dokumentą antstolis privalo atlikti daug formalių patikrinimo procedūrų, kad teisingumas būtų vykdomas teisingai ir nė vienos šalies teisės nebūtų pažeidžiamos.

Skundų dėl antstolio veiksmų, susijusių su vykdomųjų bylų pradėjimu pasitaiko gana dažnai. Skolininkai skundžia antstolio veiksmus, nes nebuvo tinkamai informuoti apie vykdymo proceso pradžią arba, jų manymu, byla pradėta neturint teisinio pagrindo. Vienos situacijos metu pareiškėja, būdama skolininko atstovė, skundė antstolės veiksmus – motyvuodama, kad antstolė neteisėtai pradėjo vykdomąją bylą pagal Prienų rajono apylinkės teismo vykdomąjį raštą dėl sprendimu už akių civilinėje byloje Nr.2-479-939/2013 priteistų sumų išieškojimo. Pareiškėjos nuomone vykdomasis dokumentas buvo priimtas vykdyti neteisėtai, nes skolininkas kelerius metus nebegyvena Lietuvoje, be to, skolininkui nebuvo tinkamai įteikti teismo ir antstolės dokumentai, susiję su skolos išieškojimu, todėl jis nežinojo apie jo atžvilgiu pradėtą vykdomąją bylą. Antstolė patvarkymu atsisakyti patenkinti skundą atsisakė patenkinti pareiškėjo atstovės skundą ir skundą kartu su vykdomąja byla persiuntė Prienų rajono apylinkės teismui, kurio veiklos teritorijoje yra antstolės kontoros buveinė. Antstolės teigimu vykdomasis raštas buvo priimtas vykdyti antstolės kontoroje, nes nebuvo nustatyta kliūčių priimti vykdomąjį dokumentą ir pradėti vykdymo veiksmus. Surašytas patvarkymas priimti vykdomąjį dokumentą vykdyti ir kiti dokumentai išsiųsti vykdomajame rašte nurodytu skolininko adresu, kuris buvo, bylos pradėjimo metu, skolininko deklaruota gyvenamoji vieta. Teismas susipažinęs su šalių argumentais nustatė, kad skolininkas, nors teigia, kad turto Lietuvoje neturi ir Lietuvoje nedirba, negyvena, tačiau turi Lietuvoje registruotą

¹⁰⁴ *Ibidem.*

transporto priemonę, taip pat sutuoktinę, kuri dirba Lietuvoje. Teismas patvirtino faktą, kad skolininko registruota gyvenamoji vieta, vykdomosios bylos pradžios momentu, buvo Lietuvoje, tuo adresu, kuriuo dokumentai buvo siunčiami. Įvertinęs visas aplinkybes, teismas skundo netenkino, atmetė jį kaip nepagrįstą ir pripažino antstolės veiksmus, atliktus vykdomojoje byloje, teisėtais¹⁰⁵. Šiuo atveju antstoliai yra vykdymo proceso profesionalai ir visuomet įsitikina ar dokumentas vykdytinas jo veiklos teritorijoje ar ne. Šiuo atveju vykdomojo dokumento vykdymo teritorija buvo nustatyta pagal bylos pradėjimo metu buvusią skolininko gyvenamąją vietą.

Priverstinis vykdomųjų dokumentų vykdymas – tai valstybės prievartinės galios naudojimas vykdytiniams reikalavimams įgyvendinti, t. y. teisinių priemonių visuma, kurią antstolis turi teisę taikyti, jeigu skolininkas teismo ar kitos institucijos sprendimo neįvykdo gera valia, t. y. skolininko turto paieška ir arešto taikymas, turto realizavimas, išieškojimas iš skolininko darbo užmokesčio ar jam prilygintų kitų pajamų. Kitaip tariant, tai yra procesas, kuriuo metu imamasi atitinkamų priverstinių vykdymo priemonių, siekiant efektyviai, greitai ir teisėtai, įvykdyti įsiteisėjusį sprendimą.

Vykdomasis dokumentas yra bendra sąvoka, kuri apima labai daug įvairių pavadinimų dokumentų, kurie yra pateikiami antstoliui, priverstiniams vykdymo veiksams atlikti. Vykdomųjų dokumentų rūšys pateikiamos Civilinio proceso kodekso 587 straipsnyje¹⁰⁶:

1. vykdomieji raštai, išduoti teismo sprendimų, nuosprendžių, nutarimų, nutarčių, taip pat arbitražo sprendimų ir nutarčių pagrindu;
2. teismo įsakymai;
3. teismo sprendimai ir nutartys – kai pagal įstatymus jie laikomi vykdomaisiais dokumentais;
4. teismo nutartys ir institucijų ir pareigūnų nutarimai dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo;
5. teismo nuosprendžiai dėl juridinio asmens veiklos apribojimo ir juridinio asmens likvidavimo;
6. institucijų ir pareigūnų nutarimai administracinių nusižengimų bylose tiek – kiek jie susiję su turtinio pobūdžio išieškojimais;
7. prokuroro sankcijos dėl fizinių asmenų iškeldinimo iš gyvenamųjų patalpų ir kiti prokuroro nutarimai tiek – kiek jie susiję su turtinio pobūdžio išieškojimais;

¹⁰⁵ Prienų rajono apylinkės teismo 2016-05-13 nutartis civilinėje byloje Nr. 2YT-636-939/2016.

¹⁰⁶ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002-04-06, nr. 36-1340.

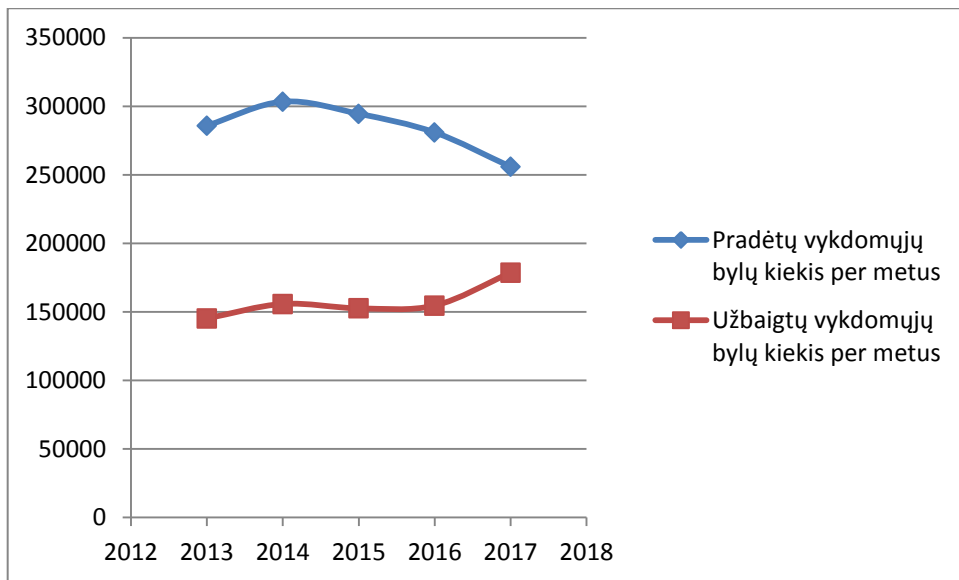
8. notaro vykdomieji įrašai pagal užprotestuotus arba neprotestuotinus vekselius ar čekius ir notaro vykdomieji pavedimai dėl paveldimo turto apyrašo sudarymo (paveldimo turto apyrašo papildymo);

9. darbo ginčų komisijos sprendimai;

10. kiti institucijų ir pareigūnų sprendimai, kurių vykdymą civilinio proceso tvarka nustato įstatymai.

Antstolis gavęs vykdomąjį dokumentą jo pagrindu suformuoja skolininko – asmens, iš kurio vykdomas išieškojimas, bylą. Vykdomosios bylos pagrindu antstolis tikrina skolininko turtinę padėtį ir atlieka kitus pasiruošimo, vykdomosios bylos vykdymui, veiksmus. Taigi jei skolininkas pakliūva į antstolio „skolininkų sąrašą“ – skolininkas būtinai antstolio kontoroje turės savo bylą, jeigu byla nebus užbaigta ir sunaikinta įstatymų nustatyta tvarka. Jeigu tokių bylų pagal kiekvieną vykdomąjį dokumentą nebūtų užvedama, tai ir teisingumo įvykdymas liktų tikrai hipotetine sąvoka, nesugebant valstybės vardu įgyvendinti teisingumo.

Antstolis veikdamas valstybės vardu užtikrina valstybės realų sugebėjimą išieškoti priteistas skolas ir įvykdyti kitus vykdomuosius dokumentus, o tai savaime reiškia jog antstolis užtikrina, kad teisingumas, kurį vykdo teismas priimdamas sprendimus būtų fiziškai įvykdytas. Tačiau tai nereiškia, kad kiekvieną sprendimą antstolis gali vykdyti. Antstolis vykdo tik vykdytinus sprendimus, t. y. tokius sprendimus, kurie savaime teismo priimti fiziškai įvykdytais netampa, t. y. nesukelia teismo sprendime numatytų teisinių padarinių. Antstoliui gali būti pateikiami vykdyti tokie vykdytini sprendimai, kuriame numatyta tam tikra prievolė skolininkui, tačiau jis gera valia tokio sprendimo neįvykdo ir reikia pasitelkti priverstinio išieškojimo pareigūnus. Tačiau negalima painioti antstolio su skolų išieškojimo bendrovėmis, kurių šiandien Lietuvoje yra labai daug. Antstolis veikia turėdamas valstybės suteiktus įgalinimus ir griežtai vadovaujasi įstatymais. Antstolis atlikdamas funkcijas gali naudotis valstybinių institucijų pagalba, kurią atsisakyti suteikti valstybinės institucijos neturi teisės. Skolų išieškojimo bendrovės labiau atlieka tarpininkavimo vaidmenį, t. y. reikalauja iš skolininkų susimokėti skolas geruoju, o jei skolininkai to nepadaro, tuomet vis tiek tokios bylos patenka pas antstolius, kurie priteistas skolas išieško.

Šioje diagramoje pavaizduoti pradėtų vykdomųjų bylų kiekiai ir užbaigtų (visiškai įvykdytų) bylų dalis. Viršutinis grafikas vaizduoja kiekvienais metais pradėtų vykdomųjų bylų skaičių. Analizuojamu laikotarpiu nuo 2013 iki 2014 metų matomas staigus naujų vykdomųjų bylų kilimas. Remiantis Lietuvos antstolių rūmų pateikiamais duomenimis, 2013 metais Lietuvoje buvo pradėta 285889 vykdomųjų bylų, o 2014 metais pradėta net 303363 vykdomųjų bylų, tačiau, kaip matyti iš grafiko, praėjusiais metais vykdomųjų bylų buvo pradėta daug mažiau – tik 255867 bylos. Nors naujų vykdomųjų bylų skaičius tendencingai mažėja, tačiau iš apatinio grafiko matomas žymus įvykdomų bylų skaičiaus augimas. Nuo 2016 iki 2017 metų pastebimas staigus įvykdomų bylų skaičiaus kilimas. 2016 metais buvo įvykdytos tik 154628 vykdomosios bylos, o 2017 metais įvykdytos net 178542 vykdomosios bylos. Apibendrinant pateiktus duomenis galima teigti, kad visiškai įvykdomų bylų procentas nuolat auga – o tai leidžia daryti išvadą, kad antstoliai vis geriau vykdo jiems pavestas funkcijas. Tačiau naujai pradedamų vykdomųjų bylų skaičius turi mažėjimo tendenciją, o tam daug įtakos gali turėti skolų išieškojimo bendrovių plitimas. Kuriantis vis daugiau skolų išieškojimo bendrovių, tikėtina, kad vykdomųjų bylų skaičius turėtų mažėti. Siekiant reglamentuoti skolų išieškojimo bendrovių veiklą, 2018 m. vasario 28 dieną užregistruotas įstatymo projektas¹⁰⁷ skirtas reglamentuoti skolų išieškojimo bendrovių veiklą ir nustatyti tokių įmonių veiklos gaires. Tačiau šio darbo autoriaus nuomone, skolų išieškojimo bendrovių atsiradimas neturėtų būti priežastis sumažinti antstolių skaičių, todėl kad skolų išieškojimo bendrovės išieškos tik lengvai išieškomas skolas, o antstoliams bus perduodamos tik sudėtingos skolos, kurių

¹⁰⁷ Lietuvos Respublikos skolų išieškojimo įmonių įstatymo projektas. [interaktyvus]. [žiūrėta 2018 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/b8e021701c8311e88a05839ea3846d8e>>.

realizavimui reikės skirti daugiau laiko. Būtina paminėti, kad šiai dienai nustatytas maksimalus leistinas antstolių kiekis – 121 antstolis, tačiau veiklą vykdo tik 118 antstolių, o tai reiškia, kad paskelbus viešąjį konkursą, antstolių gretas galėtų papildyti dar trys antstoliai.

Taip pat Antstolių rūmai pateikia įvykdytų bylų už praėjusius 2017 metus struktūrizavimą procentais. Remiantis pateikiamais duomenimis, didžiausią piniginių pobūdžio išieškojimų dalį sudaro valstybės naudai įvykdytos vykdomosios bylos - net 53 procentai. Fiziniais ir juridiniais asmenimis išieškotos skolos sudarė 43 procentus, o išlaikymo skolos – 4 procentus. Tokia statistika rodo, kad valstybės gaunama nauda yra didžiausia, tačiau jeigu lyginti tik procentines išraiškas – skirtumas tarp išieškomų skolų valstybės naudai ir išieškomų skolų fizinių ir juridinių asmenų naudai, nėra toks didelis, bet svarbu paminėti, kad ši nauda valstybei yra kur kas didesnė nei išreikšta procentais. Valstybinės institucijos, pateikdamos vykdomuosius dokumentus valstybės naudai yra atleidžiamos nuo būtinųjų vykdymo išlaidų, o tai reiškia, kad nepasisekusio išieškojimo atveju, valstybei antstolio atlikti veiksmai nekainuos. Todėl šiuo atveju valstybė gauna tik absoliučią naudą.

3. 1. 1. 2. Faktinių aplinkybių konstatavimas teismo pavedimu

Vykdomųjų dokumentų vykdymas yra viena svarbiausių ir pagrindinių antstolio darbo funkcijų, tačiau antstolis vykdo ir kitas įstatymo jam pavedamas funkcijas. Dar viena svarbi antstolio funkcija yra faktinių aplinkybių konstatavimas teismo pavedimu. Čia svarbu, kad faktinių aplinkybių konstatavimo funkcija yra atliekama būtent teismo pavedimu ir jos negalima painioti su faktinių aplinkybių konstatavimu, atliekamu suinteresuoto asmens prašymu, nes tokiu būdu antstolis teikia komercinę paslaugą. Siekiant atskirti ar konstatuojant faktines aplinkybes yra vykdoma funkcija, ar teikiama paslauga, visu pirma reikia atkreipti dėmesį į subjektą kieno prašymu ar pavedimu atliekamas faktinių aplinkybių konstatavimas. Atskiriant šią funkciją nuo paslaugos taip pat svarbu paminėti apmokėjimą už faktinių aplinkybių konstatavimą. Vykdamas antstolio funkciją – antstoliui mokami 24 eurai už vieną darbo valandą konstatuojant aplinkybes, kaip numatyta Sprendimų vykdymo instrukcijoje, o atliekant funkciją, kaina derinama individualiai tarp antstolio ir kliento bei svyruoja tarp 50 – 80 eurų už darbo valandą konstatuojant aplinkybes. Papildomai apie faktinių aplinkybių konstatavimą, kai atliekama funkcija Civilinio proceso kodekso 635 straipsnyje išskirta, kad faktinių aplinkybių protokolas ne vėliau kaip kitą darbo dieną po jo surašymo turi būti persiunčiamas pavedimą davusiam teismui, o paslaugos teikimo atveju tokio analogiško

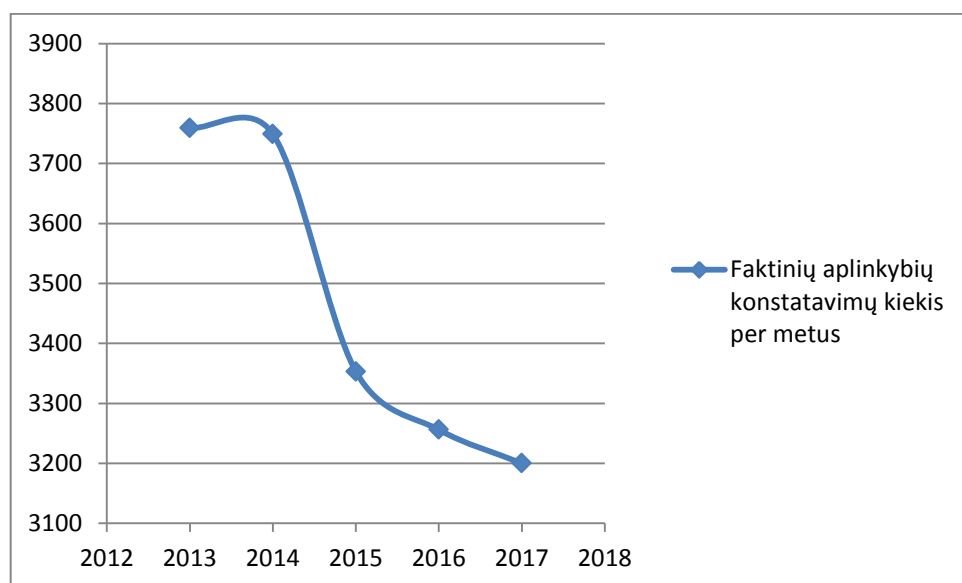
reikalavimo nėra. Tačiau abiem atvejais užfiksuotos faktinių aplinkybių konstatavimo protokolo sukuriama teisinė pasekmė yra tokios pačios, t. y. sukuriama neginčijami rašytiniai įrodymai, turintys didesnę įrodinėjimo galią.

Faktinių aplinkybių konstatavimas – tai smulkus antstolio objektyviai matomų ir nustatomų faktinių aplinkybių aprašymas faktinių aplinkybių konstatavimo protokole. Konstatuojamos faktinės aplinkybės papildomai gali būti fiksuojamos vaizdo ar garso įrašymo priemonėmis. Tokie garso ar vaizdo įrašai laikomi sudedamąja faktinių aplinkybių konstatavimo protokolo dalimi¹⁰⁸.

Antstolio pagalba užfiksuotos ir faktinių aplinkybių konstatavimo protokole aprašytos aplinkybės yra laikoma įrodinėjimo priemone civiliniuose teisiniuose santykiuose. Kaip jau minėta – antstolis faktines aplinkybes gali konstatuoti esant teismo pavedimui arba suinteresuoto asmens prašymui.

Fiksuodamas faktines aplinkybes, kaip ir vykdydamas atlikdamas kitas funkcijas, antstolis privalo išlikti nešališkas ir būti objektyvus. Teisinėje literatūroje faktinių aplinkybių konstatavimas dar vadinamas „teisine fotografija“ – greičiausiai dėl to, kad fiksuojant faktines aplinkybes neretai pasitelkiamos vaizdo medžiagą fiksuojančios priemonės.

Fiksuoti faktinių aplinkybių antstoliai vyksta gana dažnai – tačiau teismo pavedimu fiksuoti faktines aplinkybes, Antstolių rūmų teigimu, tenka retai, todėl Lietuvos antstolių rūmų pateikiamuose statistiniuose duomenyse neatsispindi, kiek būtent faktinių aplinkybių konstatavimų atlikta teismo pavedimu, kiek suinteresuotų asmenų prašymu.

¹⁰⁸ *Ibidem*, 635 str. 1 d.

Faktinių aplinkybių konstatavimas teismo nurodymu nėra itin paplitęs, ir absoliuti dauguma konstatavimų buvo atlikti suinteresuotų asmenų prašymu. Diagrama sudaryta pagal Antstolių rūmų pateiktus duomenis. Iš kreivės galima pastebėti, kad faktinių aplinkybių konstatavimų 2017 metais buvo atlikta beveik 600 konstatavimų mažiau nei 2013 metais, tačiau net ir sumažėjus konstatavimų kiekiui, 2017 metais konstatavimų buvo atliekama beveik po 9 per dieną. Tai rodo, kad tokia antstolio veikla reikalinga – tačiau kyla klausimas, kiek reikalingas analogiškos funkcijos ir paslaugos atskyrimas, jeigu net statistika vedama bendrai. Darbo autoriaus nuomone, faktinių aplinkybių konstatavimo funkcija faktiškai neveikia, todėl įstatyme turėtų būti palikta tik faktinių aplinkybių konstatavimo paslauga, nes faktinių aplinkybių konstatavimas savo prigimtimi yra paslauga, taip pat, nesvarbu kieno pavedimu ar prašymu yra atliekamas konstatavimas, sukuriama įrodomoji galia bus tokia pati. Šiuo atveju darbo autorius nemano, kad tikslinga atskirti analogiškas teises pasekmes sukuriančias veiklas.

Situacijos, kuomet kreipiamasi į antstolius, prašant fiksuoti faktines aplinkybes gali būti įvairios, tačiau dažniausiai pasitaikančios situacijos yra įvairios vandentiekio avarijos, turto sugadinimas, statybų trūkumai. Greičiausiai neįmanoma sudaryti baigtinio sąrašo dalykų ką galima konstatuoti galima viską kas reikalinga ir objektyviai matoma. Taip pat prie faktinių aplinkybių konstatavimo yra priskiriamas ir antstolio dalyvavimas įvairiuose susirinkimuose, kai siekiant išvengti nepagrįstų pretenzijų kviečiamas dalyvauti antstolis ir fiksuoti susirinkimo detales. Kadangi nėra galimybės sugalvoti baigtinio sąrašo dalykų ar situacijų kada antstolis gali fiksuoti faktines aplinkybes – todėl apibendrintai galima teigti, jog antstolis gali užfiksuoti bet kokius objektyviai matomus arba girdimus įrodymus, įvykių aplinkybes ir turto ir daiktų būklę. Užfiksavęs daiktų būklę ar situaciją antstolis visa tai aprašo faktinių aplinkybių konstatavimo protokole ir jei papildomai buvo fiksuota vaizdo įrašymo priemonėmis – tai ši medžiaga gali būti pridedama kaip priedas prie protokolo, kaip tai numatyta Antstolių įstatymo 23 straipsnyje¹⁰⁹. Faktinių aplinkybių konstatavimo protokolą antstolis ne vėliau kaip kitą darbo dieną po jo surašymo persiunčia pavedimą davusiam teismui¹¹⁰ – jei faktinės aplinkybės buvo fiksuotos teismo pavedimu.

Įrodinėjimo procese naudojantis antstolio sudarytu faktinių aplinkybių konstatavimo protokolu, įrodinėjimo pareiga kur kas palengvėja – nes pagal Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso 635 straipsnį antstolio surašytas faktinių aplinkybių konstatavimo protokolas laikomas oficialiu rašytiniu įrodymu ir turi didesnę

¹⁰⁹ Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002-05-29, nr. 53-2042.

¹¹⁰ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002-04-06, nr. 36-1340.

įrodomąją galią, todėl pasitelkiant antstolio pagalbą yra lengviau pasiekti teisingumą. Taigi antstolio faktinių aplinkybių fiksavimo metu surinkti faktiniai duomenys paprastai pagrindžia (patvirtina ar paneigia) faktus apie daiktus, asmenis, pėdsakus, defektus, jų lokalizaciją, apimtį ir kitas susijusias aplinkybes. Antstolio surinkta informacija gali tik patvirtinti, ar tam tikri daiktai, asmenys, jų kontaktai, defektai, pėdsakai yra ar ne¹¹¹.

Remiantis teismų praktika, prieinama prie išvados, kad antstolis atlikdamas faktinių aplinkybių konstatavimą paprastai tik fiksuoja tai, kas yra objektyviai matoma, nesukurdamas, nekeisdamas ir nepanaikindamas jokių teisinių santykių, kadangi antstolis fiksodamas faktinės aplinkybes privalo išlikti objektyvus ir nešališkas. Antstolis fiksuoja aplinkybes, kurios vėliau civiliniame procese tampa įrodymais¹¹².

Bylų, kuomet iškyla faktinių aplinkybių konstatavimo teisėtumo klausimas, praktiškai nėra – nes pagrindo abejoti ir skųsti užfiksuotas aplinkybes nelabai gali būti, todėl, kad antstolis faktinių aplinkybių protokole tiesiog aprašo tai, kas fiksuojant aplinkybes buvo objektyviai matyti, t. y. nedaro įžvalgų ar kitų pastebėjimų. Tačiau galima rasti bylų, kuomet buvo bandoma antstolio sudarytą faktinių aplinkybių konstatavimo protokolą pripažinti negaliojančiu.

Viena iš tokių situacijų kilo 2014 metais kai pareiškėjas kreipėsi su ieškiniu į teismą ir prašė pripažinti antstolio Artūro Bložės 2013 m. rugsėjo 9 d. sudarytą faktinių aplinkybių konstatavimo protokolą neteisėtu ir negaliojančiu. Savo reikalavimą ieškovas grindė tuo, kad antstolis RŽŪB „Agrowill Žadžiūnai“ užsakymu atliko ieškovui nuosavybės teise priklausančiame žemės sklype faktinių aplinkybių konstatavimą, apie tai neinformavęs ieškovo. Antstolis, atlikdamas faktinių aplinkybių konstatavimą, fiksavo kilnojamus daiktus ir jų buvimo vietą, nuosavybės teise, priklausančių RŽŪB „Agrowill Žadžiūnai“. Ieškovo (sklypo, kuriame buvo atliktas faktinių aplinkybių konstatavimas, savininko) argumentai, kad antstolio atliktas faktinių aplinkybių konstatavimas yra neteisėtas remiantis tuo, kad į sklypą buvo patekta neteisėtai ir be savininko žinios buvo atmestas. Teismas nagrinėdamas šią bylą pasisakė, kad tokie argumentai „negali būti teisiškai reikšmingi antstolio faktinių aplinkybių konstatavimo protokolo pripažinimo negaliojančiu prasme, nes: pirma, tai negali būti pagrindas paneigti užfiksuotą antstolio objektyvią tikrovę; antra, teritorija, į kurią pateko antstolis nesaugoma, jokių kliūčių ar apribojimų patekti į žemės sklypą nebuvo sukurta ar išviešinta, nėra jokių duomenų, kad tame sklype buvo vykdoma kokia nors žemės ūkio veikla ir kt. Be to, kaip paaiškino trečiasis asmuo, su kuo iš dalies sutiko ieškovas, tame žemės sklype buvo trečiajam

¹¹¹ Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2013-02-06 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-11/2013.

¹¹² Šiaulių apylinkės teismo 2014-12-10 sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-3712-776/2014.

asmeniui, kurio prašymu buvo atliekamas faktinių aplinkybių konstatavimas, priklausančių daiktų, ką antstolis, dalyvaujant trečiajam asmeniui, ir fiksavo¹¹³.

Deja, šios funkcijos vykdymas paplitęs daug rečiau nei analogiškos paslaugos teikimas. Kaip nurodo Lietuvos antstolių rūmai faktinių aplinkybių teismo pavedimu pasitaiko retai, todėl net atskiros statistikos nekaupia.

Pats faktinių aplinkybių konstatavimas suprantamas, kaip antstolio užfiksuojami tam tikri faktai ar faktų visuma, kurių pagrindu antstolis sudaro faktinių aplinkybių konstatavimo protokolą. Šiame protokole atsispindi užfiksuotų faktų visuma. Šiuos faktus antstolis fiksuoja pasinaudodamas vaizdo ar/ir garso įrašymo priemonėmis. Faktinių aplinkybių konstatavimo metu antstolis smulkiai fiksuoja antstolio matomas arba nustatytas faktines aplinkybes, daiktų ar turto būklę, o šiuos faktus pateikia sudarytame faktinių aplinkybių konstatavimo protokole¹¹⁴.

Antstolio užfiksuotos ir pateiktos teismui faktinės aplinkybės yra prilyginamos oficialiems rašytiniams įrodymams ir turi didesnę įrodomąją galią¹¹⁵. Nesvarbu ar faktinių aplinkybių konstatavimas buvo atliktas teismo pavedimu ar privataus suinteresuoto asmens iniciatyva. Abiem atvejais faktinių aplinkybių protokolas prilyginamas oficialiems rašytiniams įrodymams ir jų įrodomoji galia tokia pati.

Priežastys, kodėl faktinių aplinkybių konstatavimų teismo pavedimu nėra tiek ar bent panašiai tiek, kiek faktinių aplinkybių konstatavimų kai konstatuojama teikiant paslaugą suinteresuoto asmens prašymu, yra akivaizdžios. Prie privačių antstolių modelio buvo pereita 2003 metais siekiant efektyvesnio, bet kartu ir pigesnio, priverstinio vykdymo proceso. Vienas iš institucinės antstolių reformos tikslų buvo optimizuoti vykdymo proceso sąnaudas, apmokamas iš valstybės biudžeto. Kadangi teismas nėra aktyvus įrodinėjimo procese, todėl tokio tipo bylose įrodymų surinkimu ir pateikimu turi rūpintis pačios šalys. Todėl šalys būdamos aktyvios yra priverstos stengtis surinkti kuo geresnius įrodymus tinkamai ir juos pateikti teismui įvertinti. Už antstolio suteiktą paslaugą sumoka suinteresuota šalis, kuri kreipėsi į antstolį. Atvejų, kada aplinkybės būtų fiksuotos teismo pavedimu, praktiškai nėra, nes tai rodytų teismo aktyvumą ir vienareikšmį interesą bylos baigtimi. Taigi, ši antstolio funkcija praktiškai netaikoma ir greičiausiai įstatymų leidėjas numatė šią funkciją, kaip hipotetinę, jeigu abi ginčo šalys neturėtų galimybių apmokėti antstoliui už faktinių aplinkybių konstatavimą, o byloje reikėtų apginti viešąjį interesą, tuomet teismas turėtų kreiptis į antstolį prašydamas

¹¹³ *Ibidem.*

¹¹⁴ Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002-05-29, nr. 53-2042. // Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002-04-06, nr. 36-1340.

¹¹⁵ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002-04-06, nr. 36-1340.

konstatuoti faktines aplinkybes, o už šios funkcijos atlikimą būtų atlyginama Sprendimo vykdymo instrukcijos numatyta tvarka iš valstybės biudžeto, tačiau dažniais atvejais teismas pasirenka kitą variantą ir nagrinėjant šeimos, darbo ar kitokias viešo intereso grupei priskiriamas bylas – įrodymus paveda surinkti pačioms ginčo šalims. Darbo autoriaus nuomone, toks teismo pasyvumas gali būti priežastis netinkamai įvykdyti teisingumą. Taigi šiuo atveju teismas gindamas viešą interesą arba siekdamas tinkamai užtikrinti šalies, esančios prastesnėje finansinėje situacijoje, interesų apsaugą – turėtų pats pavesti antstoliui užfiksuoti faktines aplinkybes.

3. 1. 1. 3. Dokumentų įteikimas teismo pavedimu

Dar viena antstolio vykdoma funkcija yra dokumentų perdavimas ar įteikimas Lietuvos Respublikoje esantiems fiziniams ar juridiniams asmenims teismo pavedimu. Tai antstolio veikla, kuri tampa funkcija, kai dokumentus paveda įteikti ar perduoti teismas. Jei dokumentus prašytų įteikti suinteresuotas asmuo – tai būtų antstolio teikiama paslauga. Antstolis gali įteikti dokumentus tik tokiems fiziniams ir juridiniams asmenims, kurie yra Lietuvoje. Antstolis dokumentus įteikia asmeniškai adresatui.

Dokumentų perdavimo funkcija reiškia, kad antstolis teismo pavedimu perduoda ir įteikia dokumentus Lietuvos Respublikoje esantiems fiziniams ir juridiniams asmenims. Lietuvos antstolių rūmų teigimu, ši antstolio funkcija taip pat nėra dažnai taikoma, nes teismas gali pasirinkti dokumentų įteikimo būdą, kuris, teismo manymu, bus tinkamiausias. Teismas turi kelias galimybes dokumentus įteikti. Civilinio proceso kodekso 117 straipsnyje išskiriamos trys pagrindinės priemonės procesiniams dokumentams įteikti: registruotąja pašto siunta, per antstolius, pasiuntinių paslaugų teikėjus. Tačiau taip pat dokumentai gali būti įteikiami per suinteresuotą šalį, dalyvaujančio byloje asmens sutikimu, per kitus telekomunikacijų galinius įrenginius, dalyvaujančio byloje asmens sutikimu, taip pat tiesiogiai teisme, per advokatus ar tiesiog viešo paskelbimo spaudoje būdu¹¹⁶ Nagrinėjamos temos kontekste aktualus dokumentų įteikimas teismo nurodymu, pasitelkiant antstolius.

Antstolis, gavęs teismo pavedimą įteikti dokumentus, operatyviai ir tinkamai, t. y. vadovaujantis Civilinio proceso kodekso numatytomis taisyklėmis įteikia dokumentus adresatui. Antstolis gali pasirinkti dokumentų įteikimo būdą. Dokumentai asmeniui perduodami ir įteikiami asmeniškai, siunčiant registruotu laišku arba kitu būdu, būtinai

¹¹⁶ DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika. II tomas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006, p. 407-408.

informuojant, kad dokumentus perduoda antstolis¹¹⁷, tačiau praktikoje labiausiai taikomas dokumentų įteikimas – tiesiogiai adresatui. Perduodančio asmens prašymu antstolis asmeniškai įteikdamas perduodamus dokumentus gali, o įstatymo nustatytais atvejais privalo, dokumentus priimančiam asmeniui išaiškinti teises pasekmes, kurias gali sukelti arba sukelti šių dokumentų įteikimas ar atsisakymas juos priimti¹¹⁸.

Antstoliai, taip pat jų padėjėjai gali įteikti arba perduoti dokumentus kitiems Lietuvos Respublikoje esantiems fiziniams ir juridiniams asmenims kitų fizinių asmenų ar juridinių asmenų atstovų prašymu, tačiau tai bus kvalifikuojama ir apmokama kaip antstolio teikiamos paslaugos. Jeigu dokumentus paveda perduoti ar įteikti teismas – tuomet antstoliai vykdo įstatymų jiems pavestą funkciją ir už šios funkcijos vykdymą jiems atlyginama pagal Sprendimų vykdymo instrukcijoje numatytus įkainius.

Dokumentai, kuriuos prašoma įteikti antstolių, gali būti įvairiausi. Antstoliai gali įteikti teismo šaukimus, pranešimus, nutartis, teismo įsakymus, ieškinius ar priešieškinius, ar kitus su konkrečios bylos nagrinėjimu susijusius dokumentus. Be šių išvardintų dokumentų antstolis gali įteikti ir visus kitus dokumentus, kuriuos svarbu tinkamai ir greitai įteikti, pavyzdžiui, pranešimai įmonių akcininkams apie rengiamus susirinkimus, pretenzijas, kitokius pranešimus.

Tinkamas dokumentų įteikimas proceso šalims yra svarbi teisingo proceso stadija, todėl ji turi būti atliekama nepriekaištingai. Jei dokumentai įteikiami fiziniam asmeniui, jie laikomi tinkamai įteiktais kai įteikiami asmeniškai adresatui jo gyvenamojoje, darbo vietoje arba antstolio kontoroje. Tinkamu dokumentų įteikimu taip pat laikoma kai dokumentai yra įteikiami adresato pilnamečiams šeimos nariams. Jeigu dokumentų adresatas yra juridinis asmuo, jam dokumentai įteikiami perduodant dokumentus juridinio asmens vadovui, valdymo organui, raštinės ar administracijos darbuotojui, taip pat gali būti įteikiama ir kitam darbuotojui (Civilinio proceso kodeksas 123 str.)¹¹⁹. Nesvarbu, ar dokumentai įteikiami fiziniam, ar juridiniam asmeniui – abiem atvejais antstolis privalo po dokumentų įteikimo surašyti pažymą apie dokumentų įteikimą, jei dokumentus pavyko įteikti. Jei dokumentų nepavyko įteikti, ar adresatas atsisakė juos priimti – tai taip pat turi atsispindėti antstolio surašytoje pažymoje.

Dokumentų įteikimas sukuria tam tikras teises pasekmes, su kuriomis antstolis supažindina adresatą, kai adresatas priima arba atsisako priimti siunčiamus dokumentus. Dažnai atvejais, prie siunčiamų dokumentų yra pridodamas rašytinis siunčiamų dokumentų priėmimo ir atsisakymo priimti teisiųjų pasekmių išaiškinimas. Jeigu

¹¹⁷ Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002-05-29, nr. 53-2042.

¹¹⁸ *Ibidem*.

¹¹⁹ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002-04-06, nr. 36-1340.

dokumentų nepavyko įteikti, nes asmuo, kuriam buvo bandoma dokumentus įteikti, nebuvo rastas ar atsisakė dokumentus priimti – neįteikti dokumentai, karu su pažyma apie įteikimą gražinami dokumentų įteikimą iniciavusiam asmeniui.

Siekiant išsiaiškinti šios funkcijos paplitimą buvo apklausti antstoliai, aptarnaujantys įvairias veiklos teritorijas, o rezultatai patvirtino darbo pradžioje iškeltą hipotezę. Į pateiktus klausimus atsakė antstoliai, kurių darbo stažas svyruoja nuo 5 iki 15 metų, jų kontorose per metus atliekama nuo 3 iki 76 įteikimų, tačiau kaip patvirtino apklausti antstoliai, visi įteikimai buvo atlikti teikiant paslaugą suinteresuotų asmenų prašymu. Dokumentų įteikimas teismo pavedimu, toks kokį numato Antstolių įstatymas, praktikoje nėra taikomas. Tačiau, egzistuoja dar viena dokumentų įteikimo rūšis, kurios metų dokumentai yra įteikiami pagal 2007 m. lapkričio 13 d. Europos parlamento ir Tarybos reglamentą¹²⁰ (toliau – Europos reglamentas). Šis reglamentas numato teisminių ir neteisminių dokumentų įteikimą valstybėse narėse. Pagal Europos reglamentą Europos Sąjungos teismai reikalingus įteikti dokumentus siunčia Lietuvos antstolių rūmams – kurie kompetentingi dokumentus priimti ir vėliau paveda antstoliams juos įteikti. Už šią paslaugą Lietuvos antstolių rūmams yra sumokamas 110 eurų dokumentų įteikimo paslaugos mokestis. Jeigu būtų atliekama dokumentų įteikimo funkcija antstoliui įteikiančiam dokumentus būtų apmokama pagal Sprendimų vykdymo instrukciją t. y. 12 eurų už vieno procesinio dokumento įteikimą vienam adresatui. Tačiau dažniausiai antstoliai dokumentus įteikia suinteresuotų fizinių arba juridinių asmenų prašymu, dėl apmokėjimo už dokumentų įteikimą susitariant individualiai antstoliui ir klientui. Kaina dažniausiai būna apie 60 eurų už vieno procesinio dokumento įteikimą vienam asmeniui. Darbo autoriaus nuomone yra netikslinga atskirti analogišką dokumentų įteikimo funkciją ir paslaugą, nes veikla ir jos sukeltos teisinės pasekmės yra tokios pačios, skiriasi tik apmokėjimas už jas, bet darbo autorius apskritai siūlytų naikinti dokumentų įteikimo teismo pavedimu funkciją, nes su jos praktiniu taikymu praktikoje nėra susiduriama.

3. 1. 1. 4. Kitos antstolių funkcijos

Nors Antstolių įstatymas aiškiai išskiria tik tris jau aptartas funkcijas, tokias kaip vykdomųjų dokumentų vykdymas, faktinių aplinkybių konstatavimas teismo pavedimu, dokumentų perdavimas ar įteikimas Lietuvos Respublikoje esantiems fiziniams ar juridiniams asmenims teismo pavedimu, tačiau egzistuoja ir paslėpta antstolio funkcija, kuri Antstolių įstatyme apibūdinama kaip kitų įstatymo numatytų funkcijų vykdymas.

¹²⁰ 2007 m. lapkričio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 1393/2007.

Antstolių įstatyme neįmanoma rasti sukonkretinimo iki konkrečios funkcijos, tačiau ją galima rasti kituose teisės aktuose. Taigi į teisės aktus žiūrint sistemiškai iš Civilinio proceso kodekse esančios normos galima suprasti, kad antstolio kita atliekama funkcija yra paveldimo turto apyrašo sudarymas¹²¹.

Paveldimo turto apyrašo sudarymo svarba atsiskleidžia per dvi pozicijas – asmuo priimančias palikimą pagal antstolio sudarytą paveldimo turto apyrašą už palikėjo skolas atsako tik paveldėtu turto (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 5.53 str.)¹²² todėl tokiu būdu palikimą priimančias asmenys iš paveldimo turto apyrašo sužino visą palikėjo turtą ir skolas –kas leidžia identifikuoti visą paveldimo turto masę.

Antstolio paveldimo turto apyrašo sudarymas prasideda nuo antstoliui pateikiamo notaro išduoto vykdomojo pavidimo dėl turto apyrašo sudarymo. Šis notaro išduotas vykdomasis pavidimas ne vėliau kaip per dvi savaites pateikiamas vykdyti palikimo atsiradimo vietos apylinkės teismo veiklos teritorijoje veikiančiam antstoliui. Jei dėl kokių nors priežasčių vykdomasis pavidimas nėra pateikiamas antstoliui vykdyti – tuomet šis pavidimas laikomas negaliojančiu ir įpėdinis dar kartą turi kreiptis į notarą dėl vykdomojo pavidimo išdavimo¹²³.

Skirtingai nei kitoms antstolio funkcijoms atlikti, paveldimo turto apyrašo sudarymui yra nustatytas konkretus terminas. Paveldimo turto apyrašą antstolis privalo sudaryti per vieną mėnesį nuo visų reikalingų apyrašo sudarymui dokumentų gavimo, tačiau jei paveldimo turto yra labai daug ar turtas yra keliose vietose, taip pat palikėjas turėjo daug kreditorių, antstolis turi galimybę ir privalo paveldimo turto apyrašą sudaryti per ne ilgiau nei tris mėnesius¹²⁴.

Nors paveldimo turto apyrašą sudaro antstolis, tačiau įpėdinis, kurio prašymu atliekamas paveldimo turto apyrašo sudarymas, privalo antstoliui pateikti visą žinomą informaciją ir duomenis reikalingus paveldimo apyrašo sudarymui. Žinoma tai nėra vieninteliai duomenys, kuriais remdamasis antstolis sudaro paveldimo turto apyrašą. Antstolis apyrašą sudaro remdamasis įpėdinio pateikta informacija, taip pat viešųjų registru pateikiamais duomenimis ir kita antstoliui prieinama informacija.

Jau sudarytame paveldimo turto apyraše antstolis išvardina visus daiktus ir turtines teises, sudarančias turto masę, nurodydamas jų vertę ir aplinkybes pagal ką ši vertė buvo nustatyta. Taip pat apyraše privalo būti nurodytos visos žinomos palikėjo skolinės teisės

¹²¹ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002-04-06, nr. 36-1340.

¹²² Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000-09-06, nr. 74-2262.

¹²³ *Ibidem*.

¹²⁴ *Ibidem*.

ir pareigos nurodant palikėjo kreditorius. Taip paveldimo turto apyraše turi atsispindėti visas palikėjo turtas ir visos palikėjo skolos.

Jeigu po paveldimo turto apyrašo sudarymo atsiranda į apyrašą neįtraukto turto, skolinių teisių ar skolinių pareigų, įpėdinis nedelsdamas turi kreiptis į notarą dėl vykdomojo pavedimo papildymo išdavimo, kurį įpėdinis ne vėliau kaip per tris darbo dienas pateikia bet kuriam palikimo vietos atsiradimo apylinkės teismo veiklos teritorijoje veikiančiam antstoliui. Šiuo atveju antstolis remdamasis įpėdinio pateikiamais duomenimis ne vėliau kaip per tris savaites privalo paveldimo turto apyrašą papildyti¹²⁵. Svarbu paminėti, kad šiuo atveju įpėdinis nėra saistomas pareigos kreiptis pas tą patį antstolį.

Sudaręs paveldimo turto apyrašą, antstolis jame pasirašo, bet taip pat jame pasirašo ir įpėdinis, kurio prašymu šis paveldimo turto apyrašas buvo sudarytas. Įpėdinio pasirašymas apyraše prilyginamas paliudijimui ir tolygus priesaikai, kad apyraše nurodytas visas įpėdiniui žinomas palikėjo turtas, visi palikėjo skoliniai reikalavimai ir skolinės pareigos¹²⁶.

Taigi tinkamai sudarytas paveldimo turto apyrašas gali būti tiesiogine įpėdinio apsisaugojimo priemonė nuo galimų atsirasti nuostolių priėmus palikimą faktiškai jį pradėjus valdyti ar tiesiog išreiškus valią palikimą priimti. Priimant palikimą pagal antstolio sudarytą paveldimo turto apyrašą galioja tik dalinė įpėdinio atsakomybė už palikėjo skolas, taigi įpėdinis atsako tik paveldėto turto verte¹²⁷. Priimant palikimą kitais būdais – įpėdinio atsakomybė už palikėjo skolas nėra ribojama, o tai savaime reiškia, kad įpėdinis už palikėjo skolas atsakytų net ir savo asmeniniu turtu, jei paveldėto turto neužtektų palikėjo skoloms padengti. Tačiau net ir priimant palikimą pagal antstolio sudarytą pavedimo turto apyrašą, įpėdinio dalinė atsakomybė už palikėjo skolas nėra absoliuti. Jeigu dėl įpėdinio kaltės į apyrašą įtrauktas ne visas palikėjo turtas ar skolinės pareigos, arba įpėdinio iniciatyva į palikimo sudėtį buvo įtraukta nesanti skola, taip pat jei paveldimo turto apyrašas nebuvo papildytas Civilinio kodekso 5.53 straipsnyje nustatyta tvarka – tada toks įpėdinis už palikėjo skolas atsako visu savo turtu (Civilinis kodeksas 5.54 str.)¹²⁸.

Taigi paveldimo turto apyrašo sudarymas yra ketvirtoji antstolio vykdoma funkcija. Ši funkcija savo kilme ir paskirtimi labiau primena paslaugos teikimą, tačiau yra funkcija ir vykdoma pagal antstolių veiklos teritorijas, renkant apie palikėją informaciją tokiais

¹²⁵ *Ibidem.*

¹²⁶ *Ibidem.*

¹²⁷ *Ibidem.*

¹²⁸ *Ibidem*, 5.54 str.

būdais, kuriais antstolis gali naudotis tik vykdydamas funkcijas, t.y naudojasi Antstolių informacine sistema. Lietuvos antstolių rūmai atskiros statistikos dėl pavedimo turto apyrašų sudarymo nepateikia, nes apyrašų statistika įeina į vykdomųjų bylų statistiką. Darbo autoriaus nuomone netikslinga Antstolių įstatyme išskirti tai kaip atskirą, ketvirtąją funkciją, nes apyrašas sudaromas pagal notaro išduotą vykdomąjį dokumentą ir yra laikomas visiškai įvykdytu kai apyrašas yra sudarytas ir atiduotas įpėdiniui, o tai reiškia, kad antstolis tiesiog įvykdo notaro išduotą vykdomąjį dokumentą, todėl darbo autoriaus nuomone – pavidimo turto apyrašo sudarymas turėtų būti įtraukiamas į vykdomųjų dokumentų vykdymo funkciją, kaip ir kiti ne piniginio pobūdžio vykdomieji dokumentai: dėl turto konfiskavimo, dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, dėl priverstinio įkeldinimo ar iškeldinimo ir kiti vykdomieji dokumentai.

3. 1. 2. Antstolio teikiamos paslaugos

Jau buvo minėta, kad antstolis užsiima dvejopa veikla: funkcijų vykdymu ir paslaugų teikimu. Kaip numato Antstolių įstatymas – antstoliai vykdo ne tik įstatymo pavestas funkcijas, tačiau papildomai gali teikti paslaugas numatytas šiame įstatyme. Antstolių įstatymas išskiria septynis punktus paslaugų, kurias gali teikti antstolis¹²⁹:

1. Saugoti ir administruoti turtą vykdymo proceso metu;
2. Konstatuoti faktines aplinkybes, perduoti ir įteikti dokumentus Lietuvos Respublikoje esantiems fiziniams ir juridiniams asmenims nesant teismo pavedimo;
3. Teikti teisinės konsultacijas;
4. Aukciono tvarka realizuoti įkeistą kilnojamąjį turtą;
5. Tarpininkauti vykdant turtines prievoles;
6. Teikti bankroto administravimo paslaugas;
7. Teikti mediatoriaus paslaugas kai sprendžiami ginčai.

Teisė teikti paslaugas antstoliams suteikta tik po 2003 metų įvykdytos antstolių institucinės reformos, kurios metu buvo pereita prie privačių, užsienio valstybėse pasiteisinusio, antstolių modelio. Iki tol galiojęs Teismo antstolių įstatymas¹³⁰ numatė tik funkcijų vykdymą. Konkrečiai Teismo antstolių įstatymo 2 straipsnyje apibrėžiama kur kas siauresnė teismo antstolio kompetencija funkcijų vykdymo lygmenyje, nei po 2003 metų priimtame Antstolių įstatyme – kuris praplėtė antstolio kompetenciją iki funkcijų vykdymo ir paslaugų teikimo, kai Teismo antstolių įstatymas teismo antstolio

¹²⁹ Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002-05-29, nr. 53-2042.

¹³⁰ Valstybės žinios, 2000-10-31, nr. 92-2846.

kompetenciją apibrėžė tik kaip teismo sprendimų ir kitų įstatymų nustatytų vykdomųjų dokumentų vykdymą¹³¹.

Teikdamas turto saugojimo ir administravimo paslaugą – antstolis suinteresuoto asmens prašymu turi užtikrinti turto saugojimą. Turtas gali būti tiek kilnojamasis, tiek ir nekilnojamasis. Be saugojimo paslaugos antstolis gali teikti areštuoto turto administravimo paslaugą kuomet administruojamas nekilnojamasis turtas arba įmonė. Administruodamas turtą, antstolis privalo turtą administruoti taip, kad nekiltų grėsmė turtui pranykti, administruodamas turtą antstolis atlieka visus būtinus veiksmus turtui išsaugoti, turtą naudoja tik pagal tikslinę jo paskirtį.

Konstatuodamas faktines aplinkybes arba įteikdamas procesinius dokumentus Lietuvos Respublikoje esantiems fiziniams ir juridiniams asmenims suinteresuotų asmenų prašymu, antstolis atlieka visus privalomus veiksmus kaip ir vykdydamas įstatymo numatytas faktinių aplinkybių ar dokumentų įteikimo funkcijas – tiesiog pagrindinis skirtumas atsiranda tuomet, kai kalbama apie subjektą, prašantį įteikti dokumentus. Teikiant paslaugą negali būti teismo pavedimo.

Teikdamas teisinės konsultacijas teisės klausimais antstolis veikia kaip teisės profesionalas, kuris gali pateikti teisinį įvertinimą situacijos, kuri aktuali asmeniui, kurio prašymu ši paslauga teikiama. Tačiau antstolio teikiamos teisinės konsultacijos apsiriboja tik konsultacijų teikimu ir teisinių paslaugų teikimu. Šiuo atveju antstolis negali atstovauti suinteresuoto asmens teismuose taip pat santykiuose su trečiaisiais asmenimis. Antstoliai teikdami šią paslaugą gali padėti parengti įvairius procesinius dokumentus ir įvertinti pasirašytų ar ruošiamų pasirašymui dokumentų teisinės pasekmes.

Viena iš sudėtingesnių antstolio teikiamų paslaugų yra tarpininkavimas vykdant turtines prievoles. Ši paslauga paprastai pasireiškia, kai siekiama užtikrinti įsiskolinimų gražinimą ne teismo tvarka, netaikant priverstinio pobūdžio priemonių. Tarpininkavimas vykdant turtines prievoles apima priemones, kuriomis siekiama, kad skolininkas gera valia įvykdytų turtinę prievolę ar kad kitais teisėtais būdais būtų patenkintas kreditoriaus turtinis reikalavimas¹³². Tačiau šią paslaugą antstolis gali teikti tik įsitikinęs skolos buvimu, o tai reiškia, kad asmuo prašantis tarpininkavimo privalo įrodyti, kad skola egzistuoja, pateikti tai įrodančius dokumentus. Įrodyti skolos egzistavimą ir skolos dydį nepakanka, papildomai būtina turi būti pasibaigęs prievolės įvykdymo terminas. Teikdamas šią paslaugą antstolis derybų pagalba siekia, kad skolininkas turtinę prievolę įvykdytų gera valia arba kitais teisėtais būdais būtų patenkintas kreditoriaus reikalavimas.

¹³¹ Lietuvos Respublikos teismo antstolių įstatymas. *Valstybės žinios*, 2000-10-31, nr. 92-2846.

¹³² Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002-05-29, nr. 53-2042.

Kiti teisėti būdai gali būti suprantami įvairiai. Būdų pasirinkimas dažniausiai priklauso nuo antstolio gebėjimų įtikinti gero ir pasiekiamo rezultato nauda. Antstolis, tarpininkaudamas vykdant turtines prievoles, gali skolininkui siųsti pranešimą gera valia susimokėti skolą, gali susisiekti su skolininku telefonu ar net nuvykti pas skolininką deryboms dėl skolos sumokėjimo. Kartais toks antstolio dalyvavimas naudingas abiem ginčo šalims, nes derybos dalyvaujant antstoliui vyksta sklandžiau, neretai kreditorius skolininką atleidžia nuo netesybų, baudų ar palūkanų, mainais į greitą skolos padengimą, o tokiu atveju pasiekiamas abipusis laimėjimas.

Nuo 2014 metų antstoliui suteikta teisė teikti ir bankroto administravimo paslaugas¹³³. Šiuo atveju antstolis gali teikti tiek fizinių, tiek ir juridinių¹³⁴ asmenų bankroto administravimo paslaugas. Tačiau antstolių, papildomai prie savo veiklos teikiančių, bankroto administravimo paslaugas, nėra daug, o to priežastimi galėtų būti papildomos kompetencijos įgijimo klausimas. Šios dienos Bankroto departamento pateikiamais duomenimis¹³⁵ bankroto administravimo paslaugas teikia vos 8 antstoliai iš visos Lietuvos.

Be jau išvardintų paslaugų antstolis taip pat gali teikti mediatoriaus paslaugas – neteisminiam ir teisminiam civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo¹³⁶ metu. Meditacija suprantama kaip ginčo sprendimo procedūra, kurios pagrindinė paskirtis yra padėti šalims pasiekti sutarimą civilinėse bylose ir tokiu būdu taikiai išspręsti ginčą, tarpininkaujant mediatoriui. Labai svarbus momentas, kad kompromisai pasiekti mediacijos būdu dažniau įvykdomi gera valia, nei teismo priimtas, teisingumą įvykdyti turintis aktas. Tačiau šios paslaugos teikimas nėra itin paplitęs tarp antstolių, nes Lietuvos teismų elektroninio portalo¹³⁷ pateikiamais duomenimis į Teismo mediatorių sąrašą yra įtraukti vos du antstoliai ir du antstolių padėjėjai.

3. 1. 3. Funkcijų ir paslaugų atrbojimas

Kadangi Antstolių įstatymas išskiria dvi antstolių veiklos kryptis – funkcijų vykdymą ir paslaugų teikimą reikėtų jas apibrėžti prioritetiniu kriterijumi. Antstolis privalomai vykdo

¹³³ Lietuvos Respublikos antstolių įstatymo Nr. IX-876 21 straipsnio pakeitimo įstatymas. TAR, 2014-04-11, nr. 4325.

¹³⁴ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. *Valstybės žinios*, 2001-04-11, nr. 31-1010.

¹³⁵ Įmonių bankroto administravimo paslaugas teikiančių asmenų sąrašas. [interaktyvus]. [žiūrėta 2018 m. balandžio 17 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.bankrotodep.lt/searchresults/bankroto-administratoriu-paiska?search=1&text=Ie%C5%A1koti+pagal+fraz%C4%99>>.

¹³⁶ Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2008-07-31, nr. 87-3462.

¹³⁷ Teisminė mediacija. [interaktyvus]. [žiūrėta 2018 m. balandžio 17 d.]. Prieiga per internetą: <<https://e.teismas.lt/lt/public/teismin%C4%97-mediacija/>>.

funkcijas, o paslaugas teikia pasirinktinai. Paslaugų teikimas antstoliui negali trukdyti atlikti įstatymo numatytų funkcijų. Funkcijų atlikimas turi prioritetinę reikšmę antstolio veikloje.

Antstolis, teikdamas paslaugas, turi išlikti savo srities profesionalu ir vengti interesų konfliktų ar kitų aplinkybių, kurios galėtų sukelti tam tikrų dvejonų dėl antstolio objektyvumo, kas savaime sukeltų abejonių dėl antstolio šališkumo ir profesionalumo. Visais atvejais antstolis privalo teikti pirmenybę įstatymo nustatytoms funkcijoms vykdyti. Antstoliui taip pat numatyti tam tikri ribojimai paslaugų teikimo srityje. Antstolis negali teikti mokamų paslaugų savo vykdomose vykdomosiose bylose, jeigu tuos pačius veiksmus turėtų atlikti priverstinio vykdymo priemonėmis.

Dar vienas kriterijus, kuris aiškiai atskiria antstolio vykdomas funkcijas nuo antstolio teikiamų paslaugų yra apmokėjimas už šias veiklas. Antstolių įstatymas numato vykdymo išlaidas, kurios yra skaičiuojamos atliekant priverstinio vykdymo veiksmus, t. y. vykdant įstatymo numatytas funkcijas. Vykdomos išlaidos yra skirstomos į tris mažesnes kategorijas:

1. Būtiniosios vykdymo išlaidos – išlaidų rūšis privalomiems byloje veiksams atlikti;
2. Papildomos vykdymo išlaidos – išlaidų rūšis apimanti faktinių, antstolio patirtų, išlaidų, susijusių su konkrečiais atliktais veiksmais vykdomojoje byloje¹³⁸;
3. Antstolio atlyginimas – skaičiuojamas už įstatymų nustatytų vykdomųjų dokumentų vykdymą, faktinių aplinkybių konstatavimą teismo pavedimu ir teismo pavedimu atliktą dokumentų perdavimą ar įteikimą Lietuvos Respublikoje esantiems fiziniams ir juridiniams asmenims¹³⁹.

Vykdomos išlaidomis siekiama suteikti antstoliui ekonominį nepriklausomumą, taip pat siekiama, kad antstolis turėtų pakankamas galimybes efektyviai vykdyti įstatymo pavedamas funkcijas. Nustatant vykdymo išlaidų dydį buvo atsižvelgta papildomai į veiklos, reikalingos antstolio funkcijoms atlikti, pobūdį ir vertę, vykdymo išlaidų perskirstymą (kryžminį subsidijavimą) tarp skirtingų vykdomo proceso dalyvių, antstolio profesinės veiklos ir civilinės atsakomybės riziką, sąnaudas¹⁴⁰. Lietuvos Respublikos Konstitucijos¹⁴¹ (toliau – Konstitucija) 48 straipsnio 1 dalyje *inter alia* nustatyta, kad kiekvienas žmogus turi teisę gauti teisingą apmokėjimą už darbą. Kad antstolis galėtų tinkamai vykdyti įstatymo nustatytas funkcijas, vykdomosios bylos administravimo

¹³⁸ Sprendimų vykdymo instrukcija. *Valstybės žinios*, 2005-11-03, nr. 130-4682.

¹³⁹ *Ibidem*, 43 p.

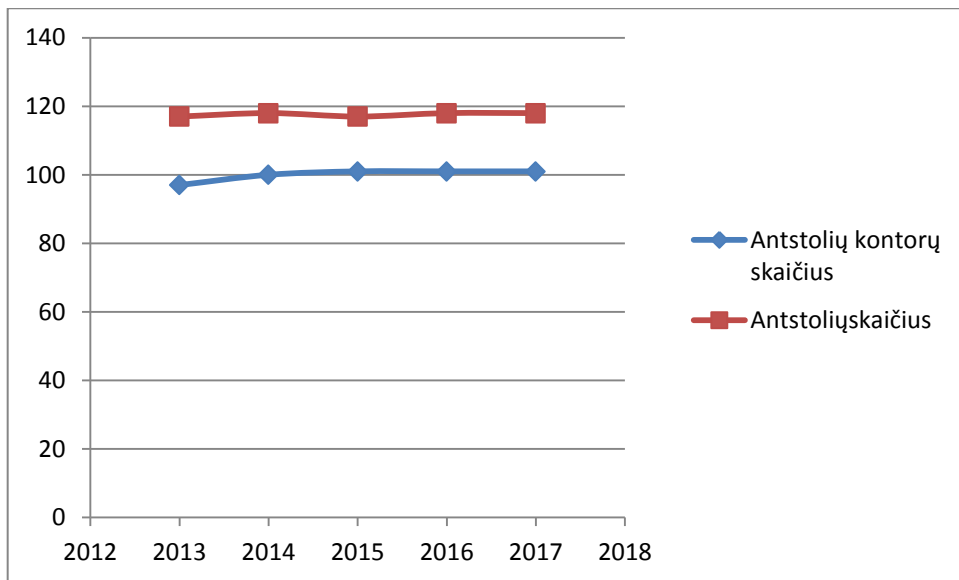
¹⁴⁰ Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002-05-29, nr. 53-2042.

¹⁴¹ Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Lietuvos aidas*, 1992-11-10, nr. 220-0.

išlaidos turi atitikti realias antstolio patiriamas materialines ir laiko, įvertinant darbo laiką pinigais, sąnaudas, kurios reikalingos priverstiniam vykdymo veiksams atlikti. Antstolio atlyginimas turi užtikrinti pagrįstą investicijų grąžą ir suteikti antstoliui galimybę sukurti tinkamas klientų aptarnavimo sąlygas bei įdarbinti reikalingos kvalifikacijos darbuotojus. Visos vykdymo išlaidos ir jų dydžiai yra numatyti Sprendimų vykdymo instrukcijoje, kurią pasirašė Teisingumo ministras, Teisingumo ministerijai, suderinus vykdymo išlaidų dydžius, apskaičiavimo ir apmokėjimo tvarką, su Finansų ministerija ir Lietuvos antstolių rūmais.

Nors kylant vis daugiau diskusijų apie vykdymo išlaidų mažinimą, tačiau realiai situacija rodo, kad vykdymo išlaidos yra optimalios tinkamai vykdyti vykdomąsias bylas, tai rodo vykdomųjų bylų įvykdymo procento didėjimas. Darbo autorius pastebi, kad didžiulio rezonanso sulaukęs vykdymo išlaidų mažinimo klausimas yra grindžiamas tik asmenine patirtimi, neįvertinant tikrosios vykdymo išlaidų paskirties. Dažnai visuomenė užmiršta arba net nežino, jog didelė dalis pateikiamų vykdomųjų dokumentų dalis sudaro išieškojimus valstybės naudai, o vykdant išieškojimus valstybės naudai, valstybinės institucijos pateikiančios vykdomuosius dokumentus vykdyti yra atleidžiamos nuo būtinųjų vykdymo išlaidų apmokėjimo. Būtiniosios vykdymo išlaidos yra reikalingos privalomai administruoti vykdomąją bylą, todėl jeigu šių bylų įvykdyti nepasiseka, tai antstolis patiria tik faktinių išlaidų ir negauna jokio atlygio, taigi antstolio patiriamos išlaidos turi dengtis vykdant kitas vykdomąsias bylas. Taigi didelė dalis vykdomųjų bylų antstoliui yra nuostolingos, o tokių bylų atveju antstolis patiria tik išlaidas, o už savo sugaištą laiką ir įdėtą darbą negauna jokio atlygio, todėl egzistuoja nuomone, kad reikėtų mokėti antstoliui tam tikrą dalinį atlyginimą nepriklausomai nuo realaus vykdomosios bylos įvykdymo¹⁴². Tačiau darbo autorius šiai nuomonei pritaria tik iš dalies – jei būtų nustatytas dalinis fiksuotas atlygis antstoliui, nepriklausomas nuo rezultato, reikėtų peržiūrėti ir greičiausiai sumažinti kintančią antstolio atlygio dalį, nes kitu atveju atsirastų disproporcija tarp išieškomų sumų ir antstolio atlygio.

¹⁴²JONGBLOED, A.W. *The Bailiff in Europe, utopia or reality?* Kluwer: Deventer, 2004, p. 215.

Šiame grafike galima matyti, kad visu analizuojamu laikotarpiu antstolių yra daugiau, nei veikiančių antstolių kontorų. 2017 metų pabaigai Lietuvoje veikė 101 antstolio kontora, o antstolių buvo suskaičiuojama 118. Taigi ne visi antstoliai gali turėti savo privačias kontorąs – to viena iš priežasčių galėtų būti nepakankamos vykdymo išlaidos, nes viena iš vykdymo išlaidų paskirčių yra užtikrinti pagrįstą investicijų grąžą ir suteikti antstoliui galimybę sukurti tinkamas klientų aptarnavimo sąlygas, taip pat įdarbinti reikalingos kvalifikacijos darbuotojus. Šiuo atveju antstolis turi varijuoti tarp reikalingos kompetencijos darbuotojų įdarbinimo ir gerų darbo, klientų aptarnavimo sąlygų sukūrimo. Tai reiškia, kad antstolis prioritetu laiko valstybės deleguotų funkcijų tinkamą vykdymą.

Nors vis dažniau visuomenėje keliamas vykdymo išlaidų mažinimo klausimas, tačiau esama atvejų, kada teismas pasisakė priešingai populiariai visuomenės nuomonei. 2017 metų Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyje matyti, kad pareiškėja, kreipėsi į teismą prašydama panaikinti antstolio patvarkymą, kuriuo buvo nustatytas 27779,99 eurų antstolio atlyginimas ir savo ruožtu prašė nustatyti antstoliui 100,00 eurų atlygį. Pareiškėja šį savo prašymą motyvavo tuo, kad teismo priimtas sprendimas buvo įvykdytas ne dėl antstolio atliktų priverstinių išieškojimo veiksmų, o pačiai pareiškėjai sumokėjus priteistą sumą, tačiau praleidus 10 dienų raginimo terminą. Pirmoji instancija skundo nenagrinėjo ir atmetė jį, apeliacinė instancija tenkino pareiškėjos skundą ir nustatė 100,00 eurų atlygį antstoliui. Tačiau kasacinis teismas išaiškino, kad atlyginimo antstoliui suma negali būti skaičiuojama kaip atlyginimas už konkrečiai atliktą darbą, įvertinus darbo sąnaudas, sugaištą laiką, kitus konkrečius vykdymo veiksmus, nes antstolio atlyginimo dydis procentine išraiška pagal išieškotina iš skolininko sumą reglamentuotas teisingumo

ministro patvirtintoje Sprendimų vykdymo instrukcijoje. Antstolio atlikti vykdymo veiksmai gali būti pagrindas spręsti dėl jo atlyginimo mažinimo. Tuo atveju, kai skolininkas įvykdo vykdomąjį dokumentą arba jo dalį pasibaigus raginime nustatytam terminui ir teismas nusprendžia, kad, atsižvelgiant į konkrečios nagrinėjamos bylos aplinkybes, šis atlyginimas mažintinas, tai antstoliui priteisiamas atlyginimas už vykdomojo dokumento ar jo dalies įvykdymą neturi būti mažesnis už Sprendimų vykdymo instrukcijoje nustatytą minimalų šio atlyginimo dydį. Kasacinis teismas pažymėjo, kad Sprendimų vykdymo instrukcijos 50 punkto 1 lentelės 16 punkte nustatyta, jog atlygis antstoliui už 28962,00 eurų ar didesnės sumos išieškojimą yra 4 procentai nuo išieškotos sumos, bet ne mažiau kaip 1737,72 eurai. Analizuojamoje byloje teismo nustatyta, kad iš pareiškėjos išieškotina suma buvo 644237,16 eurai. Taigi pagal Sprendimų vykdymo instrukcijos 50 punkto 1 lentelės 16 punktą antstoliui apskaičiuotinas 25769,49 eurų atlyginimas. Remdamasis nutartyje išdėstytais argumentais, kasacinis teismas pakeitė apeliacinės instancijos teismo nutartį ir antstoliui priteistą 100,00 eurų atlyginimą padidino iki 8000,00 eurų¹⁴³.

Aiškliai matyti, kad įstatymas detaliam numato apmokėjimą antstoliui už jo vykdomas funkcijas, tačiau apie paslaugas taip detaliam nekalba. To priežastis paprasta ir ją nurodo Antstolių įstatymas, kad antstolis dėl teikiamų paslaugų kainos ir apmokėjimo tvarkos susitaria su klientu sudarydamas sutartį dėl paslaugų teikimo, jeigu įstatymai nenustato kitaip¹⁴⁴. Tai reiškia, kad už funkcijų vykdymą antstolis gauna atlygį, kuris numatytas Sprendimų vykdymo instrukcijoje, o dėl paslaugų kainos ir apmokėjimo už jas antstolis individualiai susitaria su klientu ir kainą nustato atsižvelgdamas į aplinkybes, kurioms esant paslauga bus teikiama.

¹⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-283-313/2017.

¹⁴⁴ Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002-05-29, nr. 53-2042.

4. Antstolio veiklos reikšmė teisingumo įgyvendinimui

Visa šiame magistro darbe atlikta antstolio veiklos analizė atskleidžia antstolio kaip teisingumo įgyvendinimo proceso dalyvio padėtį.

Visais laikais teisingumo įgyvendinimas buvo siekiamybė, kurią padėdavo pasiekti įvairūs valstybės pareigūnai. Šiandien Lietuvos Respublikoje teisingumą vykdo teismai. Ši nuostata išplaukia iš Konstitucijos¹⁴⁵, tačiau priverstinį sprendimų įgyvendinimą užtikrina antstoliai, o tai reiškia, kad antstolis užsiimdamas veikla, nurodyta Antstolių įstatyme, padeda įgyvendinti teisingumą.

Antstolis įgyvendindamas teisingumą vykdo valstybės jam pavestas funkcijas ir teikia paslaugas, kurias valstybė suteikė teisę teikti. Versdamasis šia veikla antstolis papildomai naudojasi valstybinių institucijų pagalba ir veikia valstybės vardu. Taigi antstolis veikia kaip privatus asmuo, tačiau turi valstybės palaikymą, o tai leidžia jam veikti kaip valstybės įgaliotam asmeniui. Dėl šios priežasties antstolio duodami nurodymai, atitinkantys teisės normas ir neviršijantys antstoliui suteikiamos kompetencijos, yra privalomi visiems asmenims, kuriems antstolis tokius reikalavimus nurodo, kaip tai nurodyta Civilinio proceso kodekso 613 str.¹⁴⁶. Civilinio proceso kodekse yra ir daugiau normų pagrindžiančių antstolio reikalavimų privalomumą, tačiau papildomai už trukdymą antstoliui vykdyti teisingumą, t. y. už teisėtų antstolio reikalavimų nevykdymą, asmeniui, kuris nevykdo antstolio teisėtų reikalavimų gali būti skirta bauda. Baudą skiria teismas, o tai darbo autoriaus nuomone galėtų būti suprantama kaip pozityvioji teismo vykdoma kontrolė, siekiant užtikrinti teisingumo įgyvendinimą.

Antstolis atlikdamas savo funkcijas priima patvarkymus, kuriuose nurodo asmeniui pateikti tam tikrą informaciją, kartais net turtą apžiūrai. Tokiems veiksams atlikti antstolis nustato konkretų laiko tarpą. Jeigu skolininkas ar kitas antstolio įpareigotas asmuo šių teisėtų antstolio reikalavimų nevykdo gera valia, antstolis gali, ir turėtų, kreiptis į teismą su prašymu skirti antstolio įpareigotam asmeniui baudą už antstolio reikalavimų nevykdymą.

Jeigu vykdamas vykdomuosius dokumentus antstolis susiduriama su skolininko arba kito trečiojo asmens trukdymu įgyvendinti teisingumą – antstolis kreipiasi į teismą dėl atsakomybės, už trukdymą atsakingam asmeniui, taikymą. Čia nesvarbu, ar teisingumą įgyvendinti trukdo fizinis ar juridinis asmuo, atsakomybė vis tiek numatyta įstatyme, tiesiog juridinio asmens atsakomybės našta tektų juridinio asmens vadovui.

¹⁴⁵ Lietuvos aidas, 1992-11-10, nr. 220-0.

¹⁴⁶ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. Valstybės žinios, 2002-04-06, nr. 36-1340.

Dėl atsakomybės taikymo antstolis gali kreiptis į teismą motyvuodamas dviem civilinio proceso kodekso straipsniais. Antstolio teisėtų reikalavimų pagrindą sudaro reikalavimai vykdyti sprendimus, pateikti turimą informaciją apie skolininko turtinę padėtį, susipažinti su sprendimams vykdyti būtiniais dokumentais ar susilaikyti nuo veiksmų, galinčių trukdyti vykdyti sprendimus¹⁴⁷ ir skolininko pareiga antstolio reikalavimu raštu pateikti duomenis apie turimą turtą ir jo buvimo vietą, pas trečiuosius asmenis esantį turtą, lėšas kredito įstaigose¹⁴⁸. Nevykdant šių antstolio teisėtų reikalavimų atsakomybę taiko teismas, antstolio prašymu.

Šių civilinio proceso normų taikymas antstoliui leidžia prašyti skolininkui skirti maksimalias baudas už teisėtų antstolio reikalavimų nevykdymą ir sąmoningą kenkimą vykdymo procesui ir jo sėkmei. Maksimali teismo skiriama pinigine bauda pagal civilinio proceso kodekso 585 straipsnį gali siekti net 300,00 eurų už kiekvieną dieną, o pagal 645 straipsnį – antstolis gali prašyti, o teismas skirti net iki 500,00 eurų baudą už kiekvieną dieną, kurių metu antstolio teisėti reikalavimai nebuvo vykdomi. Teismų praktikoje atvejų, kuomet teismas skirtų maksimalias baudas už antstolio reikalavimų nevykdymą – nėra pasitaikę.

Taip pat asmeniui trukdančiam antstoliui atlikti jam pavestas funkcijas atsakomybė gali kilti ir pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – Baudžiamasis kodeksas) 231 straipsnį, kuriame kalbama apie trukdymą teisėjo, prokuroro, ikiteisminio tyrimo pareigūno, advokato ar antstolio veiklai. Asmuo, trukdantis teisingumą vykdančiam pareigūnui teisėtai veikti, gali būti „baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba laisvės apribojimu, arba laisvės atėmimu iki dvejų metų“¹⁴⁹. Tam tikros atsakomybės taikymas už trukdymą įgyvendinti teisingumą, numatytas kaip priemonė garantuojanti teisingumo realizavimą. Todėl antstoliui susidūrus su kliūtimis įgyvendinant teisingumą privalu kreiptis į teismą – dėl asmeniui, trukdančiam antstoliui įgyvendinti teisingumą, atsakomybės taikymo.

Antstolis teisingumą įgyvendina įvairiai. Vykdydamas teismo ar kitų institucijų išduotus vykdomuosius dokumentus, susijusius su piniginio pobūdžio išieškojimu, antstolis iš skolininko išieško pinigų sumas ir jas paskirsto visiems žinomiems skolininko kreditoriams, kurie yra kreipęsi dėl skolų išieškojimo į antstolį. Šiuo atveju skolos dengiamos visiems vienos eilės kreditoriams proporcingai išieškomoms sumoms, o tai reiškia, kad antstolio vykdomas skolų išieškojimas užtikrina teisėtus visų, vienos eilės, kreditorių interesus, taip pat paliekant esminę skolininko pajamų dalį skolininkui. Taigi

¹⁴⁷ *Ibidem*, 585 str. 1 d.

¹⁴⁸ *Ibidem*, 645 str. 1 d.

¹⁴⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000-10-25, nr. 89-2741.

antstolio vykdomuose piniginio pobūdžio išieškojimuose, teisingumas realizuojamas per kreditorių ir skolininko interesų pusiausvyrą bei šių interesų apsaugą.

Konstatuojant faktines aplinkybes tiek teismo pavedimu, tiek ir suinteresuotos šalies prašymu, antstolio užfiksuotos aplinkybės tampa neginčijamu rašytiniu įrodymu, o tai reiškia, kad asmuo gindamas savo pažeistas teises, turės didesnę šansą jas apginti tinkamai ir be sunkios įrodinėjimo naštos, tokiu būdu užfiksuoti įrodymai turi didesnę įrodomąją galią. Šiuo atveju antstolio kuriamas teisingumas fiksuojant faktines aplinkybes yra faktinių aplinkybių konstatavimo protokolas sukuriantis nepaneigiamą rašytinį įrodymą.

Antstolis vykdydamas dokumentų įteikimo funkciją arba teikdamas dokumentų įteikimo paslaugą garantuoja, kad dokumentai bus perduoti tinkamai, laiku, o dokumentų įteikimo metu, bus nurodytos įteikimo ar atsisakymo dokumentus priimti, kylančios teisinės pasekmės. Teisingumo prasme – antstolio vykdomas dokumentų įteikimas yra teisiškai reikšmingas, nes netinkamas procesinių dokumentų įteikimas arba neįteikimas, gali smarkiai apsunkinti teisminį ar kitokį procesą. Tinkamai neįteikus dokumentų visi tolimesni atlikti veiksmai vėliau gali būti pripažinti neteisėtais ir negaliojančiais. Antstolio sudarytoje dokumentų įteikimo pažymoje aprašomos aplinkybės – kurioms esant dokumentai įteiki arba, kurioms esant dokumentų įteikti nepavyko. Profesionalus ir tinkamas dokumentų įteikimas garantuoja tinkamą kitos šalies informavimą apie atitinkamą procesą – o antstolio atliktas dokumentų įteikimas yra sunkiai paneigiamas.

Antstolio teisingumo vykdymas išvardintomis veiklomis neapsiriboja. Sudarydamas paveldimo turto apyrašą antstolis garantuoja įpėdinio teisėtą lūkestį žinoti visą palikėjo turtą ir skolas, nes tiek visas esamas turtas, tiek skolos gali būti užmiršti ar net nežinomi įpėdiniui. Įpėdinis palikimą priimdamas pagal antstolio sudarytą paveldimo turto apyrašą – už palikėjo skolas atsako tik paveldimo turto verte, o tai reiškia, kad jeigu palikėjas turėjo daugiau skolų nei turto – šiuo atveju už skolas atsako pats palikėjas savo turtu, kas yra teisinga įpėdinio atžvilgiu. Taigi, paveldimo turto apyrašo sudaryme antstolio kuriamas teisingumas pasireiškia įpėdinio ir palikėjo kreditorių interesų apsauga.

Funkcijų vykdymas nėra vienintelė antstolio veiklos kryptis ir antstolis teisingumą taip pat įgyvendina papildomai teikdamas kitas įstatymo numatytas paslaugas. Antstolis įgyvendina teisingumą vykdydamas visas Antstolių įstatyme nurodytas paslaugas. Saugodamas ir administruodamas turtą vykdymo procese, antstolis siekia užtikrinti teisėtą daikto savininko lūkestį išsaugoti turtą nuo išnykimo ir jo nepabloginti. Teikdamas teises konsultacijas antstolis konsultuoja teisiniais klausimais, taip padėdamas suprasti teises subtilybes paprastiems žmonėms, kurie nėra teisininkai. Nemažiau svarbi šios

paslaugos nauda yra ta, kad antstolio teikiama konsultacija yra alternatyva kitų teisininkų, advokatų konsultacijoms. Tarpininkaudamas vykdant turtines prievoles ir aukciono tvarka realizuodamas įkeistus kilnojamuosius daiktus – antstolis užtikrina visišką nešališkumą ir stengiasi užtikrinti prievolių įgyvendinimą geriausiomis sąlygomis. Teikdamas mediatoriaus paslaugas, antstolis kuria teisingumo viziją – per gebėjimo susitarti be teismo įsikišimo prizmę. Antstolis būdamas mediatoriumi – padeda šalims ginčus išspręsti greitai, pigiai ir kokybiškai, nesikreipiant į teismą.

Taigi nors antstolio veikla suprantama kaip grindžiama tam tikru priverstinio išieškojimo priemonių taikymu, tačiau ne mažiau svarbus momentas yra priverstinių išieškojimo priemonių taikymo idėja ir jų taikymo tikslas. Antstolis veikdamas kaip valstybės įgaliotas asmuo, savo veikla įgyvendina teisingumą, o teisingumo įgyvendinimo kontekste – pateisinamas net ir prievartos taikymas. Tačiau, ne mažiau svarbu, kad vykdymo procesui galioja teisėtumo principas, reiškiantis, kad antstolis privalo veikti teisėtai, neviršyti jam teisės aktų suteiktų įgaliojimų (Civilinio proceso kodekso 583 str.)¹⁵⁰. Be to, visi vykdymo proceso dalyviai turi bendradarbiauti ir siekti greitesnio, ekonomiškesnio teismo sprendimo įvykdymo, gerbti vieni kitų teises ir teisėtus interesus¹⁵¹. Jeigu kyla abejonų dėl antstolio atliekamų veiksmų teisėtumo, teismas įvertina šiuos veiksmus nagrinėdamas skundus dėl antstolio veiksmų. Teismas vertina, ar konkrečioje vykdymo proceso stadijoje, esant konkrečioms aplinkybėms, antstolis nepažeidė jo veiklos principų ir vykdymo veiksmų atlikimo tvarką reglamentuojančių teisės aktų reikalavimų¹⁵². Taigi, antstolis įgyvendindamas teisingumą papildomai yra kontroliuojamas tiek visuomenės, tiek teismo.

Lietuvos antstolių rūmų elektroniniame portale¹⁵³ pateikiama 2017 metais atlikto gyventojų nuomonės tyrimo suvestinė. Šio tyrimo metu 1006 pilnamečiai, Lietuvoje nuolat gyvenantys, respondentai atsakė į tris klausimus. Apibendrinus tyrimo rezultatus nustatyta, kad net 63 procentai respondentų kreiptųsi į antstolį, jeigu jiems reikėtų susigrąžinti skolą, net 71 procentas apklaustųjų pasitiki antstoliais, nepaisant jų veikloje taikomų priverstinių vykdymo priemonių ir 49 procentai apklaustų respondentų antstolių darbo kokybę vertina gerai arba labai gerai. Visa tai rodo augantį pasitikėjimą antstoliais ir jų atliekamos veiklos kokybę.

¹⁵⁰ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002-04-06, nr. 36-1340.

¹⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007-02-05 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-1/2007.

¹⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2013 m. spalio 21 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-492/2013.

¹⁵³ Bendrovės „Prime Consulting“ atlikto gyventojų nuomonės tyrimo duomenys. [interaktyvus]. [žiūrėta 2018 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.antstoliurumai.lt/>>.

Remiantis Lietuvos antstolių rūmų pateikiama informacija, pastebima, kad antstolio veikloje jo vykdomos funkcijos sudaro net 70 procentų visos veiklos, o paslaugos tik 30 procentų. Tačiau šie rodikliai yra priešingi vakarų valstybių praktikai, kuriose jau seniai veikia privačių antstolių modelis. Užsienio valstybėse, turinčiose senas privačių antstolių veiklos tradicijas skaičiai priešingi, 30 procentų apima funkcijos ir net 70 procentų paslaugų teikimas. Autoriaus nuomone, skaičiai byloja, kad Lietuvoje reikėtų peržiūrėti sprendimų vykdymo mechanizmą, suteikianti daugiau galimybių ginčus spręsti taikiai tarpininkaujant antstoliui, o ne priverstinai vykdant sprendimus, pasitelkiant priverstinio vykdymo priemones.

Apibendrinant visame darbe analizuotą statistiką, galima teigti, kad antstoliai jiems pavestas funkcijas vykdo tinkamai. Tik dėl antstolių veiklos yra visiškai įvykdomas teisingumas trimis iš keturių atvejų. Tai, kad absoliuti dauguma Lietuvos gyventojų pasitiki antstoliais ir kilus reikalui kreiptusi į juos pagalbos, rodo tik vieną – antstoliai tinkamai vykdo jiems pavestas pareigas ir taip užtikrina tinkamą teisingumo realizavimą. Tačiau manytina, jog darbe aptartų antstolių instituto trūkumų pašalinimas leistų patobulinti antstolių veiklos kokybę, o tai papildomai leistų priartėti prie vakarų valstybių lygio. *Fiat justitia* (lot. teįvyksta teisingumas).

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

Atlikus tyrimą, buvo patvirtinta darbo pradžioje iškelta hipotezė ir nustatyta, kad iš keturių Lietuvos Respublikos antstolių įstatymo numatytų funkcijų tik dvi yra vykdomos praktikoje. Viena pagrindinių ir dažniausiai atliekamų antstolio vykdomų funkcijų yra vykdomųjų dokumentų vykdymas. Atlikus tyrimą buvo nustatyta, kad antstoliai konstatuoja faktines aplinkybes ir įteikia dokumentus dažnai, tačiau tik teikdami komercines paslaugas, bet ne vykdydami funkcijas.

1. Antstolio institutui atsirasti lemiamos įtakos turėjo kintantys visuomeniniai santykiai, kurių metu iškildavo vis daugiau ginčų, o jiems išspręsti, susitarimo nepakakdavo. Taigi dabartinis Lietuvoje taikomas antstolių modelis savyje talpina geriausias savybes perimtas iš antstolio pirmtakų institutų ir užsienio valstybių. Kiekvienas antstolio pirmtako institutas padėjo tam tikrus pamatus atsirasti šiandien veikiančiam antstolių modeliui. Teik diečkus, tiek vižas teikdavo reikalingą pagalbą teisėjui siekiančiam realizuoti teisingumą. Vėliau atsiradęs vaznio institutas gaivino teigiamą visuomenės požiūrį į vykdymo proceso pareigūnus – tam įtakos turėjo iki šiandien išlikusio kontrolės mechanizmo taikymas. Lietuvai atsidūrus Rusijos imperijos sudėtyje, buvo įvestas sprendimus vykdančias pareigūnas – pristavas, tačiau jis nebuvo etaloninis pareigūnas ir daug įtakos neturėjo šiandieniam modeliui susiformavimui, tačiau išliko pareigūnų kiekio nustatymas. Nepriklausomoje Lietuvoje buvo išbandytas valstybinių antstolių modelis, tačiau remiantis užsienio šalių praktika buvo nuspręsta taikyti privačių antstolių modelį kaip pigesnę ir funkcionalesnę.

2. Antstolių veikla Lietuvoje reglamentuojama gana aiškiai ir nuosekliai, tačiau reikalavimai asmenims siekiantiems tapti antstoliais yra kritikuotini. Antstolis yra valstybės vardu teisingus sprendimus vykdančias pareigūnas, esant reikalui naudojantis priverstines vykdymo priemones, todėl jam turi būti keliami aukščiausi reikalavimai. Remiantis tuo kas išdėstyta, negalima tam tikrų asmenų grupių atleisti nuo kvalifikacinio egzamino ir negalima, praėjus vos trims metams, leisti pakartotinai siekti tapti antstoliu, nelaikant kvalifikacinio egzamino, asmeniui, kuris buvo atleistas iš antstolių. Todėl darytina išvada, kad kvalifikacinis egzaminas turėtų būti privalomas visoms asmenų grupėms.

3. Lietuvos Respublikos antstolių įstatyme yra numatytos keturios antstolio vykdomos funkcijos, tačiau tik dvi iš jų veikia praktikoje. Dažniausiai sutinkama ir

pagrindinė antstolio funkcija yra vykdomųjų dokumentų vykdymas. Vykdydamas šią funkciją antstolis užtikrina teismo priimto, teisingumą kuriančio, sprendimo realų įgyvendinimą.

4. Lietuvos Respublikos antstolių įstatyme numatytas faktinių aplinkybių konstatavimas teismo pavedimu ir suinteresuoto asmens prašymu. Abiem atvejais atliekamas faktinių aplinkybių konstatavimas sukuria vienodas teises pasekmes. Tačiau faktinių aplinkybių konstatavimas teismo pavedimu yra antstolio vykdoma funkcija, o suinteresuoto asmens prašymu – paslauga. Skiriasi apmokėjimas už šią antstolio atliekamą veiklą ir subjektas, kurio nurodymu ši veikla atliekama. Kaip funkcija atliekamas faktinių aplinkybių konstatavimas praktikoje sutinkamas ypač retai – todėl realiai ši antstolio funkcija yra neveikianti. Dėl šios priežasties Lietuvos antstolių rūmai net neišskiria atskiros statistikos apie atliktus faktinių aplinkybių konstatavimus teismo pavedimu, absoliuti dauguma faktinių aplinkybių konstatavimų atliekama suinteresuotų asmenų prašymu.

5. Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas išskiria dokumentų perdavimą arba įteikimą Lietuvos Respublikoje esantiems fiziniams ir juridiniams asmenims teismo pavedimu, tačiau taip pat greta šios funkcijos Antstolių įstatyme numatytas analogiškos paslaugos teikimas suinteresuoto asmens prašymu. Dokumentų įteikimas kaip funkcija nėra taikomas praktikoje – visi dokumentų įteikimai atliekami suinteresuotų asmenų prašymu, teikiant paslaugą. Kaip funkcija ar paslauga atliekamas įteikimas skiriasi tik subjektu, kurio prašymu ar pavedimu dokumentų įteikimas atliekamas ir įkainiais, tačiau sukuriama teisinė pasekmė yra vienoda.

6. Lietuvos Respublikos antstolių įstatymo išskiriama ketvirtoji funkcija, kitų įstatymų nustatytų funkcijų vykdymas, detalizuojama tik Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse. Ši funkcija yra paveldimo turto apyrašo sudarymas. Bendrąja prasme, paveldimo turto apyrašo sudarymas yra notaro išduoto vykdomojo dokumento įvykdymas, todėl manytina, kad ši funkcija galėtų ir turėtų būti priskiriama pagrindinei antstolio funkcijai – vykdomųjų dokumentų vykdymui. Antstolio sudarytas paveldimo turto apyrašas garantuoja tiek palikėjo kreditorių, tiek įpėdinio interesų apsaugą, tačiau kiek paplitusi ši antstolio funkcija nustatyti neįmanoma, nes šios funkcijos vykdymo statistika patenka į bendrąją vykdomųjų dokumentų vykdymo statistiką.

7. Darbo autorius siūlo susiaurinti antstolių vykdomų funkcijų sąrašą iš jo eliminuojant neveikiančias funkcijas. Autoriaus manymu netikslinga įstatyme nurodyti, kad antstolis vykdo faktinių aplinkybių konstatavimą teismo pavedimu,

jeigu remiantis atliktu tyrimu nustatyta, kad ši funkcija nėra taikoma praktikoje. Darbo autoriaus nuomone, Antstolių įstatyme numatytas antstolio vykdomas faktinių aplinkybių konstatavimas turėtų likti tik prie paslaugų teikimo.

8. Darbo autorius taip pat siūlo naikinti antstolių atliekamą dokumentų įteikimą teismo pavedimu, nes atlikus tyrimą nustatyta, kad tokia funkcija apskritai nėra taikoma ir nebuvo taikyta per visą laiką nuo institucinės antstolių reformos įgyvendinimo, o visi atliekami dokumentų įteikimai buvo atlikti teikiant Antstolių įstatyme numatytą paslaugą.

9. Darbo autorius mano, kad nėra tikslinga antstolio sudaromą paveldimo apyrašą priskirti atskirai antstolio vykdomai funkcijai – ją Lietuvos Respublikos antstolių įstatyme apibūdinant kaip kitų įstatymų nustatytų funkcijų vykdymą. Paveldimo turto apyrašo sudarymas yra ne kas kita kaip notaro išduoto vykdomojo dokumento įvykdymas sudarant paveldimo turto apyrašą, todėl darbo autoriaus manymu, paveldimo turto apyrašas turėtų patekti į svarbiausią antstolio vykdomą funkciją – vykdomųjų dokumentų vykdymą. Remiantis išdėstytais pasiūlymais darbo autorius siūlo Antstolių įstatyme palikti galioti tik vieną – vykdomųjų dokumentų vykdymo funkciją.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Lietuvos aidas*, 1992-11-10, nr. 220-0.
2. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencija. *Valstybės žinios*, 1995-05-16, nr. 40-987.
3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000-09-06, nr. 74-2262.
4. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000-10-25, nr. 89-2741.
5. Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002-04-06, nr. 36-1340.
6. Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002-05-29, nr. 53-2042.
7. Lietuvos Respublikos antstolių įstatymo Nr. IX-876 21 straipsnio pakeitimo įstatymas. *TAR*, 2014-04-11, nr. 4325.
8. Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2008-07-31, nr. 87-3462.
9. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. *Valstybės žinios*, 2001-04-11, nr. 31-1010.
10. Lietuvos Respublikos teismo antstolių įstatymas. *Valstybės žinios*, 2000-10-31, nr. 92-2846.
11. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl Teismo antstolių institucinės reformos metmenų patvirtinimo. *Valstybės žinios*, 1999-12-31, nr. 114-3306.
12. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymas Dėl sprendimų vykdymo instrukcijos patvirtinimo. *Valstybės žinios*, 2005-11-03, nr. 130-4682.
13. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymas dėl teisingumo ministro 2002 m. liepos 8 d. įsakymo Nr. 202 „Dėl teisės aktų, numatytų Lietuvos Respublikos antstolių įstatyme bei šio įstatymo įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatyme, patvirtinimo“ pakeitimo. *TAR*, 2017-11-30, nr. 19124.
14. Lietuvos Respublikos skolų išieškojimo įmonių įstatymo projektas. [interaktyvus]. [žiūrėta 2018 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/b8e021701c8311e88a05839ea3846d8e>>.

15. 2007 m. lapkričio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 1393/2007.

Specialioji literatūra:

1. ABRAMAVIČIUS, A., *et al. Lietuvos teisinės institucijos*. Vilnius: Registrų centras, 2011.
2. AMBRASIENĖ, D.; VIŠINSKIS, V. *Vykdyto proceso šaltiniai. Šiuolaikinės civilinio proceso teisės paskirtis*. Vilnius: Registrų centras, 2008.
3. DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika. II tomas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006.
4. JURGINIS, J.; TYLA, A. *Kazimiero teisyne (1468 m.)*. Vilnius, 1967.
5. KŪRIS, E. Atskiroji nuomonė Konstituciniame Teisme. *Pirmosios patirtys. Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis, ateitis: Liber Amicorum profesoriui Jonui Prapiesčiui*. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Alumni draugija, 2012.
6. Lietuvos antstolių rūmai. *Antstoliai Lietuvoje profesijos atgimimas*. Vilnius: Lietuvos antstolių rūmai, 2008.
7. MACHOVENKO, J. Diečkaus ir vižo institutų užuomazga ir raida Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje. [interaktyvus]. *Teisė*, 2003, Nr. 46. [žiūrėta 2018 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/get/LT-LDB-0001:J.04~2003~1367189402643/DS.002.0.01.ARTIC>>.
8. MACHOVENKO, J. *Nelietuviškų žemių teisinė padėtis Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje (XIV-XVIII a.)*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1999.
9. MACHOVENKO, J. *Teisingumo vykdymas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje. Diskusiniai klausimai*. Vilnius: Justitia, 2007.
10. MACHOVENKO, J. Vaznys, kaip teismo antstolio pirmtakas, Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje. [interaktyvus]. *Teisė*, 2004, Nr. 50. [žiūrėta 2018 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/get/LT-LDB-0001:J.04~2004~1367189887870/DS.002.0.01.ARTIC>>.
11. SIMAITIS, R. *Kokio Lietuvai reikia antstolio – turtingo ar vargšo?* Vilnius: Justitia, 2006.

12. STAUSKIENĖ, E. ir VIŠINSKIS, V. *Teismo sprendimų vykdymas*. Vilnius: Saulelė, 2008, p. 37.
13. STAUSKIENĖ, E. *Teismo vaidmuo vykdymo procese: daktaro disertacija*. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas, 2006.
14. VIŠINSKIS, V. *Teismo sprendimų vykdymo procesinės problemos: daktaro disertacija*. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Lietuvos teisės akademija, 1999.
15. JONGBLOED, A.W. *The Bailiff in Europe, utopia or reality?* Kluwer: Deventer, 2004.

Teismų praktika:

1. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2017 m. liepos 11 d. sprendimas *Šidlauskas prieš Lietuvą* byloje Nr. 51755/10.
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3- 283-313/2017.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-578/2014.
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-146/2013.
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2013 m. spalio 21 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-492/2013.
6. Lietuvos Aukščiausiojo teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-11/2013.
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-94/2010.
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007-02-05 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-1/2007.
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-224/2005.
10. Lietuvos apeliacinio teismo 2016-03-31 nutartis Nr. 2A-186-516/2016.
11. Vilniaus apygardos teismo 2016-12-20 nutartis Nr. 2S-2570-661/2016.
12. Klaipėdos miesto apylinkės teismo 2015-06-29 nutartis civilinėje byloje Nr. 2-8875-328/2015.
13. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2017-01-12 nutartis civilinėje byloje Nr. 2YT-7026-466/2017.

14. Prienų rajono apylinkės teismo 2016-05-13 nutartis civilinėje byloje Nr. 2YT-636-939/2016.

15. Kauno apylinkės teismo 2016-10-24 nutartis civilinėje byloje Nr. 2YT-24126-717/2016.

16. Šiaulių apylinkės teismo sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-3712-776/2014.

Kita praktinė medžiaga:

1. Sprendimų vykdymas XVI – XIX a. [interaktyvus]. [žiūrėta 2018 m. balandžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.antstoliurumai.lt/index.php?id=1919>.

2. Teismo antstolių veikla nepriklausomoje Lietuvoje. [interaktyvus]. [žiūrėta 2018 m. balandžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.antstoliurumai.lt/index.php?id=1919>.

3. Bendrovės „Prime Consulting“ atlikto gyventojų nuomonės tyrimo duomenys. [interaktyvus]. [žiūrėta 2018 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.antstoliurumai.lt/>.

4. Įmonių bankroto administravimo paslaugas teikiančių asmenų sąrašas. [interaktyvus]. [žiūrėta 2018 m. balandžio 17 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.bankrotodep.lt/searchresults/bankroto-administratoriu-paieska?search=1&text=Ie%C5%A1koti+pagal+fraz%C4%99>.

5. Teisminė mediacija. [interaktyvus]. [žiūrėta 2018 m. balandžio 17 d.]. Prieiga per internetą: <https://e.teismas.lt/lt/public/teismin%C4%97-mediacija/>.

SANTRAUKA

Šiame magistro darbe analizuojama antstolio vykdoma veikla, tiek funkcijų vykdymas, tiek ir Lietuvos Respublikos antstolių įstatymo numatytų paslaugų teikimas, siekiant iširti jų svarbą teisingumo įgyvendinimo kontekste. Pažymėtina, kad teisingumą Lietuvos Respublikoje vykdo teismas, o antstolis tik įgyvendina tuos sprendimus, kurių gera valia neįvykdo asmuo, kurio atžvilgiu yra priimtas sprendimas. Antstolis yra privatus teisingumą realizuojantis subjektas, tačiau turintis valdingus įgalinimus ir griežtai valstybės kontroliuojamas.

Siekiant iširti šiandien veikiančio privataus antstolio instituto susiformavimo priežastis buvo nagrinėtas istorinis kontekstas ir antstolio pirmtakų pareigos ir jų veiklos reglamentavimas. Tyrinėjant sprendimus vykdančių pareigūnų raidą buvo siekiama sužinoti, kas buvo perimta iš senųjų sprendimų vykdytojų institutų ir išliko iki šių dienų. Nagrinėjant šių dienų antstolio veiklos reglamentavimą – kritiškai pažiūrėta į tam tikras, manytina, pasenusias normas.

Aiškinantis antstolio vykdomos veiklos ribas buvo tyrinėtos visos keturios antstolio vykdomos funkcijos: 1) vykdomųjų dokumentų vykdymas; 2) faktinių aplinkybių konstatavimas teismo pavedimu; 3) dokumentų įteikimas arba perdavimas Lietuvos Respublikoje esantiems fiziniams ir juridiniams asmenims teismo pavedimu; 4) paveldimo turto apyrašo sudarymas ir įstatymo numatytų paslaugų teikimas.

Darbo metu buvo atliktas tyrimas skirtas patvirtinti arba paneigti hipotezę, kad antstolio praktikoje vykdomų funkcijų yra kur kas mažiau nei jų reglamentuota Antstolių įstatyme. Atlikto tyrimo rezultatai taip pat atskleidė antstolio vykdomų funkcijų ir teikiamų paslaugų paplitimo mastus.

SUMMARY

This master's thesis analyzes the activities carried out by the bailiff, the performance of functions, and the provision of services provided by the Law on bailiffs of the Republic of Lithuania in order to investigate their importance in the context of the implementation of justice. It needs to be noted that the justice in Lithuania is carried out by court and bailiff merely implements those decisions which are not carried out in good faith by the person against whom the decision is made. The bailiff is a private person who is authorized to carry out such work and is heavily regulated by government and law.

In order to understand the reasons for the formation of a private bailiff's institution operating today, the historical context and the duties of bailiff predecessors and their activities were examined. The purpose of investigating the development of decision-makers was to find out what has been taken from the institutions of the old decision-makers and has survived to those days. Looking at the contemporary bailiff's activity, I have looked critically at certain, seemingly outdated norms.

Explaining the scope of the bailiff's activity, all four battalion functions were investigated: 1) execution of executive documents; 2) the finding of the facts by the court order; 3) the service or transfer the documents to natural and legal persons in the Republic of Lithuania by a court order; 4) establishment of a circle of inheritance assets and provision of services provided by law.

During the work, a research was conducted to confirm or to deny the hypothesis that in practice bailiffs carry out less functions than its stated in bailiffs law. The results of the research also revealed the extent of the Bailiff's functions and the range of services provided.